

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

INGA ANDRUŠKEVIČIŪTĖ

BENAMYSTĖS PROBLEMA LIETUVOS IR EUROPOS
SĄJUNGOS SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. Diana Janušauskienė

VILNIUS
2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

BENAMYSTĖS PROBLEMA LIETUVOS IR EUROPOS SAJUNGOS SOCIALINĖS POLITIKOS KONTEKSTE

Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621L23002

Vadovas

Doc. dr. Diana Janušauskienė

Atliko

ESAmis1-01 gr. stud.

Inga Andruškevičiūtė

VILNIUS

2013

TURINYS

IVADAS.....	8
1. BENAMYSTĖS REIŠKINYS: MOKSLINĖS LITERATŪROS ANALIZĖ.....	12
1.1. Benamystės sąvoka.....	12
1.2. Benamystės priežastys.....	15
1.3. Tapsmo benamiu procesas Europos Sąjungos šalyse.....	16
1.4. Benamių klasifikacija Europos šalių kontekste.....	18
2. EUROPOS SĄJUNGOS SOCIALINĖ POLITIKA IR BENAMYSTĖS PROBLEMA.....	21
2.1. ES socialinė politika, jos ištakos ir raida.....	21
2.2. ES vykdomos strategijos skurdiui ir benamystei sumažinti.....	23
2.3. 2009 m. ir 2010 m. Eurostato pateiktų skurdo rizikos lygio rodiklių analizė.....	25
3. LIETUVOS SOCIALINĖ POLITIKA IR BENAMYSTĖS PROBLEMA.....	28
3.1. Lietuvos socialinė politika, jos ištakos ir raida.....	28
3.2. Lietuvoje vykdomos strategijos skurdiui ir benamystei mažinti.....	30
3.3. 2011 m. gyventojų ir būstų surašymas bei skurdo rizikos lygio rodiklių analizė.....	33
4. EMPIRINIS TYRIMAS.....	37
4.1. Tiriamųjų organizacijų apibūdinimas.....	37
4.2. Tyrimo metodo pagrindimas ir eiga.....	39
4.3. Tyrimo duomenų analizė.....	41
APIBENDRINIMAS.....	68
IŠVADOS.....	71
SIŪLYMAI.....	73
LITERATŪRA.....	74
ANOTACIJA.....	77
ANOTATION.....	78
SANTRAUKA.....	79
SUMMARY.....	80
PRIEDAI.....	81

LENTELĖS

- 1 lentelė. Benamio sąvokos apibrėžimai
- 2 lentelė. ES vykdomų strategijų mažinti skurdi ir benamystei pagrindiniai tikslai
- 3 lentelė. Lietuvos Respublikos socialinės politikos strategijų tikslai
- 4 lentelė. Skurdo rizikos lygis iki ir po socialinių išmokų pagal amžiaus grupes (%)
- 5 lentelė. Skurdo rizikos lygis iki ir po socialinių išmokų pagal namų ūkio sudėtį (%)
- 6 lentelė. Carito nakvynės namų respondenčių pasiskirstymas pagal amžių, išsilavinimą ir darbo stažą su benamiais
- 7 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų respondenčių pasiskirstymas pagal amžių, išsilavinimą ir darbo stažą su benamiais
- 8 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamystės atsiradimą
- 9 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamystės priežastis
- 10 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamystės atsiradimą
- 11 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamystės priežastis
- 12 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų benamystės apibrėžimo įvardijimas
- 13 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų benamystės apibrėžimo įvardijimas
- 14 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamių pajamas
- 15 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamių turimas ES ir šalies paramą žinias ir apie valstybės biudžeto paskirstymo racionalumą
- 16 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamių tikslus, vienijančias savybes
- 17 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie visuomenės požiūrį į benamius ir atvirkščiai
- 18 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų siūlomos prevencinės kryptys benamystei sumažinti
- 19 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų siūlomos prevencinės kryptys benamystei sumažinti.
- 20 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų pastebėta geroji užsienio patirtis dirbant su benamiais
- 21 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojai apie žinomumą galimų nakvynės vietų
- 22 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie pasikeitimus socialinėje politikai Lietuvai įstojus į ES
- 23 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų žinios apie ES vykdomas strategijas skurdi ir benamystei mažinti

PAVEIKSLAI

1 pav. Skurdo rizikos lygis 2009 metais Europos Sąjungos šalyse (%)

2 pav. Skurdo rizikos lygis 2010 metais Europos Sąjungos šalyse (%)

SANTRUMPOS

ES – Europos Sąjunga

EU – European Union

LR – Lietuvos Respublika

FEANTSA - European Federation of National Organisations working with the Homeless

JIM – Lietuvos Respublikos bendrasis aprėpties memorandumas

NAP – Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. nacionalinis kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas

NPP – Nacionalinė pažangos programa

NP-SASAS – Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategija 2008 – 2010 m.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Benamis - žmogus neturintis nuolatinės gyvenamosios vietos arba laikinai negalintis ja naudotis, nakvojantis atsitiktinėse vietose arba laikino apgyvendinimo įstaigose ir neturintis lėšų būstui nusipirkti arba išsinuomoti (Kanopienė V., Mikulionienė S., 2004).

Benamystė pagal ETHOS - Europos benamystės ir būsto atskirties tipologiją. ETHOS tipologija pradedama nuo konceptualaus suvokimo, kad yra trys „namus“ apibūdinantys laukai, kurių nebuvimas gali būti naudojamas benamystei apibrėžti. **Benamystė** - procesas (o ne statinis reiškiny), kuris paveikia labiausiai pažeidžiamus namų ūkius dėl skirtingų jų gyvenimo situacijų. (ETHOS – European Typology on Homelessness and Housing Exclusion, 2005).

Nakvynės namai (laikino gyvenimo namai) - tai socialinės globos įstaiga, teikianti trumpalaikę socialinę globą gyvenamosios vietos neturintiems, laikinai negalintiems ja naudotis asmenims. Taip pat, teikianti įvairiapusę socialinę pagalbą, padedanti spręsti iškilusias problemas (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“, 2006).

Strategija - [gr. *stratēgia* – vadovavimas], bendrasis kovos arba kitokios veiklos planas; tokio plano kūrimas ir vykdymas:

1. ginkluotųjų pajėgų rengimo karui teorija ir praktika, karo planavimas ir kariavimas;
2. politinės, visuom. kovos vadovavimo mokslas. (Tarptautinių žodžių žodynas)

Socialinės paslaugos - tai paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui, dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu, gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Socialinių paslaugų tikslas - sudaryti sąlygas asmeniui ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmenų, šeimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Socialinė politika – visuma priemonių bei politinių veiksmų, kuriais siekiama socialinės gerovės; apima socialinę apsaugą bei priemones, taikomas užimtumo, mokymo bei aprūpinimo būstu srityse (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija).

IVADAS

Benamystė aktuali viso pasaulio mastu. Yra daug veiksnių įtakančių benamystę. Dažniausiai skurstantys žmonės tampa benamiais, nes nepajėgiantys susimokėti mokesčių yra tiesiog išmetami į gatvę. Benamis - tai žmogus, neturintis gyvenamosios vietos arba negalintis ja naudotis, nakvojantis atsitiktinėse vietose arba laikinuose nakvynės namuose. Laikraščiuose mirga antraštės – „Benamystės panaikinimas – misija neįmanoma?“, „Benamiai – valstybės veidrodis“, „Benamystė Europoje – tik socialinių problemų aisbergo viršūnė“. Iškyla klausimas, ar benamystė yra atskirų valstybių problema, ar vis gi reikalinga Europos Sąjungos (*toliau – ES*) kovos su benamyste strategija, nes anot Europos Komisijos, benamystė šiuo metu yra pati opiausia skurdo ir socialinės atskirties problema.

Visoje Europoje benamystės problemomis rūpinasi Nacionalinių organizacijų federacija (FEANTSA). Tai vienintelė nepelno organizacija vienijanti federacija Europoje, skirta kovai su benamyste. Šioje federacijoje Lietuvos interesus atstovauja „Lietuvos Caritas“¹.

Benamystės problema glaudžiai susijusi su skurdo lygiu visuomenėje. Skurdo lygis 2009 metais Lietuvoje po socialinių išmokų, išskyrus pensijas, siekė 29,4 %². Remiantis statistiniais duomenimis skurdo lygis vis didėja³. Akivaizdu, kad skurdo ir benamystės problemos išlieka opia visuomenės problema.

Temos ištirtumas. ES šalyse moksliniai benamystės tyrimai ilgą laiką plėtojosi kaip sudėtinė būsto tyrimų dalis. Taip pat tyrimų yra atlikta ir teisės srityje, tačiau kaip rodo tyrimai teisės srityje, individų teisės į būstą užtikrinimas praktiškai nėra įgyvendintas. Benamystės problema susilaukia dėmesio ir žiniasklaidoje, straipsniai apie benamystę žiniasklaidoje yra dažni. Tačiau pirmieji realūs duomenys apie benamystės mastą Lietuvoje atsirado po 2001 metais gyventojų surašymo. Šio surašymo duomenys parodė, „kad 2001 metais 1250 Lietuvos gyventojų buvo benamiai“⁴. Deja, tai nėra tikslus skaičius, nes yra žmonių, gyvenančių sąvartynuose, ir juos surašyti labai sunku arba beveik neįmanoma. Lietuvos statistikos departamento Ryšių su visuomene skyriaus duomenimis „2008 metais Lietuvoje buvo 1890 benamių. 2010 metais šis skaičius išaugo iki 2142 šalies nakvynės namuose apsistojusių žmonių“⁵. Akivaizdu, kad statistiškai suskaičiuoti galima tik tuos benamius, kurie gyvena nakvynės namuose. Bendra tendencija yra ta, kad benamių skaičius vis didėja ir tai paprastai yra didmiesčių problema. Daugiausiai benamių gyvena didmiesčiuose: Vilniuje, Klaipėdoje, Kaune, Šiauliuose, Marijampolėje bei Panevėžyje.

¹ Darbo autorė yra „Vilniaus Arkivyskupijos Carito“ savanorė ir yra neabejinga benamystės reiškiniui ir ES kuriamoms strategijoms šiuo klausimu, todėl ir nuspręsta išanalizuoti benamystės problemą ES lygmeniu.

² Oficiali Lietuvos statistikos departamento svetainė, <<http://www.stat.gov.lt>> [žiūrėta 2012-11-12].

³ Straipsnis „Kas šeštas europietis – ties skurdo riba“, <<http://www.europarl.europa.eu>> [žiūrėta 2012-11-12]

⁴ Oficiali Socialinės ir darbo ministerijos svetainė, <www.socmin.lt> [žiūrėta 2012-11-14].

⁵ Oficiali Lietuvos statistikos departamento svetainė, <<http://www.stat.gov.lt>> [žiūrėta 2012-11-12].

Europos Sąjungos mastu atliekami tyrimai rodo, kad egzistuoja skurstančių žmonių atskirtis. 2011 metais sausio mėnesį Eurobarometer atliko vyresnio amžiaus ES piliečių skurdo ir atskirties tyrimą, kurį užsakė Europos Parlamentas. Šis tyrimas parodė, kad politinių sprendimų priėmėjai gyvena privileijuotą gyvenimą, daug uždirba, todėl nesusiduria su skurdo pavojumi ir socialine atskirtimi⁶. Lietuvoje mokslinių darbų panašia tema yra parengta ne tiek ir daug. V. Kanopienė, S. Mikulionienė ir J. Sadauskas iškėlė benamystės sąvokos apibrėžimo problemą, analizavo benamystės priežastis, benamių gyvenimo sąlygas, asmenybės ypatumus, elgseną ir nuostatas. Benamių gyvenseną ir vertybes analizavo, V. Kasparavičienė, A. Vosyliūtė, E. Kocai, G. Maniukaitė, J. Kavaliauskienė, S. Prascieniūtė. Naujausia 2012 m. benamystės studija – J. Kavaliauskienės ir S. Prascieniūtės „Asmenų, neturinčių nuolatinės gyvenamos vietos, socialinė atskirtis“.

Europos Sąjungos mastu benamystės problemos sprendimas tapo prioritetiniu dalyku, nes tai yra ES socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties strategijos dalis. Dėl Nacionalinės strategijos socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties ataskaitų pranešinėjimo mechanizmo tai palaipsniui tapo svarbiausiu darbotvarkės klausimu.

Problemos formulavimas. Žmonės neturintys namų yra aktuali socialinė problema daugelyje Europos Sąjungos šalių. Benamystė yra viena iš pagrindinių ES Socialinės Apsaugos ir Įtraukties Strategijos sprendžiamų problemų.

Nicos sutartyje yra suformuluoti socialinės politikos uždaviniai bei Lisabonos strategijoje keliami dideli socialinės politikos tikslai – užimtumas, lygios galimybių ir skurdo rizikos rodiklių sumažinimas. Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą 2004 m. gegužės 1 d. – didelis iššūkis valstybei, skatinantis siekti ne tik aukštų ekonomikos augimo rezultatų, bet ir, kuriant aktyvią socialinės gerovės valstybę, vykdyti socialinę politiką, atitinkančią Europos Sąjungos principus ir vertybes.

Temos naujumas. Temos ir problemos naujumą lemia neseniai 2011 m. atliktas gyventojų surašymas, Europos Sąjungos Komisijos kuriamos strategijos benamystei sumažinti: 2010 m. Europos kova su skurdu ir socialine atskirtimi⁷, šalių narių strategijų pateikimas kaip ruošiamasi sumažinti benamystę iki 2015 m., „Europa 2020“ strategija (ruošiamasi įgyvendinti iki 2020 m.). Lietuvos Respublikos vykdomos strategijos benamystei ir skurdui sumažinti: Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija (parengta 2000 m.), Lietuvos Respublikos bendrasis aprėpties memorandumas (JIM), Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. nacionalinis kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas (NAP), Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategija 2008 – 2010 m.(NP–SASAS), Strateginis planas 2012-2014 m. Šiuo metu vyksta diskusijos apie Nacionalinę pažangos programą (toliau – NPP), skirtą Lietuvos pažangos strategijai „Lietuva 2030“ įgyvendinti, tačiau ji nebus analizuojama šiame darbe. Šioje programoje, jungiančioje pagrindines Lietuvos pažangos

⁶ Oficiali Europos Parlamento svetainė, <<http://www.europarl.europa.eu>>[žiūrėta 2012-11-12]

⁷ 2010-ieji, buvo skelbiami Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metais.

strategijos „Lietuva 2030“ ir Europos Sąjungos strategijos „Europa 2020“ nuostatas ir orientuotoje į pažangą, aprašomos ilgalaikių valstybės prioritetų įgyvendinimo kryptys, numatomas ES finansinės paramos, įskaitant 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos, panaudojimas ilgalaikiams valstybės prioritetams įgyvendinti. NPP bus skirta 2014–2020 m. laikotarpiui.

Tyrimo objektas. Benamystė, kaip viena iš pagrindinių ES socialinės apsaugos ir įtraukties strategijos sprendžiamų problemų.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti benamystės reiškinių ir benamystės problemos sprendimo būdus, remiantis Vilniaus miesto ir Carito nakvynės namų atvejais bei ES šalių gerąja patirtimi.

Tyrimo uždaviniai:

1. išanalizuoti benamystės problemas ir jos atsiradimo ištakas bei priežastis mokslinėje literatūroje;
2. išanalizuoti benamystei ir skurdui sumažinti Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse rengiamas ir vykdomas strategijas;
3. atskleisti Vilniaus miesto ir Carito nakvynės namų socialinių darbuotojų pastebėjimus ir pasiūlymus benamystei sumažinti;
4. remiantis tyrimo rezultatais pateikti išvadas ir siūlymus benamystės problemai spręsti.

Tyrimo hipotetinis teiginys. Lietuvoje yra nepakankamai efektingai sprendžiamos benamystės problemos ir tai leidžia daryti prielaidą, kad šios problemos nėra aktualios politinėje dienotvarkėje, kiek reikalauja dabartinė situacija.

Tyrimo metodai (teoriniai ir empiriniai).

Teoriniai tyrimo metodai:

1. *Genetinis metodas darbe naudojamas* siekiant suprasti benamystės reiškinių genezę: iš kur atsirado benamystė, kada reiškinytas tapo politinės dienotvarkės dalimi, kas tai sąlygojo.
2. *Abstrakcijos metodas* naudojamas benamystės reiškinių aptarimui ir analizei išryškinant reiškinių esminius bruožus, atsiradimo priežastis, išskiriant ir aprašant benamųjų grupes.
3. *Lyginimo metodas* suteikia galimybę palyginti Lietuvos ir kitų ES šalių patirtį, sprendžiant benamystės problemas. Detaliau nagrinėjama Danijos patirtis.
4. *Mokslinės literatūros analizės metodas* naudojamas mokslinės literatūros benamystės temaanalizei.
5. *Apibendrinimo metodas taikomas* apibendrinant nagrinėjamos literatūros teiginius ir duomenis.

Empiriniai tyrimo metodai:

6. *Pusiaus struktūruotas interviu metodas* naudojamas tiriant dviejų organizacijų, dirbančių su benamiais, patirtį. Interviu atliekami su socialiniais darbuotojais.

Šis magistro darbas susideda iš keturių dalių.

Pirmoje darbo dalyje tiriama užsienio ir Lietuvos autorių mokslinė literatūra, kurios pagalba patikslinamos darbo užduotys, patvirtinamas temos pagrįstumas, tyrimo tikslo pakankamumas. Taip pat analizuojamos benamystės priežastys ir tapsmo benamiu procesas, atskleidžiama benamystės sąvokos problema bei benamių klasifikacija.

Antroje dalyje ištiriamos ES socialinės politikos ištakos ir raida benamystės kontekste, taip pat analizuojamos ES vykdomos strategijos skurdui ir benamystei sumažinti. Išanalizuojami ir palyginami 2009 m. ir 2010 m. Eurostato pateiktų skurdo rizikos lygio rodikliai.

Trečioje baigiamojo darbo dalyje analizuojama LT socialinė politika benamystės kontekste, jos ištakos ir raida, Lietuvoje vykdomos strategijos ir projektai benamystei mažinti. Taip pat pateikiami ir palyginami Lietuvos statistikos departamento skurdo rizikos rodiklių 2010 m. ir 2011 m. duomenys.

Ketvirtoje darbo dalyje aprašomas Vilniaus miesto nakvynės namų ir Vilniaus Carito nakvynės namų darbo pobūdis, veiklos tikslai ir pagrindinės užduotys, įvertinami jų atsakymai į interviu klausimus, kurie atskleidžia skirtingą požiūrį ir skirtingą benamystės problemos vertinimą organizacijose.

Apibendrinant baigiamojo darbo teorinį ir praktinį tyrimą pateikiamos išvados ir siūlymai.

1. BENAMYSTĖS REIŠKINYS: MOKSLINĖS LITERATŪROS ANALIZĖ

1.1. Benamystės sąvoka

E. Kocai savo moksliniame darbe rašo, kad „benamystė kaip permanentinis socialinis reiškinys pradėjo rasti kartu su kapitalistinės visuomenės plėtra ir atgyvenusių feodaliųjų santykių irimu. Šie procesai Vakarų Europoje ypač pradėjo spartėti nuo XVI a. vidurio“⁸.

Socialinės patologijos, „ypač nusikalstamumo problemos tyrinėjimus inspiravo XIXa. Pabaigos – XX a. pradžios sociologų Emile Durkheimio, Maxo Weberio, Georgo Zimmelio darbai. XX a. pradžioje sociologijos mokslas pradėjo svarstyti ir marginalumo problemą“⁹. Marginalo sąvoka buvo įvesta amerikiečių sociologo Roberto E. Parko XX a. trečiajame dešimtmetyje. Ši sąvoka buvo įvesta analizuojant visuomenę ir taikoma toms visuomenės grupėms, kurios turi kitas vertybes, kitą gyvenimo būdą. Šios visuomenės grupės buvo prastai vertinamos ir sudarė mažumą. R. Praspaliauskienė savo darbe rašo, kad „vienas pirmųjų sociologų lenkas S. Czarnowskis 1935 m. rašė apie būtinybę tyrinėti visuomenės marginalijas. Sociologas marginalinėms visuomenės grupėms priskyrė valkatas, žmones, gyvenančius iš atsitiktinio uždarbio, „nerandančius vietos pasaulyje“, įvairaus plauko kombinatorius, nusiklatėlius, elgetaujančius“¹⁰. Tyrinėjimas svarbus, kad galėtume užkirsti kelią benamystės masto didėjimui.

Išmaldos prašančių buvo visais laikais. Tai visų šalių didelė socialinė problema. Šalių kova su elgetavimu visais laikais buvo nesėkminga. Anksčiau problemos sudėtingumą lėmė, tai, kad ilgą laiką krikščionybė savaip skatino elgetavimą. „Skurdas buvo numatytas jau Šventajame rašte. Kam Dievas nepašykštėjo pragyvenimui, tas turėjo deramai pasidalyti savo geru su valkata“¹¹. „Deramai pasidalyti“ reiškia, kad reikia padėti elgetai, duoti išmaldą. Visais laikais išmalda buvo duodama, kaip gerumo išraiška, bet kuriam prašančiam. Toks elgesys skatino elgetaujančių skaičiaus didėjimą. Žmonės norėdami gero ir duodami išmaldą, tik skatino eiti elgetauti, o ne dirbti. Elegtos dažniausiai buvo žmonės neturintys namų, nors vėliau atsirado ir elgetų, kurie turėdami gyvenamąją vietą eidavo į gatvę prašyti išmaldos, taip „užsidirbdavę“ pinigų pragyvenimui.

Šiais laikais labai dažnai benamystė suprantama kaip būsto neturėjimo problema. Asmenų neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos ir tame tarpe, deklaruotos gyvenamosios vietos, padėti reglamentuoja LR Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl gyvenamosios vietos deklaravimo ir duomenų tvarkymo taisyklių ir gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitos taisyklių

⁸ Mokslinė elektroninė biblioteka, <http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil_053_062.pdf>[žiūrėta 2012-09-24].

⁹ Praspaliauskienė R., *Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaigos – XIX a. pirmosios pusės elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje*. Vilnius, 2000, p. 8.

¹⁰ Ten pat, p. 10.

¹¹ Ten pat, p. 10.

patvirtinimo¹² pagal kurį asmenys gyvenamąją vietą deklaruoja seniūnijoje, aptarnaujančioje tą savivaldybės teritorijos dalį, kurioje jie gyvena (benamių atveju, toje seniūnijoje, kurioje yra Nakvynės namai).

Gyvenamoji vieta yra vienas svarbiausių žmogaus poreikių. Vieni gyvena erdvuose, prabangiuose namuose su pirtimis, baseiniais, o kiti glaudžiasi bendrabučiuose ar nakvynės namuose su bendrais tualetais ir dušais. Dalis žmonių neturi gyvenamosios vietos, jie vadinami benamiais. Dažniausiai šie žmonės neturi jokio asmens dokumento, jų gyvenamoji vieta neįregistruota, neturi darbo, todėl tikrai nelengva, beveik neįmanoma, nustatyti kiek tiksliai kiekvienoje šalyje yra benamių.

E. Kocai savo moksliniame darbe pateikė benamio sąvokos apibrėžimus, taikomus įvairių šalių praktikoje. Jie pateikiami 1 lentelėje¹³. Kiekvienoje šalyje pateikiami skirtingi šio reiškinio apibrėžimai. Lietuvos statistikos departamento jis itin siauras, tačiau V. Kanopienė ir S. Mikulionienė pateikia platesnę benamio sąvokos sampratą: benamiais gali būti įvardijami asmenys, neturintys nuolatinio būsto, nepaisant to, ar jie tikrai neturi jokio stogo, ar turi bent svetimą, laikiną stogą virš galvos¹⁴.

1 lentelė. **Benamio sąvokos apibrėžimai**

Šalis arba institucija	Apibrėžimas
Lenkija (Varšuvos universiteto Socialinės politikos institutas)	„Žmonės, neturintys stogo virš galvos, gyvenantys prieglaudose ar kitose vietose“.
Rusija (Socialinių ekonominių problemų institutas)	„Asmenys, neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos ir registracijos; - Nakvojantys gatvėje, rūsiuose, laiptinėse arba prieglaudose (БОМЖ)“.
Vengrija (Nacionalinė Pagalbos benamiams sąjunga)	„Žmonės, nakvojantys viešosiose vietose ; - Asmenys, kurie neturi registracijos arba registruoti kaip nakvynės namų gyventojai“.
Vokietija (Federalinis statistikos biuras)	„Nuolatiniai benamiai; - Neturintys būsto, laikinai apsistoję prieglaudose; - Asmenys, kuriems gresia benamystė; - Žmonės, gyvenantys nepriimtinais sąlygomis; - Pabėgėliai ir prieglobsčio ieškotojai, gyvenantys laikinuose būstuose“.
Suomija (Būsto rinkos tyrimai)	„Asmenys, nakvojantys gatvėje, rūsiuose, laiptinėse; - Gyvenantys nakvynės namuose, globos arba reabilitacijos įstaigose; - Asmenys, kuriuos greitai paleis iš įkalinimo įstaigų, bet jie neturi kur apsigyventi; - Laikiniai apsigyvenę pas gimines ar draugus“.
Švedija (Nacionalinė sveikatos ir gerovės taryba)	„Asmenys, kurie neturi jokio būsto (nuosavo ar nuomojamo) ir nuolat negyvena kieno nors namuose, jie turi laikinas gyvenamąsias vietas arba nakvoja tam

¹² LR Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl gyvenamosios vietos deklaravimo ir duomenų tvarkymo taisyklių ir gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitos taisyklių patvirtinimo“, 2008.

¹³ Kocai, E., *Benamystė kaip socialinis reiškinys*, mokslinė elektroninė biblioteka, <http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil_053_062.pdf>[žiūrėta 2012-09-24].

¹⁴ Kanopienė V., Mikulionienė S., „Lietuvos benamiai: elgsenos ir nuostatos“. *Socialinis darbas*. 2004, Nr. 3(1), p. 53.

	netinkamose vietose • Gyvenantys prieglaudose ir jeigu jiems per tris mėnesius reikia šias įstaigas palikti, o jie neturi kur apsigyventi“.
Danija (Socialinė apeliacinė taryba)	• „Asmenys, turintys specifinių socialinių problemų, neturintys nuosavo būsto arba negalintys jame gyventi dėl įvairių priežasčių ir kuriems reikia vietos apsigyventi teikiant įvairiopą pagalbą“.
JAV (Benamystės ir skurdo tyrimų institutas)	• „Žmonės, kurie gyvena gatvėje, apleistuose pastatuose, automobiliuose ar kitose vietose; • „Gyvenantys prieglaudose, pigiuose viešbučiuose; • Asmenys, kurie gyvena neatitinkančiuose saugių ir tinkamų gyvenimui sąlygų būstuose“.
FEANTSA(European Federation of National Organizations Working with the Homeless)	• „Asmenys, neturintys stogo virš galvos; • Gyvenantys nakvynės namuose, globos arba reabilitacijos įstaigose; • Žmonės, kurie gyvena nesaugiuose būstuose“.
Lietuva (Statistikos departamentas)	• „Asmenys, neturintys gyvenamosios vietos ir lėšų bent minimaliam būstui įsigyti arba išsinuomoti“.

E. Kocai. *Benamystė kaip socialinis reiškiny.* Vilnius, 2006, p. 2.

Iš pateiktų skirtingų apibrėžimų, galima teigti, kad vienoje šalyje benamio sąvokos apibrėžimas yra gana siauras, suvokiamas kaip gyvenimas po atviru dangumi, o kitose šalyse benamiais laikomi asmenys, kurie gyvena neatitinkančiuose saugių ir tinkamų gyvenimui sąlygų būstuose, gyvenantys prieglaudose, nakvynės namuose, pigiuose viešbučiuose. Jungtinėje Karalystėje benamiais laikomi ir asmenys, kurie gyvena neturintys teisės ar jiems nepriklausančioje vietoje. Kai kuriose Europos šalyse benamiais laikomos net gi jaunos šeimos, kurios gyvena pas ar su giminaičiais.

Tokia apibrėžimų gausa ir skirtumai iš dalies atskleidžia valstybės požiūrį į problemą. Lietuvoje benamiais laikomi tie, kurie yra be stogo virš galvos, vaikatauja gatvėse, uždarbiauja sąvartynuose, glaudžiasi nakvynės namuose. Lietuvoje asmenys gyvenantys pas gimines, nėra apibrėžiami kaip benamiai, bet kitose šalyse (Vokietijoje, Danijoje, Jungtinėje Karalystėje ir pan.), šie asmenys yra benamiai ir jau valstybė yra suinteresuota jiems padėti. S. Stanytė savo straipsnyje rašo, kad Lietuvoje atsakomybė dėl benamystės problemos dalijasi kelios ministerijos, o ypač daug klausimų yra siejama su Aplinkos ministerija¹⁵. Atrodytų, kad į problemą nėra pažiūrima iš socialinės pusės. Mokslininkė dar pridėda, kad ir valstybinės programos benamystei spręsti nėra: Lietuvoje, lyginant su užsienio šalimis, nėra laikomasi „Svarbiausia būstas“ požiūrio, taip pat nėra pereinamojo būsto ir, ekspertų nuomone, labai sudėtinga gauti socialinį būstą, nes eilės yra milžiniškos, o būstų yra labai mažai. Kalbėti apie benamystę tik iš socialinės ar būsto politikos pusės yra sudėtinga, tačiau nemažai reikšmės tenka socialiniam darbui su benamiais ir naujų paslaugų ar programų sukūrimui. Svarbiausia yra labai gerai pažinti benamių grupes, atlikti tyrimus, giliau analizuojančius benamystės priežastis ir reiškinių¹⁶.

¹⁵ Stanytė S., „Benamystė tarp teorijos ir kitų pasvarstymų“, straipsnis, <http://exploringsocialwork.blogspot.com/2012/11/benamyste-tarp-teorijos-ir-kitu_29.html>[žiūrėta 2013-01-12].

¹⁶ Ten pat.

1.2. Benamystės priežastys

Daugelyje ne tik Europos, bet ir viso pasaulio šalių benamystės priežastys dažniausiai yra sudėtingos ir tarpusavyje susijusios. J. Sadauskas savo moksliniame darbe rašo, kad „asmenį prie benamystės dažniausiai priveda keltas susijusių aplinkybių, kurioms priskiriamos:

1. Asmeninės aplinkybės: santykių iširimasis, smurtas šeimoje, partnerio mirtis, darbo netektis, piktnaudžiavimas priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis;
2. Institucinės aplinkybės: adekvačios paramos paslaugų stygius, pavyzdžiui, išėjus iš kalėjimo ar psichiatrinės ligoninės;
3. Struktūrinės aplinkybės: adekvataus ir prieinamo būsto stygius, aukštas nedarbo lygis, socialinė įtaka benamystei Europoje: Benamystė turi didelės reikšmės tiek asmenims, tiek visuomenei. Benamystė neigiamai veikia žmonių gyvenimus daugybėje sričių, įskaitant psichinę ir fizinę gerovę. Benamystė taip pat daro žalą visuomenei tiek socialinio ryšio, tiek išlaidų atžvilgiu¹⁷. Todėl labia svarbu yra užkirsti kelią benamystei vos tik prasidėjus, tai turėtų inicijuoti valstybės vykdoma politika: stipriai remti žmones, kurie skurdžiai, bet dar gyvena savo būstuose.

Žmonių tapusių benamiais yra daug, juos vienija panašus gyvenimo būdas, tačiau kiekvieno asmens tapsmo benamiu priežastys yra skirtingos. „2003 m. atlikta Lietuvos gyventojų, neturinčių gyvenamojo būsto, anketinė apklausa buvo pirmasis tokio pobūdžio sociologinis tyrimas Lietuvoje, kurio rezultatus aptarė V. Kanopienė ir S. Mikulionienė (2004)“. Taigi J. Sadauskas apibendrinęs empirinius ir teorinius benamystės tyrinėjimus savo straipsnyje (2008) išskiria du plačiai aiškinančius benamystės priežastis punktus:

- „Benamystė yra susijusi su struktūrinėmis, ekonominėmis ir politinėmis sąlygomis, pavyzdžiui, nedarbas, skurdas, stoka pigaus nuomojamo būsto;
- Benamystė gali būti susijusi su asmeniniais gebėjimais ar negebėjimais, su jais susijusiu elgesiu ir asmens pažeidžiamumu“¹⁸.

Žmogui norinčiam susigrąžinti įgūdžius, integruotis į visuomenę, turi būti suteikiamos socialinės paslaugos. Socialinės paslaugos yra valstybės pagalba žmogui, dėl socialinių problemų, amžiaus, neįgalumo iš dalies ar visiškai praradusiam gebėjimus ir galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ir, kurių pagrindinis tikslas - „sudaryti sąlygas asmeniui ugdyti ir stiprinti gebėjimus, galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene padedant įveikti socialinę atskirtį“¹⁹. Pagalbą asmeniui praradusiam nuolatinę gyvenamąją vietą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (bei susiję poįstatyminiai teisės aktai).

¹⁷ Sadauskas J., „Benamiai, kaip socialinės atskirties grupė“. *Socialinis darbas*. 2008, Nr. 7(1), p. 130.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ Nr. A1-93. Valstybės žinios 2006, Nr. 43-1570.

Apibendrinus daugelio mokslininkų tyrinėjamus benamystės veiksnius, galima išskirti šiuos:

- „Socialinius, tai: žemas gyvenimo lygis ir vartojimas, ilgalaikis nedarbas ir skurdas, būstų trūkumas vaikų namų, internatų auklėtiniais, kurie sulaukę pilnametystės turi palikti globos įstaigas. Pagyvenusių žmonių priežiūros ir globos namų, internatų, ligoninių stygius ir žmonių su psichine negalia skaičiaus augimas ir jų gydymo sąlygų nebuvimas;
- Priklausomybių ligų ir negalios: alkoholizmas, narkomanija, negalia, psichinės ligos ir atminties sutrikimas;
- Savanoriškus, kai pats žmogaus savanoriškai nusprendžia pasirinkti benamio gyvenimą, atsiskirti nuo šeimos ar išvykti į kitą šalį ieškoti laimės arba dvasinės ramybės.
- Teisinius: būsto praradimas dėl finansinių įsipareigojimų, iškeldinimas iš būsto dėl teismo nutarties, turtinio sukčiavimo atvejai, apgavystės“²⁰.

Remiantis skirtingų autorių pateiktų benamystės priežasčių klasifikavimu, galima išskirti šias dažniausiai minimas priežasčių grupes:

- „Socialinės ekonominės priežastys – ilgalaikis nedarbas, žemos gyventojų pajamos, skurdas, būstų trūkumas vaikų namų ir internatų auklėtiniais, pagyvenusių žmonių priežiūros ir globos įstaigų stygius, municipalinio būsto trūkumas;
- Asmeninės priežastys – tai neįgalumas, psichinės ligos, alkoholizmas, narkomanija, asocialumas (nenoras dirbti, būti naudingam visuomenei), laisvas apsisprendimas;
- Šeimyninės priežastys – skyrybos, smurtas ir konfliktai šeimoje;
- Teisinės administracinės priežastys – tai būsto praradimas dėl įsiskolinimų, teistumas, iškeldinimas teismo nutartimi, sukčiavimai nekilnojamuoju turtu, migracija;
- Atsitiktinės priežastys – stichinės nelaimės, gaisrai, kariniai konfliktai“²¹.

Taigi benamystės priežasčių yra daugybė, jas netgi galima skirstyti į grupes. Benamiai panašūs savo gyvenimo būdu, veikla, bet benamystės priežastys labai skirtingos ir individualios, kartais net kompleksinės. Tai reiškia, kad nutikus vienai nelaimei, nutinka dar kelios įtakojančios būsto praradimą.

1.3. Tapsmo benamiu procesas Europos Sąjungos šalyse

Žmogui dažniausiai būna sunku susitaikyti su įvairiomis permainingomis ar stipriais pokyčiais. Anot, A. Vosyliūtės „perėjimas prie naujo erdvės pertvarkymo susijęs su griovimu, senų objektų nuvertinimu, jų funkcijų pakeitimus. Žmonėms tai sukelia pasidygėjimą, praradimo bei moralinio

²⁰ Ten pat.

²¹ Sadauskas J., „Benamiai, kaip socialinės atskirties grupė“. *Socialinis darbas*. 2008, Nr. 7(1), p. 130.

nuosmukio jausmą²². Asmeniui išeiti gyventi ir išmokti tvarkyti buitį iš namų aplinkos į gatvę yra labai sudėtinga. O ir visuomenės požiūris labai apsunkina situaciją. Anot G. Maniukaitės, „socialinė atskirtis tiesiogiai siejama su visuomenės propaguojamų vertybių ignoravimu: tai, kas visiems piliečiams turėtų būti reikšminga ir brangintina, atskirtyje atsidūrusiems žmonėms tampa svetima ir nepriimtina“²³.

E. Krukauskienė savo straipsnyje rašo, kad „žemesnėms klasėms priskirtiems žmonėms būdingesni buitinio pobūdžio gyvenimo stilius (tvakymasis namuose, maisto ruošimas ir pan.), nes tai daugiausia tie gyventojai, kurie turi nedaug pajamų buičiai susitvarkyti, užtat sugaišta daugiau laiko. Todėl jie rečiau skaito knygas arba visai jų neskaito, rečiau bendrauja su draugais, giminėmis. Aukštesniajai ir vidurinei klasei būdingiau orientuotis į šeimą – bendrauti su šeima, vaikais“²⁴.

E. Krukauskienė taip pat rašo, kad anot Kiddo, „kurdamos savo identitetą vyraujančioje kultūroje, socialinės klasės identifikuoja su tam tikrų idėjų, vertybių, veiklos, ritualų ar materialinių gėrybių kultūrinėmis grupėmis“²⁵.

Skirtingos socialinės grupės turi panašią mėgstamą veiklą, vertybes. A. Vosyliūtė savo moksliniame straipsnyje rašo, kad anot M. T. Frankovskio, „kiekviena grupė turi savo socialinę mikrosistemą arba organizaciją, tapačią socialinei struktūrai, grupės struktūra yra socialinės struktūros porūšis, lemiantis pogrupių ir narių pavaldumą. Grupės struktūrą sudaro ir tokie elementai kaip materialiniai pagrindai, vertybės, simboliai, elgesio pavyzdžiai, tarpusavio santykiai“²⁶.

Anot Martha R. Burt, „benamystė – tai ne tik gyvenimo situacija, bet ir ilgas, komplikotas procesas, kurį sąlygoja įvairūs veiksniai“²⁷. Šiuolaikinio žymaus anglų sociologo A. Giddenso teigimu benamiu retai tampama dėl vieno „tiesioginio ir pasekminio“ ryšio. „Žmogų gali ištikti kelios nelaimės viena po kitos, taip suformuodamos galingą, žemyn krintančią spiralę“²⁸. Pavyzdžiui, vyras gali išsiskirti su šeima, netekti namų, pradėti gerti ir prarasti darbą.

Analizuojant tapsmo benamiu procesą laiko aspektu, kaip siūlo mokslininkė E. Kocai, galima išskirti penkias fazes ir grafiškai pavaizduoti:

„Pradinė → Įspėjamoji → Adaptacinė → Chroniška → Ilgalaikė“²⁹.

1) *Pradinis laikotarpis* – iki 2 metų. Nakvynė pas pažįstamus, pas giminaičius, draugus ir kartais nakvynės namuose. Tai yra pirmasis žingsnis benamystės link, bet asmuo savęs benamiu dar nelaiko. Jis žada artimiesiems susirasti darbą, atsistoti ant kojų ir vėl grįžti į normalų gyvenimą. Laikui

²² Vosyliūtė A., „Nepriklausomybė kaip materialinės ir dvasinės gerovės prielaida. Visuomenė: įvairovės link“, 2004, p. 47.

²³ Maniukaitė, G., „Visuomenės silpnieji ir atstumtieji: vertybių konflikto ypatumai Lietuvoje“, 2007, p. 45.

²⁴ Krukauskienė E., „Kultūrinio kapitalo reikšmė sėmingam gyvenimui. Visuomenė: įvairovės link“, p. 31.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Vosyliūtė A., „Sėkmingo gyvenimo siekiai. Visuomenė: įvairovės link“, p. 13.

²⁷ Martha R. Burt, Carol L. Pearson, Ann E. Montgomery, Homelessness: Prevention, Strategies, Effectiveness. New York: Nova science publishers., 2007, p. 70.

²⁸ Giddens A., „Sociologija“, 2005, p. 312.

²⁹ Kocai E., „Benamystė kaip socialinis reiškiny“, straipnis,

<http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil_053_062.pdf>[žiūrėta 2013-01-12].

bėgant žmogus nutolsta nuo draugų ir šeimos ir dažniausia to priežastis yra artimųjų iškeitimas į alkoholį. Žmogus alkoholiu malšina nerimą, liūdesį ir alkoholizmas beveik nutraukia ryšius su artimaisiais.

2) *Ispėjamasis laikotarpis* – 2–4 metai. Žmogus dar nelaiko savęs benamiu. Nakvoja įvairiose vietose: nakvynės namuose, laiptinėse, kartais pas pažįstamus. Asmuo vis dar tiki, kad dar gali pakeisti savo gyvenimo vietą ir būdą, nors ir nebendrauja su savo artimaisiais. Šiuo laikotarpiu pas asmenį formuojasi benamio įpročiai, nes jis slepia nuo kitų savo gyvenamąją vietą, daugiau bendrauja su benamiais, nei su artimaisiais ar pažįstamais.

3) *Adaptacinis laikotarpis* – 4–6 metai. Po tiek metų gyvenimo be namų, asmuo jau pažįsta vis daugiau benamių, žino elgesio taisykles vietose, kur nakvoja benamiai. Žmogus žino kur duodama drabužių ir maisto. Šiuo laikotarpiu jau pradeda save laikyti benamiu ir norint ištrūkti iš benamystės situacijos savarankiškai beveik nėra tikimybės. Šiam žmogui jau reikia specialistų pagalbos.

4) *Chroniškas laikotarpis* – 6–10 metų. Šiam laikotarpiui būdinga, kad asmuo jau yra nutraukęs visus ryšius su artimaisiais ir dabar jis bendrauja su panašaus likimo žmonėmis kaip jis. Asmuo jau yra įpratęs ir tvarko savo buitį kaip jam atrodo gerai, bando įsidarbinti sezoniniams darbams statybose ar kaimuose, renka butelius ar kitas žaliavas. Dažniausiai geria odekoloną ar kitus skysčius, kurie svaigina ir turi nemažai bėdų su sveikata, prastėja psichologinė būklė.

5) *Ilgalaikis laikotarpis* – daugiau nei 10 metų. Po 10 metų benamystės, asmuo jau nebenori keisti savo gyvenimo, jo planai yra dažniausiai vienadieniai – maisto ir prieglobsčio paieškos. Žmogus jau nebeturi sugebėjimų normaliai bendrauti ar kitaip veikti visuomenėje. Po 10 metų benamystės žmogus dar gali grįžti į normalų gyvenimą, bet jam reikia didelės profesionalios psichologinės pagalbos.

Galima daryti išvadą, kad tapsmas benamiu yra labai įvairiapusiškas. Iš pradžių netekę gyvenamosios vietos žmonės glaudžiasi pas draugus, gimines, vėliau nakvoja laiptinėse, stotyse, o galiausiai keliai į gatves ir šiukšlynus. O tapsmo benamiu procesas yra ilgalaikis.

1.4. Benamių klasifikacija Europos šalių kontekste

S. Stanytė savo straipsnyje rašo, „kadangi nėra bendros benamystės apibrėžties ir vyrauja skirtingos benamių klasifikacijos, priimta, kad ES valstybės narės, tarp jų ir Lietuva, vadovaujasi Europos benamystės ir su būstu susijusios atskirties tipologija (angl. ETHOS, European Typology of Homelessness and Housing Exclusion)³⁰. Pasak, A. Vosyliūtės „pagal gyvenamąją vietą, tapatumą, pragyvenimo šaltinius, vartojimą ir kitus požymius benamiai skirstomi į tris grupes: nakvynės namų

³⁰ Stanytė S., „Benamystė tarp teorijos ir kitų pasvarstymų“, straipsnis, <http://exploringsocialwork.blogspot.com/2012/11/benamyste-tarp-teorijos-ir-kitu_29.html>[žiūrėta 2013-01-22].

(„elitiniai“), savartynų („šiukšlininkai“) ir gatvės benamiai („bomžai“)³¹. Taip pat kaip atskirą grupę galima išskirti „vaikai-benamiai“, nes benamiai vaikai yra opi problema ne tik Lietuvoje ar Europos Sąjungoje, bet ir visame pasaulyje.

1.4.1. Nakvynės namų benamiai

Nakvynės namų benamiai dar vadinami „elitiniais“ todėl, kad dažniausiai jie yra nusiprausę, neserga sunkiomis ligomis. Norėdami gyventi nakvynės namuose, jie turi pateikti sveikatos patikros knygelę, nebūti apsvaigę nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų. Nakvynės namai turi savo taisykles, kurių benamis turi laikytis.

1.4.2. Savartynų benamiai

Neretai ant žemiausio socialinio laiptelio stovintys žmonės maisto ir uždarbio ieško savartynuose. Žmonės užsiimantys šiuo darbu, iš esmės nežinomi. D. Petružytė savo moksliniame tyrime apie Kariotiškių savartyno benamius rašo, kad „viena vertus, atrodo, kad šiukšlės tinkama diskusijų tema ekologijos kontekste. Antra vertus, nešvarus šiukšlių rinkimo darbas ir viskas, ko jis reikalauja, sulaukia mažai dėmesio“³². Tai reiškia, kad šiukšlių surinkimas yra svarbus užterštame pasaulyje, bet kurie šį darbą atlieka, dažniausiai lieka nepaminėti arba paminėti ne pačiais geriausiais žodžiais.

Mokslininkė D. Petružytė savo darbe rašo, „kad dažniausiai benamiai patekę į savartynus imasi ten vyraujančio darbo: rinkti ir rūšiuoti atliekas, už tai gauna pinigų arba suvartoja patys“³³.

2006-2008 metais atlikto Donatos Petružytės tyrimo Kariotiškių savartyne metu, asmenys buvo apklausti, kas traukia juos į savartyną. Atsakymai nenustebino, nes didžiąsą dalį atsakymų sudarė ieškojimas materialinių gėrybių: pinigų, papuošalų, taip pat labai vilioja žmones darbas savartynuose, nes yra galimybė rasti maisto, drabužių, įrangos ir kitų labai naudingų dalykų. Be to, darbas savartyne nereikalauja nei kvalifikacijos, nei išankstinio pasirengimo, nei tikslų darbo valandų, kas yra reikalaujama daugelyje Lietuvos ir Europos šalių įmonių.

Tyrėja savo moksliniame straipsnyje rašo, kad atliekų rinkėjų pajamų dydis dažniausiai priklauso nuo amžiaus. Kuo jaunesnis vikresnis, stipresnis fiziškai, tuo daugiau per dieną gali užsidirbti.

Beveik didžiąsą daugumos benamių išlaidų dalį sudaro alkoholis. Apibendrinus daugelio mokslinių straipsnius apie alkoholį ir benamius, galima išskirti pagrindines benamių alkoholio vartojimo priežastis:

- sušildo;

³¹ Vosyliūtė A., „Varguomenė: gyvensena ir vertybės“, p. 332.

³² Petružytė D., „Atliekų rinkėjų subkultūra“. Grupės ir aplinkos: 2009, Vilnius, p. 247.

³³ Ten pat.

- priklausomybė;
- sumažina stresą, pagerina nuotaiką;
- padeda užsimiršti sunkumus ir veikia kaip migdomieji.

Apibendrinus galima teigti, kad dažniausia benamių alkoholio vartojimo priežastis yra ta, kad benamiai alkoholio pagalba bando spręsti kylančias emocines problemas, o benamių atsidūrimą sąvartynuose lemia galimybė užsidirbti pinigų ir laisvas darbo grafikas.

1.4.3. Gatvės benamiai

Dažniausiai agresyviausi, miegantys po atviru dangumi ar laiptinėse, stotyse. Visą dieną dažniausiai leidžia miesto centre, prašo pinigų, kabinėjasi prie žmonių ir skleidžia blogą kvapą visuomenės susibūrimo vietose. Dažnai atvyksta iš miestelių ar kaimų į miestą ieškoti laimės, bet nepasisėkus, nebenori grįžti atgal, todėl pasilieka gyventi kurio nors didmiesčio gatvėje.

Gyvendami gatvėje benamiai dažnai tampa ne tik aukomis, bet ir patys imasi smurto dėl nepasisėkusio gyvenimo. Šiems asmenims labai dažnai sutrinka sveikata dėl atliekų valgymo, nesirūpinimo asmenine higiena, besaikio alkoholio vartojimo.

1.4.4. Vaikai benamiai

Neįmanoma pasakyti tiksliai kiek yra Europoje ir visame pasaulyje benamių vaikų. Dažniausiai vaikai benamiai jau gimsta neturėdami namų arba jiems tokią lemtį sukuria tėvai, tačiau yra ir kitų veiksnių sąlygojančių vaikų išėjimą į gatves: alkoholizmas, narkomanija, nedarbas, prievarta šeimoje. Vaikai benamiai arba gatvės vaikai – tai vaikai, kurie gyvena ir miega gatvėje, labai mažai palaikydami arba išvis nutraukę ryšius su šeima. Anot, Nancy A., „viena didžiausių priežasčių yra problemos šeimoje tarp vaiko ir tėvų“³⁴.

Vaikai, neturintys gyvenamosios vietos, dienas leidžia mieste ir gatvėse, o nakvynei glaudžiasi autobusų, geležinkelio stotyse, skveruose. Anot, Barry Jay Seltser ir Donald E. Miller „gyvendami gatvėse vaikai ir jaunuoliai greitai tampa narkomanijos, prostitucijos ir nusikalstamumo aukomis“³⁵. Jie praranda ryšius su mokykla, draugais ir visuomene. Jie traukiasi nuo nuolatinio tėvų, mokyklos spaudimo, sukeliamos įtampos, bėga nuo mušančio tėvo, alkoholio liūne paskendusios motinos. Taip pat yra vaikų iš „normalių“ šeimų, kuriose jie jaučiasi nesuprasti, engiami, atstumti. Jie netrokšta perimti šeimoje kelias kartas testo verslo ar užsiimti šeimos gydytojo praktika, o tiesiog nori būti patys savimi. Ne visada tėvai nori ir sugeba suprasti vaikų norus, svajones.

Benamiai vaikai dažniau nei kiti kenčia nuo bado, nepakankamo švietimo, streso, ligų ir kt.

³⁴ Nancy A. Boxill, Phd editor, *Homeless children: The Watchers and the waiters*, 1990 by the Haworth press. P. 3.

³⁵ Barry Jay Seltser and Donald E. Miller, *Homeless families, the struggle for dignity*, 1993 by the board of Trustees of the University Illinois manufactured of the United States of America. P. 9.

2. EUROPOS SĄJUNGOS SOCIALINĖ POLITIKA IR BENAMYSTĖS PROBLEMA

2.1. Europos Sąjungos socialinė politika, jos ištakos ir raida

„Skurdo mažinimo priemonių ir pilietinės visuomenės vaidmuo“ leidinyje rašoma, kad nors socialinė politika niekada nebuvo visiškai ES kompetencijoje, ES institucijos padėjo ES šalims pasiekti kompromisus ir kurti vieningą socialinę politiką³⁶. Tai reiškia, kad šioje srityje valstybės socialinė politika daugeliu klausimų vykdoma nacionaliniu valstybės lygmeniu, tačiau gali nustatyti tam tikras nuorodas, kurios padės valstybėms narėms kurti šalies socialinę politiką. Socialinei politikai skirtos nuostatos jau buvo įrašytos EAPB (Europos anglų ir plieno bendrijos, 1951 m.) sutartyse.

Nepaisant menkų įgaliojimų, kuriuos turi Europos Sąjungos institucijos veikti socialinės politikos srityje, vis dėlto bendra socialinė politika palyginti sėkmingai plėtojasi. Socialinis reguliavimas tų sričių, kurios yra susijusios su bendrosios rinkos veikimu, t.y. darbo teisė, darbo saugos reikalavimai, socialinės darbuotojų migrantų teisės, lyčių lygiateisiškumas, beveik nuo pat Sąjungos įkūrimo buvo laikomi vienais svarbiausių valstybių socialinio progreso faktorių. Europos Sąjungos institucijos tai pažymi ir valstybėms narėms savo direktyvose.

Europos Sąjungos socialinė politika keitėsi veikiamą naujai įstojusią valstybių narių ekonominės socialinės situacijos, turtėdama jų socialinės apsaugos sistemomis³⁷. Tai reiškia, kad kiekviena naujai įstojusi valstybė, kartu su savimi atsineša ne tik socialines savo šalies problemas, bet ir vykdomą politiką šių problemų mažinimui ar likvidavimui.

„Skurdo mažinimo priemonių ir pilietinės visuomenės vaidmuo“ leidinyje taip pat rašoma, kad 1961 m. Turine, atsižvelgdama į Europos valstybių aukštesnį išsivystymo lygį ir siekdama garantuoti didesnes ir konkretesnes žmogaus socialines teises bei jų apsaugos efektyvumą, Europos Taryba (toliau ET) inicijavo Europos socialinės chartijos pasirašymą. Tai buvo socialinių darbuotojų teisių ir darbo sąlygų deklaracija. Chartija įnešė svarų indėlį vystant ir humanizuojant Europos valstybių ekonominius ir socialinius santykius³⁸.

Apibendrinus oficialioje ES svetainėje skelbiamus Europos socialinės politikos formavimuisi priimtus dokumentus ir L. Dromantienės aprašytus socialinės politikos plėtros etapus, galima išskirti šiuos Europos socialinės politikos formavimosi etapus:

- 1951 m. Europos anglų ir plieno bendrijos sutartis – įrašytos socialinei politikai skirtos nuostatos.

³⁶ Skurdo mažinimo priemonės ir pilietinės visuomenės vaidmuo, lyginamoji analizė, <http://www.nisc.lt/lt/files/main/BY_LT_Brosiura_final.pdf>[žiūrėta 2013-01-29].

³⁷ Dromantienė L., *Socialinės Europos kūrimasis. Monografija*. Vilnius, 2008. P. 31.

³⁸ Skurdo mažinimo priemonės ir pilietinės visuomenės vaidmuo, lyginamoji analizė, <http://www.nisc.lt/lt/files/main/BY_LT_Brosiura_final.pdf>[žiūrėta 2013-01-29].

- 1957 m. Romos sutartis - socialinė pažanga priklauso nuo ekonominio augimo.
- 1960 m. Europos Socialinio Fondo įkūrimas buvo sekantis žingsnis socialinės politikos kūrimo link. Įkurto fondo pagrindinis vaidmuo – gerinti darbininkų įsidarbinimo galimybes.
- 1961 m. Europos socialinės chartijos pasirašymas. Ji saugo pagrindines ekonomines ir socialines žmogaus teises.
- 1986 m. pasirašytas ir 1987 m. įsigaliojo Suvestinis Europos aktas (SEA). Suvestiniame Europos akte rašoma, kad socialinio dialogo šalys turėtų bendradarbiauti kuriant bendrą rinką ir socialinę politiką.
- 1992 m. pasirašyta Maastrichto sutartis ir susitarimas dėl socialinės politikos. Pasirašius Maastrichto sutartį didelio užimtumo ir socialinės apsaugos skatinimas oficialiai pripažinti uždaviniais, kuriuos Europos bendrijai paveda valstybės narės.
- 1993 metais Komisija pateikė konsultacinio pobūdžio dokumentą, 1994 metais liepą Žaliosios knygos pagrindu paskelbė baltąją knygą Europos socialinės politikos klausimais, augimo, konkurencingumo ir užimtumo klausimais.
- 1997 m. Amsterdamo sutartis: Europos Tarybos Antrajame viršūnių susitikime socialinė sanglauda buvo įvardinta kaip vienas iš svarbiausių ateities prioritetų.
- 2001 m. vasario 26 d. pasirašyta Nicos sutartis. Ši sutartis – socialinės atskirties mažinimo strategijos pagrindimas.
- 2001 m. Ministrų Komitetas patvirtino komiteto parengtą socialinės sanglaudos strategiją. Joje išdėstyta Europos Tarybos tikslų veiklos programa ateinantiems metams. 2004 metais visu sutarčių pagrindu suformuota ES Konstitucija.
- 2007 m. pasirašyta Lisabonos sutartis. Oficialioje Europos Sąjungos svetainėje rašoma, kad šia sutartimi užtikrinamas Pagrindinių teisių chartijos įgyvendinimas, taip pat ES įdiegiamos įvairios pilietinės, politinės, ekonominės ir socialinės teisės, kurias privalo užtikrinti ne tik Europos Sąjunga ir jos institucijos, bet ir valstybės narės įgyvendindamos ES teisės aktus³⁹. Keli ES tikslai socialinėje srityje: taikos ir ES piliečių gerovės užtikrinimas, socialinio teisingumo ir apsaugos propagavimas, kova su socialine atskirtimi ir diskriminacija⁴⁰.

Iš pateiktų formavimosi etapų galima teigti, kad socialinė politika buvo ir yra labai svarbi visais laikais. Socialinių tikslų įgyvendinimo siekimas – vienas svarbiausių ES tikslų.

1961 m. socialinė politika buvo apibrėžiama tik kaip socialinės žmogaus teisės, tačiau jau nuo 1992 m. augant socialinės atskirties, skurdo, benamystės rodikliams imta analizuoti ir žmonių užimtumo, socialinės apsaugos, socialinės atskirties problemas. Tai rodo vis didesnę valstybės pagalbą

³⁹ Oficiali Europos Sąjungos svetainė, <http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/rights_values/index_lt.htm> [žiūrėta 2013-01-30]

⁴⁰ Dromantienė L., *Socialinės Europos kūrimasis. Monografija*. Vilnius, 2008. P.31.

asmenims nesugebantiems susidoroti su užklupusiomis problemomis ir nesugebantiems prisitaikyti prie besikeičiančios visuomenės. 2007 m. Lisabonos sutartimi propaguojamas socialinis teisingumas, užtikrinama socialinė žmonių apsauga, kova su problemomis ir jų sprendimas.

2.2. ES vykdomos strategijos benamystei sumažinti

Europos Sąjungos šalyse yra kelios vykdomos strategijos benamystei sumažinti. 2010 m. Europos konsensuso konferencijos dėl benamystės santraukoje teigiama, kad pastaraisiais metais visoje Europoje buvo plėtojama vis daugiau nacionalinių, regioninių ir vietos strategijų su aiškiais tikslais bei konkrečiais objektais siekiant sumažinti ir net išvis panaikinti benamystę⁴¹. Nors ir didelė dalis jų leidžia pasiekti nemažą pažangą užkertant kelią benamystei ir padedant susirasti prieglobstį, kai to prireikia, tačiau vistiek Europoje ir visame pasaulyje skursta ir neturi namų daug žmonių.

Europos Sąjungos konsensuso konferencijos apie benamystę santraukoje, aprašomos pagrindinės strategijos, kaip priemonės, mažinti benamystei:

- **ES socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties strategija.** ES koordinuoja šalių vyriausybių veiksmus ir jas ragina kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi, reformuoti savo socialinės apsaugos sistemas mokantis vienas iš kitų ir nustatant efektyviausią įvairių sričių – skurdo, socialinės atskirties, pensijų, sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros – politiką, spręsti demografinių pokyčių keliamus uždavinius ir pasirengti visuomenės senėjimo poveikiui didžiausią dėmesį skiriant atsirandančioms galimybėms, reguliariai teikti visoje ES tiesiogiai palyginamus duomenis.

- **Strategija „Europa 2020“.** Strategija „Europa 2020“ siekiama augimo, kuris būtų: pažangus (veiksmingesnės investicijos į švietimą, mokslinius tyrimus ir inovacijas), tvarus (ryžtingas perėjimas prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos, konkurencinga pramonė), ir integracinis (daug dėmesio darbo vietų kūrimui ir skurdo mažinimui). Strategijoje iškelti penki dideli užimtumo, mokslinių tyrimų, švietimo, skurdo mažinimo ir klimato bei energetikos sričių tikslai⁴².

Strategijoje pateikti 5 svarbiausi strategijos tikslai. Vienas iš tikslų - kova su skurdu ir socialine atskirtimi: reikėtų bent 20 mln. sumažinti skurde gyvenančių ir socialiai atskirtų žmonių arba žmonių, kuriems tai gresia skaičių.

- **Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas.** 2010 m. buvo paskelbti Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metai. Jų tikslas buvo atkreipti dėmesį į esamas problemas, kurti

⁴¹ European Consensus Conference of Homelessness, Brussels, ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6407&langId=lt [žiūrėta 2013-01-29].

⁴² Strategija „Europa 2020“, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_lt.htm [žiūrėta 2013-01-29]

naujas partnerystes, sukurti impulsą ir sutelkti politinės jėgos kovoję su skurdu Europoje. Tam buvo išskirti keturi specifiniai tikslai: skatinti skurdą patiriančių žmonių teisių pripažinimą; skatinti įvairių organizacijų ir institucijų įsitraukimą mažinant skurdą ir atsakomybės pasidalijimas tarp šių organizacijų; sanglaudos skatinimas; ir įsipareigojimas įgyvendinti konkrečius veiksmus⁴³.

Apibendrinti šį skyrių galima 2 lentele.

2 lentelė. ES vykdomų strategijų mažinti skurdui ir benamystei pagrindiniai tikslai

Strategija	Metai	Tikslai
Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas	2010 m.	• skatinti skurdą patiriančių žmonių teisių pripažinimą; • skatinti įvairių organizacijų ir institucijų įsitraukimą mažinant skurdą ir atsakomybės pasidalijimas tarp šių organizacijų; • sanglaudos skatinimas; • įsipareigojimas įgyvendinti konkrečius veiksmus.
Strategija „Europa 2020“	2010 m. – 2020 m.	• užimtumas; • moksliniai tyrimai ir technologijų plėtra (MTTP) bei inovacijos; • klimato kaita ir energetika; • švietimas; • skurdas ir socialinė atskirtis.
ES socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties strategija (dar vadinama „Socialiniu atviru koordinavimo metodu“)	Nuo 2000 m.	• Priartėti prie bendrų Europos tikslų vykdant politinius mainus ir užtikrinant abipusį mokymąsi, leidžiant valstybėms narėms apibrėžti šių tikslų siekimo politiką.

Šaltinis: lentelė sudaryta remiantis Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planu, Strategija Europa “2020”, ES socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties strategija, kurios pateiktos oficialioje ES interneto svetainėje <<http://ec.europa.eu>> [žiūrėta 2013 01 29].

Prie šių oficialių ES šalyse vykdomų strategijų, galima pridėti ir linksmesnius projektus skirtus benamiams, pavyzdžiui Benamių futbolo čempionatas. Benamių Pasaulio futbolo čempionato organizacija buvo įkurta 2001 metais⁴⁴. Mel Young ir Harald Schmied ieškojo tarptautinės kalbos suvienyti benamius visame pasaulyje. Pirmasis futbolo turnyras benamiams įvyko 2003 Grace, Austrijoje. Nuo tada ir kiti miestai pradėjo vykdyti futbolo čempionatus: Edinburgas, Kopenhaga, Milanai, Rio de Žaneiras, Paryžius, Meksika ir kt.

Laikui bėgant benamių futbolo čempionato idėja išsiplėtojo iki socialinės įmonės statuso. Benamių futbolo čempionatas buvo sėkminga idėja, nes ten benamiai bendravo, tapo komandos draugais, kartu mokėsi dalintis informacija, ėjo atsakomybę ateiti į treniruotę ir į varžybas. Žinoma, padidėjo šių žmonių savivertė, nes jie jautėsi reikalingi ir po truputį tapo visuomenės dalimi.

⁴³ 2010-ieji – Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metai . Santrauka. <ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7472&langId=lt> [žiūrėta 2013-01-29].

⁴⁴ Oficiali benamių futbolo čempionato interneto svetainė <<http://www.homelessworldcup.org>> [žiūrėta 2013-01-29].

Organizacija praneša, kad daugiau nei 70% dalyvių, pakeitė savo gyvenimą: „įsidarbino, susirado namus, įstojo mokytis, susigrąžino nutrūkusius santykius su artimaisiais. Kai kurie dalyviai tapo treneriais ir žaidėjais“⁴⁵.

Iki šiol Benamių futbolo čempionatas palietė daugiau nei 200 000 benamių žmonių gyvenimus ir sukūrė tris įmones sporto įrangos ir perdirbimo sektoriuose.

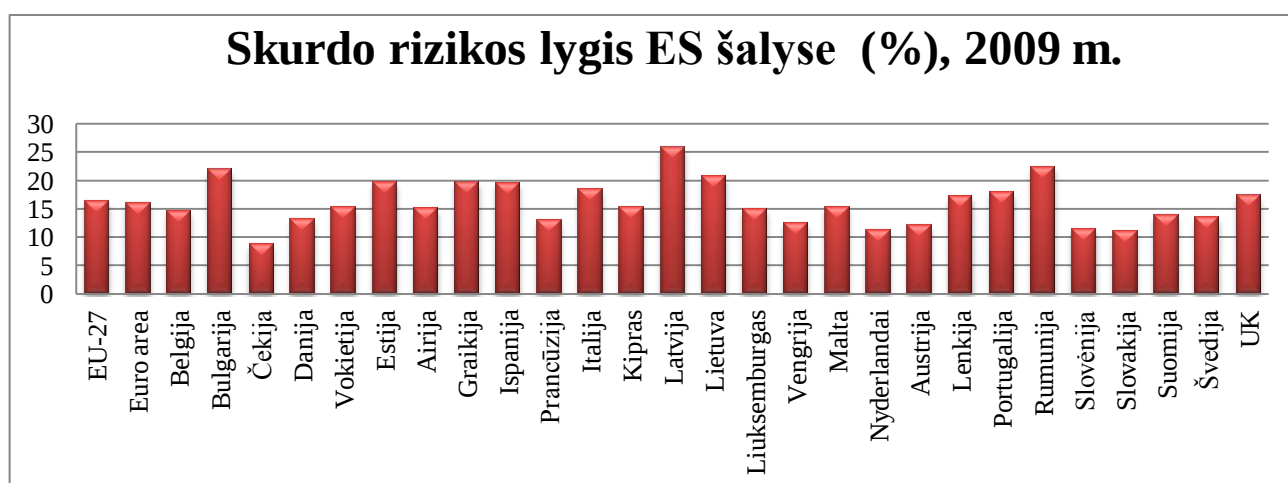
2.3. 2009 m. ir 2010 m. Eurostato pateiktų duomenų bei skurdo rizikos lygio rodiklių analizė

Eurostatas yra Europos Sąjungos statistikos tarnyba. Ji skelbia oficialius suderintus Europos Sąjungos, euro zonos, Europos ekonomikos statistinius rodiklius ir pateikia palyginamą, patikimą ir objektyvų kintančios Europos vaizdinį⁴⁶.

Kad galėtų parengti statistinę informaciją, Eurostatas renka duomenis iš nacionalinių statistikos institucijų ir suderina juos pagal vieną metodiką. Eurostatas kiekvienais metais stengiasi pateikti statistiką atskleidžiančią valstybių ekonominę, socialinę, kultūrinę ir pan. situaciją.

Norint sužinoti ir įvertinti skirtumus tarp ES valstybių reikia palyginti Eurostato pateiktus duomenis.

Remiantis vertinimais, 2009 m. 16,3 proc. visų ES-27 gyventojų patyrė skurdo riziką (žr. 1 paveikslą). Už šio rodiklio, apskaičiuoto pagal nacionalinių rezultatų vidurkį, slypi dideli šalių skirtumai. Vienos šalys geriau kovoja su skurdu, kitom nelabai sekasi susitvarkyti su skurstančiais. Skurdą, benamystę ir socialinę atskirtį galima mažinti įvairiomis socialinės apsaugos priemonėmis. Kelios tokios priemonės – pašalpos, darbo vieta ir socialiniai būstai.

1 pav.. Skurdo rizikos lygis 2009 metais Europos Sąjungos šalyse (%)

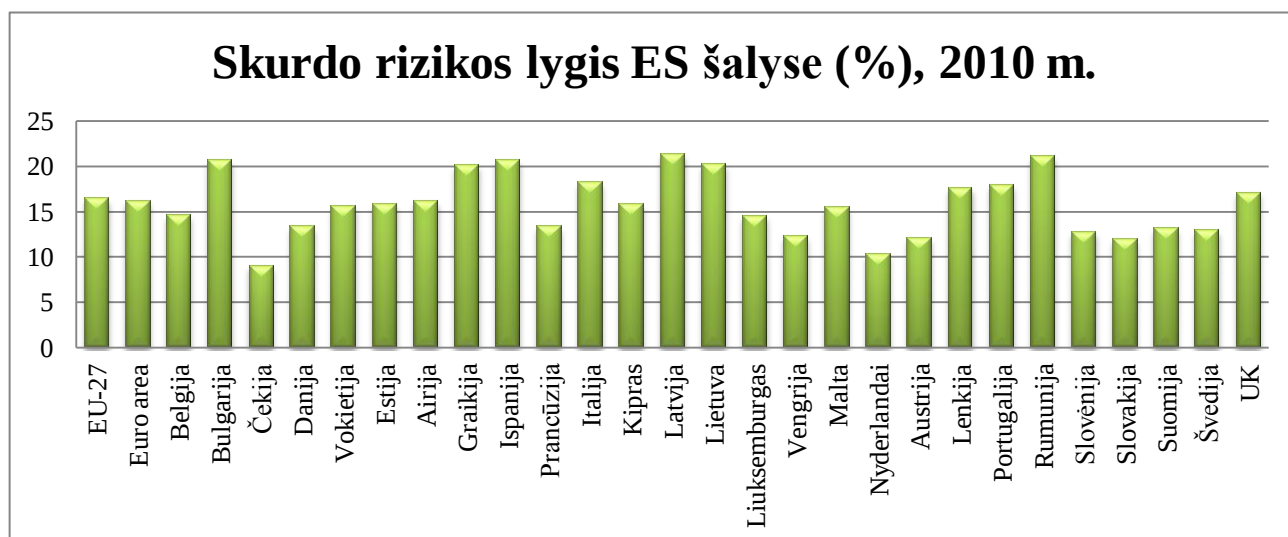
Šaltinis: Eurostat. [Žiūrėta 2012-09-24].

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Oficiali Lietuvos statistikos departamento svetainė, <<http://eurostatgidas.stat.gov.lt/lt/>> [žiūrėta 2013-01-30].

Keturiose ES valstybėse narėse, būtent Latvijoje (25,7 proc.), Rumunijoje (22,4 proc.), Bulgarijoje (21,8 proc.) ir Lietuvoje (20,6 proc.) daugiau nei penktadalis visų gyventojų yra skurdo rizikos grupėje. Mažiausiai šiai grupei priskiriama Čekijos (8,6 proc.), Slovakijos (11,0 proc.), Nyderlandų (11,1 proc.) ir Slovėnijos (11,3 proc.) gyventojų. Islandijoje (10,2 proc.) ir Norvegijoje (11,7 proc.) skurdo riziką patiria taip pat palyginti nedidelė visų gyventojų dalis.

Remiantis pateiktais duomenimis 2 paveiksle, 2010 m. 16,4 proc. visų ES-27 gyventojų patyrė skurdo riziką.

2 pav.. Skurdo rizikos lygis 2010 metais Europos Sąjungos šalyse (%)

Šaltinis: Eurostat. [Žiūrėta 2012-09-24].

Šešiose ES valstybėse narėse, būtent Latvijoje (21,3 %), Rumunijoje (21,1 %), Bulgarijoje (20,7 %), Ispanijoje (20,7 %), Lietuvoje (20,2 %) ir Graikijoje (20,1 %), daugiau nei kas penktas žmogus skursta. Mažiausiai šiai grupei priskiriama Nyderlandai (10,3 %) ir Čekija (9,0 %). Norvegijoje (11,2 %) ir Islandijoje (9,8 %) skurdo riziką patiria taip pat palyginti nedidelė visų gyventojų dalis.

Iš pateiktų duomenų matome kaip per metus pasikeitė padėtis šalyse. 2009 m. tik keturiose valstybėse skurdo kas 5 žmogus, o jau 2010 metais šešiose ES valstybėse narėse. 2009 m. mažiausiai skurdo rizikos grupei buvo priskiriamos šešios šalys, o 2010 m. tik keturios (Slovakijos ir Slovėnijos skurdo rizikos rodiklis padidėjo).

„Lietuvos gyventojų surašymai“ leidinyje rašoma, kad visapusiškus, patikimus, apibendrintus ir palyginamus su kitomis šalimis duomenis pateikia surašymai. Surašymas – labai svarbi ir nevienadienė akcija, apimanti ilgą duomenų surinkimo, jų apdorojimo ir suvestinės informacijos parengimo procesą⁴⁷.

⁴⁷ Lietuvos gyventojų surašymai: patyrimas ir žvilgsnis į 2011-uosius, Vilnius 2007, p. 17.

Oficialioje Lietuvos statistikos departamento svetainėje, rašoma, kad pasaulio valstybėse priimta surašymus rengti ne rečiau kaip kas dešimt metų, taip pat surašymų terminai, tikslai ir metodikos nustatomos remiantis Europos Sąjungos teisės aktais bei Jungtinių Tautų Organizacijos rekomendacijomis, Lietuvoje sprendimas priimamas dėl surašymo datos, atlikimo būdo, surašymo programos⁴⁸.

⁴⁸ Oficiali Lietuvos statistikos departamento svetainė, <www.stat.gov.lt>[žiūrėta 2012-09-24].

3. LIETUVOS SOCIALINĖ POLITIKA IR BENAMYSTĖS PROBLEMA

3.1. Lietuvos socialinė politika, jos ištakos ir raida

Skurdas ir benamystė yra neatskiriami dalykai. Po gilaus skurdo dažniausiai seka benamystė. Mažinant skurdą, mažėja tikimybė tapti benamiu.

Kiekvienos valstybės pagrindą sudaro visuomenė. Todėl valstybė, siekdama įgyvendinti savo tikslus, negali atsiriboti nuo visuomenės ir turi būtinai atsižvelgti į joje gyvenančių žmonių poreikius. Siekiant užtikrinti bet kurios šalies bei jos piliečių gerovę, susiduriama su socialinėmis problemomis. Šioms problemoms spresti valstybė turi surasti būdus, labiausiai atitinkančius susidariusią situaciją bei numatyti veiksmingiausias priemones atsiradusioms problemoms pašalinti. Tuo tikslu formuojama valstybės socialinė politika.

Socialinės politikos negalima pavadinti savarankiška, nes ją sąlygojantis nacionalinių pajamų dydis priklauso nuo visuomenės ekonominės veiklos rezultatų. Tačiau iš kitos pusės, socialinės politikos įgyvendinimas daro grįžtamąjį poveikį šalies ūkiui bei kitų visuomenės gyvenimo sferų raidai.

Lietuvoje socialinės apsaugos politikos strategija, susijusi su tikslu grąžinti žmogaus gebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis visuomenėje, sudarant žmogaus orumą nežeminančių gyvenimo sąlygų, ir rūpintis juo, kai pats žmogus to nepajėgia padaryti. Tai visuma priemonių (priimti įstatymai bei juos papildantys teisiniai aktai), sukuriantys solidarumą tarp žmonių, kuriems gresia (arba grės) nuo jų pačių nepriklausomas darbo ir uždarbio netekimas ar turėjimas pinigų ypatingoms išlaidoms (pvz. senatvė, invalidumas, ligos atvejis, motinystė ir kt.).

Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos Respublikos socialinė politika vykdoma dviem pagrindinėmis kryptimis: socialinės apsaugos ir darbo politikos formavimo ir įgyvendinimo.

„Socialinė parama - socialinės apsaugos dalis, kuri teikia šalies gyventojams piniginę ir ne piniginę paramą, įskaitant šias socialines paslaugas:

- piniginė socialinė parama;
- šalpos (socialinė) pensija;
- šeimos pašalpos;
- socialinė pašalpa, šildymo išlaidų ir kitos kompensacijos;
- socialinės paslaugos;
- socialinės globos įstaigų paslaugos;
- senelių, invalidų, našlaičių ir vaikų, netekusių globos, namai;
- dienos centrai ir nakvynės namai;
- pagalba namuose;

- slauga namuose⁴⁹.

Socialines paslaugas teikia valstybinės savivaldybių institucijos, nevyriausybines organizacijos, religinės bendruomenės, fiziniai bei juridiniai asmenys. Deja, nevyriausybiniams organizacijoms labia trūksta paramos iš valstybės, viskas ką nevyriausybines organizacijos gauna, dažniausiai būna parama iš ES.

2000 metais buvo sudaryti Skurdo mažinimo Lietuvoje strategijos metmenys. Strategijoje yra apibrėžtos dvi pagrindinės veiklos sritys: skurdo lygio mažinimas ir parama labiausiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms.

Vertinant visas šias iniciatyvas, „1999 metus Lietuvoje galima būtų pavadinti skurdo analizės, vertinimo ir skurdo mažinimo strategijos kūrimo metais, kai aukščiausio lygio valstybinės institucijos buvo įsipareigojusios parengti Kopenhagos deklaracijos įgyvendinimo ataskaitą bei skurdo mažinimo Lietuvoje strategiją⁵⁰. Tai ne tik analizės ir strategijos kūrimo metai, tačiau ir vis dar šalyje populiariosios viešosios politikos „iš viršaus į apačią“ formavimo pavyzdys, kai hierarchinio modelio principu yra bandoma sukurti veiksmingą, visų veikėjų įtraukties principu kuriamą politiką.

Parengta ataskaita apima strategijas, politikas ir konkrečias priemones, kurios buvo priimtos mažinant skurdą Lietuvoje. Kiekvienoje iš išskirtų sričių parodomi priimti sprendimai ir jais pasiekti kai kurie rezultatai, taip pat atkreipiamas dėmesys į dar neišspręstas problemas. Didžiausias dėmesys šioje ataskaitoje skiriamas ne statistiniams duomenims apie skurdą, o skurdo mažinimo politikai ir priimtiems sprendimams.

Dar prieš Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą buvo pradėta kova su skurdu, „kai 1999 metais LR Prezidento įkurtas Lietuvos socialinis komitetas 2000 metais parengė Skurdo mažinimo Lietuvoje strategiją, kurioje suformuluoti šiandieninei Lietuvai pritaikyta skurdo samprata, apibrėžiami skurdo matai, apžvelgiamas skurdo paplitimas bei jo ypatybės Lietuvoje, apibūdinamos skurstančių gyventojų grupės⁵¹. Remiantis šia informacija pateikiami du skurdo mažinimo pagrindiniai veiksniai – skurdo sumažinimo lygis ir parama labiausiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms. Strategijoje pabrėžiamos dešimt svarbiausių viešosios politikos sričių, kuriose numatyti skurdo sumažinimui ir skurstančiųjų padėties palengvinimo sprendimai. Strategijoje išskirtas nevyriausybinių organizacijų ir socialinių partnerių pagalba sprendžiant skurdo problemą.

Skurdo mažinimo Lietuvoje strategijos pagrindu LR Vyriausybės įgaliota Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengė Nacionalinį kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planą. Šiame plane nustatomos pagrindinės kryptys ir tikslai, kurių Lietuva įsipareigojo siekti ilgalaikėje ir trumpalaikėje perspektyvoje.

⁴⁹ Oficiali Socialinės ir darbo ministerijos svetainė, <www.socmin.lt> [žiūrėta 2013-01-14].

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Oficiali Socialinės ir darbo ministerijos svetainė, <www.socmin.lt> [žiūrėta 2013-01-14].

LR Vyriausybė kartu su Europos komisijos Užimtumo ir socialiniu reikalu direktoratu 2003 metais parengė Bendrąjį aprėpties memorandumą. Memorandumo tikslas – „parengti šalį nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos dalyvauti socialinės aprėpties procese naudojantis atvirojo koordinavimo metodu“⁵².

3.2. Lietuvoje vykdomos strategijos skurdui ir benamystei mažinti

Šalies socialinės politikos vaidmuo visuomenėje yra itin svarbus. Socialinę politiką formuoja ir įgyvendina daug institucijų. Lietuvoje yra vykdomos kelios strategijos skurdui ir benamystei mažinti. Lietuvoje už vykdomas strategijas socialinėje srityje Lietuvoje atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kuri savo internetinėje svetainėje pateikia pagrindines vykdytas ir vykdomas pagrindines strategijas skurdo ir benamystės mažinimo srityje:

- **Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija (parengta 2000 m.)**⁵³. Teikiamoje Strategijoje formuluojama šiandienei Lietuvai pritaikyta skurdo samprata, apibrėžiami skurdo matai, apžvelgiamas skurdo paplitimas ir jo ypatybės Lietuvoje, apibūdinamos skurstančių gyventojų grupės. Remiantis šia informacija pateikiami du skurdo mažinimo taikiniai – skurdo mažinimo lygis ir parama silpniausios šiuo atžvilgiu gyventojų grupės.

Visa skurdo mažinimo politika turėtų remtis subsidarumo ir solidarumo principais. „Subsidiarumo principas numato platesnį žemutinių grandžių įtraukimą sprendžiant socialines problemas. Solidarumas reiškia skirtingų socialinių grupių savitarpio paramą“⁵⁴. Šie principai sudaro daugelio Europos šalių socialinės politikos pagrindą ir atitinka Katalikų Bažnyčios socialinę doktriną.

- **Lietuvos Respublikos bendrasis aprėpties memorandumas (JIM)**⁵⁵. Memorandumo tikslas – parengti šalį nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos dalyvauti socialinės aprėpties procese naudojantis atvirojo koordinavimo metodu. Memorandumas nusako pagrindinius kovos su skurdu ir socialine atskirtimi iššūkius; supažindina su pagrindinėmis politikos priemonėmis, kurių imasi Lietuva laikydamasi sutartyje numatyto įsipareigojimo pradėti perkelti Europos Sąjungos bendruosius tikslus į šalies politiką, apibrėžia pagrindines politikos sritis, kurios ateityje turėtų būti stebimos ir peržiūrimos. Pažanga įgyvendinant šią politiką bus įvertinta socialinės aprėpties Europos Sąjungoje procese, kurio tikslas – turėti svarbią įtaką siekiant iki 2010 metų panaikinti skurdą Europoje.

Pasirašiusi Bendrąjį aprėpties memorandumą Lietuva įsipareigojo kurti Nacionalinį kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planą (NAP).

⁵² Ten pat.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Oficiali Socialinės ir darbo ministerijos svetainė, <www.socmin.lt> [žiūrėta 2013-01-14].

⁵⁵ Ten pat.

- **Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. nacionalinis kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas (NAP)**⁵⁶. Šiame Nacionaliniame veiksmų plane Lietuva įvardina savo įsipareigojimus imtis visapusiškų įvairias sritis (užimtumą, švietimą, sveikatos apsaugą, socialinę apsaugą ir kt.) apimančių veiksmų silpniausių gyventojų grupių padėčiai pagerinti, jų galimybėms padidinti bei jų skurdui ir socialinei atskirčiai sumažinti, kartu atsižvelgiant į skirtingą moterų ir vyrų padėtį, problemas ir poreikius. Įvertindama esamą padėtį bei savo galimybes, visiškai išgyvendinti šias problemas greitu laiku Lietuva nesitiki, tačiau iki 2010 metų bendromis ir vis geriau koordinuotomis valstybės, nevyriausybinų organizacijų, socialinių partnerių bei pačių atskirtųjų pastangomis ryški pažanga šiame procese bus pasiekta.

- **Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategija 2008 – 2010 m. (NP–SASAS)**⁵⁷. Svarbiausia 2008–2010 m. Nacionalinio pranešimo strateginė nuostata: LR Vyriausybė socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties srityje toliau sieks, kad kiekvienam šalies gyventojui būtų sudarytos visaverčio gyvenimo sąlygos, atsižvelgiant į moterų ir vyrų padėties skirtumus. Numatoma vykdyti aktyvios įtraukties politiką, stengiantis, kad užimtumo ir socialinė politika papildytų viena kitą. Įgyvendinant užimtumo politiką bus stengiamasi suderinti darbo rinkos lankstumą su užimtumo garantijomis. Taip pat bus toliau vykdomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, padedančios gyventojams prisitaikyti prie darbo rinkos iššūkių ir leidžiančios įgyti darbo rinkoje vertinamų įgūdžių. Socialinės apsaugos sistema (paslaugos, išmokos) padės tiems, kurie negali dirbti arba laikinai neturi darbo, užsitikrinti orų gyvenimą ir apsaugą nuo atskirties bei skurdo. Socialinė politika bus vykdoma taip, kad padėtų ekonomiškai neaktyviems, tačiau galintiems dirbti asmenims (pvz., patiriantiems socialinę atskirtį ar priklausantiems socialinės rizikos grupėms) geriau integruotis į visuomenę ir pradėti aktyviai dalyvauti darbo rinkoje. Numatoma ir toliau daug dėmesio skirti vaikų skurdo panaikinimui ir jų teisių užtikrinimui, siekiant išvengti skurdo „spąstų“ ir skurdo perdavimo iš kartos į kartą.

Mažinant skurdą ir didinant socialinę aprėptį reikalinga tinkamai funkcionuojanti pensijų sistema. Šios sistemos tvarumo ir aprėpties užtikrinimas yra ypač svarbus dėl tokių demografinių pokyčių kaip visuomenės senėjimas, gyventojų skaičiaus mažėjimas. Prie pensijų sistemos tvarumo prisidės ir priemonės, skatinančios pagyvenusių asmenų aktyvumą darbo rinkoje.

- **Strateginis planas 2012-2014 m.**⁵⁸. Strategijos tikslas - užtikrinti šeimos gerovę, visuomenės socialinį saugumą ir socialinę sanglaudą bei sukurti kokybiško užimtumo galimybes įgyvendinant socialinės apsaugos ir darbo politiką. Nuomatom 8 strateginiai pokyčiai:

1. Pagreitinti darbą praradusių asmenų (bedarbių) reintegraciją į darbo rinką, didinti įdarbinimo paslaugų prieinamumą ir efektyvumą;

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Oficiali Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos svetainė, <www.socmin.lt> [žiūrėta 2013-01-14].

2. Įvertinti jau padarytų darbo santykių lankstumo pakeitimų poveikį ir plačiau taikyti pasiteisinusias priemones, analizuojant darbo laiko bei darbo sutarčių sudarymo ir nutraukimo reglamentavimą, sumažinti administracinę naštą darbo santykių srityje;

3. Pertvarkyti piniginės socialinės paramos sistemą;

4. Toliau įgyvendinti valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos reformą, optimizuoti Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų tvarkymą;

5. Plėtoti paslaugas šeimai ir didins jų prieinamumą; sudaryti sąlygas bendruomenių organizacijoms ir nevyriausybinėms organizacijoms dalyvauti teikiant viešąsias paslaugas;

6. Sukurti šeimos politikos įgyvendinimo veiksmų koordinavimo visais valstybės valdymo lygiais schemą, įtraukti vietos valdžios institucijas į šeimos politikos formavimą ir įgyvendinimą;

7. Stiprinti jaunimo socializacijos procesus, užtikrinti geresnes jaunimo užimtumo galimybes;

8. Didinti teikiamų socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įvairovę ir prieinamumą Vilniaus regione ir skatinti regiono bendruomenių įsitraukimą į socialinę veiklą.

Išanalizavus strategijas ir jų tikslus galima teigti, kad ES inicijuojama Lietuva kuria strategijas sumažinti benamystei ir skurdui, tačiau dėl dar neištirtų priežasčių, tos strategijos nebūna įgyvendinamos. Taip pat šį skyrių galima apibendrinti 3 lentele.

3 lentelė. Lietuvos Respublikos socialinės politikos strategijų tikslai

Strategija	Metai	Tikslai
Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija	2000	• skurdo mažinimo lygis; • parama silpniausios šiuo atžvilgiu gyventojų grupėms.
Lietuvos Respublikos bendrasis aprėpties memorandumas (JIM)	2004-2006	• parengti šalį nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos dalyvauti socialinės aprėpties procese.
Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. nacionalinis kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas (NAP)	2004-2006	• imtis visapusiškų įvairias sritis (užimtumą, švietimą, sveikatos apsaugą, socialinę apsaugą ir kt.) apimančių veiksmų silpniausių gyventojų grupių padėčiai pagerinti, jų galimybėms padidinti bei jų skurdui ir socialinei atskirčiai sumažinti, kartu atsižvelgiant į skirtingą moterų ir vyrų padėtį, problemas ir poreikius.
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategija (NP-SASAS)	2008-2010	• kiekvienam šalies gyventojui būtų sudarytos visaverčio gyvenimo sąlygos, atsižvelgiant į moterų ir vyrų padėties skirtumus. • vykdyti aktyvios įtraukties politiką, stengiantis, kad užimtumo ir socialinė politika papildytų viena kitą. • padėti gyventojams prisitaikyti prie darbo rinkos iššūkių ir leisti įgyti darbo rinkoje vertinamų įgūdžių. • suteikti paslaugas ir išmokas tiems, kurie negali dirbti arba laikinai neturi darbo. • vaikų skurdo panaikinimas ir jų teisių užtikrinimas.
Strateginis planas 2012-2014 m.	2012-2014	• užtikrinti šeimos gerovę, visuomenės socialinį saugumą ir socialinę sanglaudą bei sukurti kokybiško užimtumo galimybes įgyvendinant socialinės apsaugos ir darbo politiką.

Šaltinis: Lentele sudaryta remiantis Skurdo mažinimo Lietuvoje strategijoje, Lietuvos Respublikos bendrojo aprėpties memorandum dokumentu, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategija, Strateginiu planu 2012 m.-2014 m., kurie pateikti oficialioje Lietuvos socialinės apsaugos ir darbo interneto svetainėje,

<www.socmin.lt> [žiūrėta 2013-01-14].

3 lentelėje matome kaip kinta tikslų apibrėžimas parengtose strategijose kartu su didėjančiomis problemomis ir augančiais skurdo rizikos rodikliais. Lietuvai įstojus į ES padaugėjo ruošiamų strategijų kovai su skurdu, nedarbu, taip pat ir benamyste, tai reiškia, kad didelė iniciatyva buvo ir yra iš ES pusės. ES inicijuoja ir nurodo gaires kaip Lietuva turėtų tvarkyti savo socialinę politiką.

Prie šių oficialių strategijų galima pastebėti, kad Lietuvoje po truputį bandoma žmones ištraukti iš benamystės kitu būdu, t.y. integruojant juos į visuomenę per renginius, bendravimą kaip su sau lygiu žmogumi, o ne po ilgo laiko benamystės bandyti žmogų iškart įdarbinti. Neseniai per televiziją pradėtas rodyti šou „Chorų karai“, kuriame dainininkas ir kompozitorius Stanislavas Stavičkis-Stano šou dalyvauja su choru „Spindulys“, suburtu iš benamių. Tai turi didelę reikšmę kiekvieno dalyvio ateičiai.

Remiantis ES šalių gerąja patirtimi reikia ugdyti ir padėti žmogui susigrąžinti įgūdžius: skatinti atsakomybę pasirodyti repeticijoje ir renginyje, skatinti padėti vienas kitam grupėje, nežeidžiant žmogiškojo orumo.

3.3. 2011 m. gyventojų ir būstų surašymas bei skurdo rizikos lygio rodiklių analizė

Surašymų istorija labai sena. „Atlikti gyventojų surašymus pradėta mažiausiai prieš 6000 metų, tai patvirtina senoviniame Babilone rastos molio lentelės. Vyrus ir moteris suskaičiuodavo pagal į amforas ar kitus indus įmestus skirtingų spalvų akmenukus“⁵⁹.

Nuo seniausių laikų valstybių ir kunigaikštysčių valdovai stengėsi surinkti kuo tikslesnius duomenis apie savo pavaldinių skaičių, kad šie dorai mokėtų mokesčius ir tarnautų jų ginkluotuose būriuose⁶⁰.

Apie pirmąjį gyventojų surašymą Lietuvos Didžiojoje kunigaikštijoje rašoma „Lietuvos gyventojų surašymai“ leidinyje. 1790 m. buvo atliktas Visuotinis ir tiesioginis Lietuvos gyventojų surašymas, o 1897 m. atliktas kartu su Rusijos imperijos visuotiniu gyventojų surašymu. Mažonoje Lietuvoje gyventojų surašymas buvo atliekamas kartu su Vokietijos gyventojų surašymu. Leidinyje taip pat rašoma, kad „paskelbus nepriklausomybę gyventojai buvo surašyti 1923 m. (Klaipėdos kraštas – 1925 m., Vilniaus kraštas – 1931 m.), kartu atliktas gyvenviečių surašymas ir jų klasifikavimas. TSRS okupacijos metais 1959 m., 1970 m., 1979 m., 1989 m. atliekant TSRS gyventojų surašymus surašyti ir Lietuvos gyventojai. Ne visi 1959 m., 1970 m., 1979 m. gyventojų surašymų duomenys buvo viešai skelbiami“⁶¹.

2011 metais buvo atliktas gyventojų ir būstų surašymas. 2012 m. rugsėjo 28d. konferencijoje paskelbtas galutinis nuolatinių Lietuvos gyventojų skaičius, pristatytos pagrindinės gyventojų

⁵⁹ Lietuvos gyventojų surašymai: patyrimas ir žvilgsnis į 2011-uosius, Vilnius 2007, p. 16.

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ Ten pat.

demografinės, ekonominės, išsilavinimo ir etnokultūrinės charakteristikos: sudėtis pagal lytį, amžių, tautybę, pilietybę, gimtąją kalbą, kalbų mokėjimą, išsilavinimą, užimtumą ir pragyvenimo šaltinius, apžvelgti gyventojų struktūros pokyčiai, palyginti su 2001 m. gyventojų ir būstų surašymu. Ištikrųjų statistika tik pateikia bendrąją informaciją, bet neatskleidžia benamystės problemos priežasčių, todėl ieškodami benamystės sprendimų reikia įsigilinti į benamystės priežastis, kad galima būtų laiku užkirsti kelią šiai opiai socialiniai problemai, kuri iš dalies yra valstybės vykdomos socialinės politikos atspindys.

Lyginant benamių skaičių, kurį skiria dešimtmetis, informacija rodo, kad 2001 m. benamių buvo 1250, o 2011 m. remiantis išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis yra 4176 ir jų vis daugėja. Šis skaičius nėra tikslus, nes čia 4176 žmonės, kurie glaudžiasi nakvynės namuose ir kituose krizių centruose, o kiek dar šiukšlynuose, gatvėse gyvenančių žmonių. 2011 m. įregistruotos 52 organizacijos teikiančios prieglobstį benamiams.

2001 m. balandžio 6-16 d. gyventojų surašymą surengė Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Vyriausybės sudaryta Vyriausioji surašymo komisija. Surašymo lapas buvo parengtas atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Europos ekonominės komisijos ir Eurostato rekomendacijas. Naujas Lietuvos Respublikos gyventojų surašymas pradėtas 2011 m. kovo 1 dieną ir surašymo išsamūs rezultatai bus paskelbti 2013 m. spalio 25 d., tačiau rugsėjo 11 d. pranešime spaudai Lietuvos statistikos departamentas paskelbė 2011 m. skurdo rizikos rodiklius, remdamasis pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo išankstiniais duomenimis.

Lietuvos statistikos departamentas, remdamasis pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo išankstiniais duomenimis praneša, kad skurdo rizikos lygis 2011 m. šalyje siekė 20 procentų. Palyginti su 2010 m., jis sumažėjo 0,2 procentais. 2011 m. apie 660 tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos ribos. Statistika tik pateikia bendrąją informaciją, bet neatskleidžia benamystės problemos priežasčių.

4 lentelė. Skurdo rizikos lygis iki ir po socialinių išmokų pagal amžiaus grupes (%)

Skurdo rizikos lygis iki ir po socialinių išmokų pagal amžiaus grupes (%)				
	Skurdo rizikos lygis	Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų (į pajamas įskaitytos senatvės ir našlių pensijos, bet neįskaitytos kitos socialinės išmokos)		
	2010	2011	2010	2011
Visi gyventojai	20,2	20,0	31,8	31,8
0-17	23,3	24,3	43,6	40,5
18-64	21,8	20,7	32,9	33,3
65 metų ir vyresni	10,2	12,1	13,3	15,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Žiūrėta 2012- 09-24.

Kaip pavaizduota 4 lentelėje skurdo rizikoje dažniausiai atsiduria vaikai iki 18 metų. Jų skurdo rizikos lygis 2011 m. buvo 24,3 procento ir, palyginti su 2010 m., padidėjo 1 procentu. Nepaisant pajamų tyrimo laikotarpiu (2010 m.) augusio nedarbo ir sumažėjusio darbo užmokesčio 18–64 metų amžiaus asmenų skurdo rizikos lygis, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo 1,1 procentais ir 2011 m. siekė 20,7 procento. 65 metų ir vyresnio amžiaus asmenų skurdo rizikos lygis padidėjo ir 2011 m. sudarė 12,1 procento (2010 m. – 10,2 %), tačiau išliko gerokai mažesnis už šalies vidurkį. Net ir mokant sumažintas pensijas, išmokėta vidutinė senatvės pensija 2010 m. gerokai viršijo skurdo rizikos ribą. Tai reiškia, kad senatvės pensininkai, gaunantys bent vidutinę ar netgi mažesnę už vidutinę senatvės pensiją, atsidūrė aukščiau skurdo rizikos ribos.

5 lentelė. Skurdo rizikos lygis iki ir po socialinių išmokų pagal namų ūkio sudėtį (%)

Skurdo rizikos lygis iki ir po socialinių išmokų pagal namų ūkio sudėtį (%)				
	Skurdo rizikos lygis		Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų (į pajamas įskaitytos senatvės ir našlių pensijos, bet neįskaitytos kitos socialinės išmokos)	
	2010	2011	2010	2011
Visi gyventojai	20,2	20,0	31,8	31,8
vienas gyvenantis asmuo	27,6	26,9	31,3	32,9
du suaugę, jaunesni nei 65 metų asmenys be vaikų	22,6	17,7	31,2	30,0
du suaugę asmenys, bent vienas 65 metų ar vyresnis, be vaikų	7,7	8,3	11,1	15,0
trys ir daugiau suaugusių asmenų be vaikų	12,1	11,1	18,2	18,9
vienas suaugęs asmuo su vienu ar daugiau vaikų	44,4	42,4	59,8	53,4
du suaugę asmenys su vienu vaiku	19,0	16,7	30,6	30,4
du suaugę asmenys su dviem vaikais	21,1	19,7	38,7	30,8
du suaugę asmenys su trimis ar daugiau vaikų	23,4	33,1	62,2	65,5
trys ar daugiau suaugusių asmenų su vaikais	16,3	17,0	26,6	30,8

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Žiūrėta 2012-09-24.

5 lentelėje galima pastebėti, kad pagal namų ūkių sudėtį labiausiai skurdo vieniši tėvai auginatys vaikus, daugiavaikės šeimos auginančios daugiau nei tris vaikus ir namų ūkiai, kuriuos sudaro viena asmuo.

Pagal pateiktus duomenis labiausiai nukentėjo daugiavaikės šeimos ir pensininkai, dėl pensijų mažinimo įstatymo ir pakeitimas išmokos vaikui skyrimo tvarka, sumažinta motinystės (tėvystės) pašalpa.

Lyginant su pabaltijo šalimis Latvijoje skurdo rizikoje 2011 m. gyveno 19,3 procento, Estijoje – 17,5 procento gyventojų. Palyginti su 2010 m., Latvijoje skurdo rizikos lygis sumažėjo 2, Estijoje – padidėjo 1,7 procentais.

Išanalizavus Lietuvos Statistikos departamento skurdo rizikos rodiklius, galima daryti išvadą, kad skurdo rizikos mažinimui nemažai įtakos turi socialinės išmokos. Lyginant su 2010 m. socialinių išmokų įtaka skurdo rizikos lygiui nepakito, tačiau dėl naujų įstatymų nukentėjo kai kurie namų ūkiai.

Perskaičius Lietuvos skurdo mažinimo strategiją ir palyginus Lietuvos statistikos departamente pateiktus duomenis, galima teigti, kad strategija nebuvo efektinga. Skurdas nebuvo sumažintas, o atvirkščiai tik didėja, nes lyginant su Europos Sąjungos valstybėmis esame penktoje vietoje pagal skurstančiųjų skaičių šalyje (2011 m. 20,2%). Lietuvoje penktadalis žmonių gyvena skurde.

4. EMPIRINIS TYRIMAS

4.1. Tiriamųjų organizacijų apibūdinimas

4.1.1. Carito nakvynės namai

„*Caritas*“ (lot. gailestingoji meilė) – „tai tarptautinė katalikiška organizacija turinti daug veidų. Tai bendruomenė, susitelkusi padėti, tai tarptautinis pagalbos tinklas, kovojantis su skurdu visame pasaulyje, tai organizacija ginanti žmogaus teises ir besirūpinanti kiekvieno pagalbos prašančio orumo išsaugojimu. Tai skatinanti žmogaus augimą ir vystymąsi, lydinti ir padedanti įveikti krizes, stiprinanti ir palaikanti, veikianti ir atjaučianti bendruomenė“⁶².

Pirmoji „Caritas“ organizacija buvo įkurta 1897 metais Vokietijoje, Freiburgo mieste. Truputį vėliau šios organizacijos ėmė kurtis ir kitose šalyse. Vėliau, 1950 metais, visos susikūrusios „Caritas“ organizacijos susijungė į „Caritas Internacionalis“ tinklą. Šiuo metu tinklas vienija 162 nacionalines „Caritas“ organizacijas, veikiančias 200 šalių⁶³.

VA Caritas veiklos pradžia buvo 1990 m. įkurta Socialinė tarnyba, kurioje Caritas savanoriai priimdavo labdarą iš gyventojų: drabužiais, avalyne, maistu ir ją dalindavo vargstantiesiems. Socialinė tarnyba veikia iki šiol.

VA Carito nakvynės namai – tai socialinis centras dirbantis benamystės srityje ir teikiantis kompleksinę pagalbą visų amžiaus grupių suaugusiems asmenims. Centro veikla apima nuo trumpalaikės ir ilgalaikės nakvynės suteikimo iki konkrečių socialinių, darbinių, buitinių įgūdžių ugdymo ir mokymų.

Organizacija buvo įsteigta 1999 m. Vienu metu nakvynės namuose nakvoja 68 asmenys, o atvirame benamių dienos centre per dieną apsilanko apie 70 asmenų. Per septynerius metus šiuose namuose laikiną prieglobstį rado virš 1500 žmonių. Dabar per metus čia laikinai būna apgyvendinta apie 250 žmonių.

VA Carito Nakvynės namų **tikslas** – „teikti laikinojo apgyvendinimo paslaugas ir skatinti benamių bendruomenės savitarpio pagalbą, užimtumą bei siekti benamių bendruomenės bei atskirų asmenų adaptacijos visuomenėje ir integracijos į darbo rinką“⁶⁴.

VA Carito nakvynės namai atlieka šias **funkcijas**:

- „aprupina drabužiais ir būtiniausiais daiktai;
- suteikia apgyvendinimą;
- suteikia individualaus ir grupinio, socialinio bei psichologinio konsultavimo paslaugas;

⁶² Oficiali Vilniaus arkivyskupijos Carito interneto svetainė, <<http://vilnius.caritas.lt/>>[žiūrėta 2013-03-05]

⁶³ ten pat.

⁶⁴ Oficiali Vilniaus arkivyskupijos Carito nakvynės namų interneto svetainė, <<http://www.vilnius.caritas.lt/caritas-padaliniai/nakvynes-namai/tikslai.html>>[žiūrėta 2013-03-05]

- padeda žmonėms ugdytis gyvenimiškus įgūdžius;
- padeda žmonėms ugdytis profesinius įgūdžius;
- užsiima prasminga laisvalaikio veikla su labiausiai socialiai pažeistais žmonėmis⁶⁵.

4.1.2. Vilniaus miesto nakvynės namai

Vilniaus miesto nakvynės namai – biudžetinė įstaiga Vilniaus miesto nakvynės namai yra Vilniaus miesto savivaldybės nestacionari socialinių paslaugų įstaiga, priskirta Savivaldybės administracijos Socialinių reikalų departamento reguliavimo sričiai.

Vilniaus miesto nakvynės namai įsteigti Vilniaus miesto valdybos 1993 m. rugsėjo 2 d. sprendimu⁶⁶.

Pagrindinis įstaigos **tikslas** – suteikti laikiną prieglobstį ir integruoti socialiai pažeidžiamus asmenis į visuomenę, panaudojant efektyvias socialinės paramos priemones.⁶⁷

Vilniaus miesto nakvynės namai atlieka šias **funkcijas**:

1. „teikia bendrąsias socialines paslaugas:
 - konsultavimo ir informavimo;
 - tarpininkavimo ir atstovavimo;
 - transporto organizavimo;
 - socialines – kultūrines;
 - asmens higienos ir priežiūros paslaugų organizavimo“;
2. „teikia socialinės priežiūros paslaugas:
 - laikino apnakvindinimo ir trumpalaikės socialinės globos paslaugas;
 - socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo;
 - organizuoja ir tvarko socialinių paslaugų gavėjų apskaitą;
 - bendradarbiauja su vyriausybėmis, savivaldybėmis ir nevyriausybėmis organizacijomis bei kitomis įstaigomis ir organizacijomis, teikiančiomis socialines paslaugas;
 - vykdo Savivaldybės pavedimus socialinių paslaugų srityje bei sprendžia kitus socialinių paslaugų klausimus⁶⁸.

⁶⁵ Oficiali Vilniaus arkivyskupijos Carito nakvynės namų interneto svetainė, < <http://www.vilnius.caritas.lt/caritas-padaliniai/nakvynes-namai/tikslai.html> >[žiūrėta 2013-03-05]

⁶⁶ Vilniaus miesto valdybos 1993 m. rugsėjo 2 d. sprendimu Nr. 1665V „Dėl Vilniaus miesto nakvynės namų steigimo“.

⁶⁷ Oficiali Vilniaus nakvynės namų interneto svetainė, <<http://www.vmn.lt/about/>>[žiūrėta 2013-03-05]

⁶⁸ Ten pat.

4.2. Tyrimo metodo pagrindimas ir eiga

Tyrimo tipas – kokybinis tyrimas. Siekiant išanalizuoti žinias apie benamystės priežastis, ES paramą, kuriamas strategijas benamystei sumažinti, socialinius sunkumus, kylančius asmenims, dirbantiems su benamiais, naudotas kryptingasis (pusiau struktūruotas) interviu. Kiekvienam interviu dalyviui buvo pateikti atviri klausimai apie benamystės atsiradimo priežastis, benamių kategorijas, benamių žinias apie ES ir šalies teikiamą paramą, socialinių dabuotojų nuomonę apie ES ir šalies teikiamą paramą, kuriamas strategijas benamystei sumažinti, socialinių darbuotojų siūlymus kokią užsienio praktiką reikia pritaikyti Lietuvos sąlygoms. Interviu žodžiu atsakė Vilniaus arkivyskupijos Carito nakvynės namų darbuotojos, o interviu raštu atsakė Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos.

Sąlygos. Tyrimas atliktas Vilniaus arkivyskupijos Carito Nakvynės namuose (*toliau – Carito nakvynės namai*), esančiuose Šv. Stepono g. 35/4, Vilniuje ir Vilniaus miesto nakvynės namuose (*toliau – Vilniaus nakvynės namai*), esančiuose Vilkpėdės g. 12, Vilniuje. Darbuotojos buvo apklausiamos individualiai, kiekvienos darbuotojos kabinete.

Carito nakvynės namuose apklausa truko nuo 1.5 val. iki 2 val. Atvykus į Carito nakvynės namus pasitiko benamiai, atėję į Carito dienos centrą. Išvydę nepažįstamą žmogų, jie pradėjo blaškytis, keli nosisuko. Paklausus kur yra nakvynės namų vadovė, visi parodė pirštu ir net pasiūlė palydėti. Pradėjo kalbėti kuriame kabinete vadovė buvo prieš tai, o kuriame yra dabar. Tai rodo benamių norą padėti ir būti gerais su tais, kurie jiems geri. Tik įėjus į nakvynės namus sienų spalva buvo geltona ir nupieštas didelis medis su žaliais lapais. Nors kvapas buvo nekoks ir aplink daug drėgmės, bet akis džiugino geltona spalva ir daug kitų darbų, kuriuos nakvynės namų labai nuveikė savanoriai su benamiais.

Vilniaus nakvynės namuose tyrimas truko 20 minučių, nors buvo susitarta su nakvynės namų direktoriumi, kad bus daromas tyrimas, socialinės darbuotojos atsisakė kalbėti interviu, sakė, jog reikia pasiruošti, todėl po ilgų derybų atsakymus į klausimus prižadėjo atsiųsti el. paštu.

Atvykus 15 valandą į Vilniaus nakvynės namus pasitiko direktorius, kuris nuvedė pas socialines darbuotojas į konferencijų salę. Tuo metu buvo kavos pertraukėlė, todėl teko palaukti. Atėjusi pirmoji socialinė darbuotoja buvo supažindinta su tyrimo tema, interviu tikslu, panaudojimu, kad bus įrašinėjama diktofonu tik dėl lengvesnio duomenų apdorojimo. Pirmoji socialinė darbuotoja kitoje patalpoje paaiškino kitoms socialinėms darbuotojoms apie būsimą interviu. Atėjusios dar trys socialinės darbuotojos atsisakė kalbėti į diktofoną, paaiškinus, kad įrašas nebus naudojamas viešai, o tik patogiam duomenų apdorojimui, darbuotojos vistiek atsisakė, argumentuodamos, kad pateikti klausimai yra labai rimti, joms reikia pasiruošti. Bendravo laikydamosis atstumo, daug klausinėjo, kur studijuoju, kur bus panaudota informacija. Buvo nustebusios, kad yra imamas interviu, o ne anketinė

apklausa su pateiktais atsakymo variantais. Kaip pavyzdys, buvo duotas pirmasis interviu, sėkmingai įvykęs Carito nakvynės namuose, tačiau darbuotojos nesutiko kalbėti, po ilgų derybų sutiko atsakyti raštu. Pokalbio viduryje vyriausia socialinė darbuotoja pradėjo garsiai skaityti klausimus, dar kartą pabrėždama klausimų sudėtingumą, pasipiktino klausimu nr. 4, argumentuodama apie pajamas ir išlaidas nekalbėsianti, nes tai konfidenciali informacija ir klausimu nr. 5 apie benamių tikslus gali atsakyti tik pats benamis. Šie argumentai tik įrodo, kad socialiniai darbuotojai atlieka tik jiems pavestą dokumentų sutvarkymą, bet ne benamių socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugą. Į daugelį klausimų atsakė raštu, labai trumpai ir į kelis išvis neatsakė.

Tiriamųjų demografinė charakteristika. Kryptingajame (pusiau struktūruotame) interviu dalyvavo Carito Nakvynės namų 3 socialinės darbuotojos ir nakvynės namų vadovė bei Vilniaus nakvynės namų 4 socialinės darbuotojos. Interviu imtis buvo netikimybinė, tikslinė (kriterinė), patogioji. Tyrime nedalyvavo nė vienas socialinis darbuotojas vyras, nes tiriamoje populiacijoje jų nebuvo. Anot J. Nielsen (2003), 5 tyrimo dalyvių imtis paaiškina 85% tiriamojo objekto problemų, t. y. esama kokybinio tyrimo imtis pakankama⁶⁹.

Tyrimo dalyvių amžius nuo 23 iki 52 metų. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal darbo stažą nuo vieno mėnesio iki 10 metų. Visi tyrimo dalyviai įgiję aukštąjį išsilavinimą. Tyrimo metu Carito nakvynės namų apklausiamos respondentės noriai bendravo su tyrėju, reiškė savo emocijas ir nuomonę, atsakė į visus pateiktus klausimus. Vilniaus nakvynės namų socialinės darbuotojos nesutiko iš karto atsakyti į pateiktus klausimus, atsakymus atsiuntė tyrėjui elektroniniu paštu.

Kokybinio tyrimo validumo pagrindimas ir galimi trūkumai. Tyrimo duomenų analizės procese buvo vengta išankstinių teorinių nuostatų ir apibūdinimų. Buvo išskirtos „natūralios kategorijos“. Šitaip išlaikytas kokybiniam tyrimui būdingas ir privalomas tyrimo atvirumo principas.

Tai padėjo gauti kokybiškus tyrimo duomenis, kurie atspindi specialistų nuomonę ir išryškina kylančias problemas. Kokybiniam tyrimui taikytas pusiau struktūruoto tipo interviu metodas sudarė galimybes nenukrypti nuo pagrindinių tiriamosios problemos klausimų ir lengviau atlikti kokybinių duomenų analizę.

Siekiant išlaikyti artimą kontaktą su informantais ir jiems pageidaujant nefiksuoti gautų duomenų įrašymo technika (diktofonu), duomenys buvo gauti elektroniniu paštu.

Dėl šio metodologinio trūkumo suprastėjo surinktų kokybinio tyrimo duomenų kokybė.

Siekiant įsitikinti duomenų patikimumu atlikus interviu gautus anonimiškus duomenis buvo prašoma patvirtinti arba paneigti kitų socialinių pedagogų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose. Į daugelį klausimų kitų socialinių pedagogų nuomonė buvo panaši.

⁶⁹ Liudmila Rupšienė. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda, 2007. ISBN 978-9955-18-248-1. P.34.

4.3. Tyrimo duomenų analizė

Gautas verbalinis duomenų masyvas, remiantis sutartiniais turinio analizės metodais, buvo analizuojamas keturiais etapais: daugkartinis atsakymų skaitymas; ieškoma semantiškai artimų atsakymų ir „raktinių“ žodžių, tada išskiriamos kategorijos ir subkategorijos, o vėliau išskirtos kategorijos ir subkategorijos buvo interpretuojamos.

Išskirtų kategorijų pagrindu interpretacija buvo atliekama dviem lygmenimis – manifestiniu ir hermeneutiniu. Manifestinis interpretacijų lygmuo reiškia, kad suformuotos kategorijos buvo interpretuojamos tiesiogiai, remiantis „raktiniais“ žodžiais. Hermeneutinis lygmuo atspindėjo latentinę, paslėptąją, atsakymų prasmę.

Tai buvo esminis šio interviu tikslas – atskleisti tai, ko neatspindi pateikti atsakymai.

Pateikiant tyrimo rezultatus nurodomos tik tendencijos, nepažymint atvejų skaičiaus, nes kiekybiškai įvertinti duomenis, gautus užduodant atvirus klausimus, nebuvo prasminga. Gauti duomenys atspindi tyrimui pasirinktų benamių nakvynės namų situaciją. Taip pat tyrimas atskleidžia kai kurias bendras benamystės tendencijas Lietuvoje ir ES šalyse, iškylančias problemas, veiksnius, trukdančius sumažinti benamystę.

Anot L. Rupšienės, „kokybiniuose tyrimuose validumo sampratos akcentai susiję su natūralistinio tyrimo principais (Lincoln, Guba, 1985; Bogdan, Biklen, 1992): natūrali aplinka, kaip pagrindinis duomenų šaltinis; tyrimo visapusiškumas; kontekstualumas (angl. context-bounded-ness) ir detalus aprašymas (angl. thick description); [...] socialiai / kultūriškai sodrūs (angl. saturated) duomenys; duomenys pateikiami, vartojant informantų, o ne tyrėjų terminus; duomenys nagrinėjami induktyviai, netaikant iš anksto numatytų kategorijų; situacija vertinama iš dalyvių pozicijų; svarbus informantų validumas; būtinas prasmų ir intencijų esmės suvokimas“⁷⁰.

Carito nakvynės namų darbuotojos buvo draugiškos, noriai pasakojo ir kalbėjo apie benamius ir ką reikėtų pakeisti Lietuvoje atsižvelgus į ES šalių gerąją patirtį. Pasakodamos visos, kaip susitarę, kalbėjo apie per mažą paslaugų spektrą norintiems išsikapstyti iš benamystės. Interviu pradžioje darbuotojos buvo truputį nedrąsios, bet pokalbiui įpusėjus atsakymai į klausimus ilgėjo ir buvo išsamesni. Carito nakvynės namuose benamiai vadinami klientais. Carito nakvynės namų darbuotojos visos jaunos ir sukaupusios nedaug patirties darbe su benamiais. Darbo stažas su benamiais nuo 1 mėnesio iki 4 metų.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos buvo susikausčiusios, nelinkusios bendrauti, laikėsi atstumo ir nesutiko duoti interviu, vyriausioji socialinė darbuotoja bendravo apgalvodama kiekvieną žodį, skaitė garsiai klausimus su pasipiktinimu, kitos darbuotojos atrodė lyg neturėtų savo

⁷⁰ Rupšienė L., *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda, 2007, p.41.

nuomonės, todėl labai mažai kalbėjo, leido apie viską pasakyti vyriausiajai darbuotojai. Šių darbuotojų darbo stažas su benamiais nuo 5 iki 10 metų. Vilniaus nakvynės namų darbuotojų atsakymai buvo gauti raštu, todėl yra konkretūs, tikslūs, daugiau teorija, nei interviu ir pamąstymai.

Tyrime dalyvavusių respondentų amžius yra vidutinis, apie 32 metai. Jauniausios dvi respondentės yra 23 metų, o vyriausiajai 52 metai.

6 lentelė. Carito nakvynės namų respondenčių pasiskirstymas pagal amžių, išsilavinimą ir darbo stažą su benamiais

Amžius	Išsilavinimas	Darbo stažas su benamiais
23	Socialinis darbas (bakalaurs)	1,8 metų
23	Socialinis darbas (bakalaurs)	1 mėnuo
27	Socialinis darbas (magistras)	3 metai
29	Socialinis darbas (magistras)	4 metai

Carito darbuotojos pagal amžių yra gana jaunos, visų amžius iki 29 metų ir patirties dirbant su benamiais turi nedaug, išskyrus vyresnes darbuotojas. Visų išsilavinimas yra socialinio darbo krypties, dvi darbuotojos turi magistro, o jaunesnės kol kas bakalauro laipsnius.

7 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų respondenčių pasiskirstymas pagal amžių, išsilavinimą ir darbo stažą su benamiais

Amžius	Išsilavinimas	Darbo stažas su benamiais
42	Socialinis darbas (bakalaurs)	5 metai
37	Socialinis darbas (magistras)	6 metai
40	Aukštasis	8 metai
52	Aukštasis	10 metai

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos yra visos virš 37 metų ir darbo stažas su benamiais 5 metai ir daugiau. Turimas išsilavinimas aukštasis, dviejų socialinis, dvi respondentės nenurodė kokios srities turi aukštąjį išsilavinimą.

Apibendinant rezultatus pastebėta, kad Carito nakvynės namų darbuotojos amžiumi ir patirtimi dirbant su benamiais stipriai skiriasi nuo Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų. Carito nakvynės namų darbuotojos yra jaunos, įgijusios socialinio darbo išsilavinimą ir turinčios palyginti nedaug patirties dirbant su benamiais, o Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos yra daug vyresnio amžiaus, turinčios nemažą stažą dirbant su benamiais.

Vilniaus nakvynės namuose benamiai ir vadinami benamiais, o ne klientais, kaip Carito nakvynės namuose. Vien kitokio apibrėžimo vartojimas įrodo kitokį, artimesnį ryšį su asmenimis.

Pirmuoju klausimu („Kaip jūs manote, kada benamystės reiškinys atsirado ir tapo aktualus mūsų šalyje? Kokios, Jūsų manymu, pagrindinės benamystės priežastys?“) buvo siekta išsiaiškinti benamystės priežastis, socialinių darbuotojų pastebėtas priežastis, galbūt dažnai pasikartojančias arba kompleksines, dirbant su benamiais. Taip pat buvo įdomi socialinių darbuotojų nuomonė apie benamystės atsiradimą, ištakas.

Carito nakvynės namų darbuotojų benamystės atsiradimo ir priežasčių įvardijimas. Apie benamystės reiškinio atsiradimą Carito nakvynės namų darbuotojos visos atsakė, kad benamystė išryškėjo po nepriklausomybės atkūrimo. Sakė, kad beveik visi dirbo, nes darbas buvo vienas iš prioritetų, o vėliau kai kurie nespėjo išsipirkti būsto ar už skolas prarado. Daugelio respondentų manymu benamystė aktuali ir atsirado prieš maždaug 20 metų, po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Kaip atskiras klausimas buvo užduotas kodėl respondentės taip galvoja. Savo atsakymą nelabai galėjo pagrįsti: „Tuo metu daug maž visi dirbo, o vėliau kai kurie nespėjo išsipirkti to būsto ar už skolas prarado“, „Kiek žinau tai turbūt po nepriklausomybės atgavimo jis išryškėjo, nes anksčiau jis nebuvo afišuojamas“, „Sovietmečiu kaip ir nebuvo tokio reiškinio, visi turėjo dirbti, visi turėjo kur gyventi, jei kažko nedarai tai tave kur nors patalpina. Yra nedaug informacijos kas ištikrųjų tuo metu vyko“, „Nes anksčiau žmonės buvo priversti dirbti, kaip Sovietų Sąjungai“.

Iš interviu metu gautų duomenų buvo išskirtos dvi kokybinės kategorijos: po nepriklausomybės atkūrimo, visada egzistavo.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos pateiktos 8 lentelėje.

8 lentelė. **Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamystės atsiradimą.**

Kategorija	Patvirtinantis teiginys *
Po nepriklausomybės atkūrimo	„Benamystės reiškinys atsirado kai tapome nepriklausomi. Daug maž visi dirbo, o vėliau kai kurie nespėjo išsipirkti to būsto ar už skolas prarado“.
	„Greičiausiai nuo nepriklausomybės paskelbimo, nes kiek teko skaityti ir domėtis, sovietmečiu kaip ir nebuvo tokio reiškinio“.
	„Kiek žinau tai turbūt po nepriklausomybės atgavimo jis išryškėjo, nes anksčiau jis nebuvo afišuojamas. Manau, kad benamystė jau aktuali apie 20 metų“.
Visada egzistavo	„Man, asmeniškai atrodo, kad benamystė kaip reiškinys visada egzistavo ir buvo aktualus“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Priežasčių dėl ko tampama benamiu yra labai daug ir jos gana įvairios. Dažniausiomis priežastimis respondentės įvardino priklausomybes ir darbo netekimą, nes sumos būna milžiniškos.

Iš interviu metu gautų duomenų buvo išskirtos penkios kokybinės kategorijos: socialinės ekonominės, asmeninės, šeimyninės, teisinės administracinės, atsitiktinės priežastys.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos pateiktos 9 lentelėje.

9 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamystės priežastis.

Kategorija	Patvirtinantis teiginys *
Socialinės ekonominės priežastys	„Kita grupė gal būtų vaikai, kurie yra užaugę vaikų globos namuose. Jie gal ir bando nuomotis būstą, bet trūksta įgūdžių, pagalbos susitvarkyti su užgriuvusiais mokesčiais.“
	„Žmogus ilgą laiką dirbo, išlaikė save, bet neteko dabo ir negalėjo jo susirasti iš anksto, atsitinka taip kad jis nebegali sumokėti mokesčių ir už skolas praranda būstą“.
Asmeninės priežastys	„Dažnai aišku, žmogus yra priklausomas, o pasekoje nesusimoka už komunalinius, už skolas yra išmetamas iš būsto“.
	„Psichikos sutrikimai, kai galbūt žmonės nesuvokia, neturi tų įgūdžių arba pasirenka tokį benamišką gyvenimą“.
	„Tada žmonės turintys negalią gyvena socialiniame būste, bet nelabai suvokia tą tvarką, gal pamiršta sumokėti už viską ir tada prisikaupia skolų, už tai yra iškeldinami“.
Šeimyninės priežastys	„Taip pat labai dažnai vidutinio amžiaus žmonės netenka būsto po skyrybų“.
	„Priklausomybė kaip priežastis, nes yra tokių atvejų kai žmogus pats pasako: aš pragėriau šeimą, pragėriau namus, pragėriau darbą, netekau darbo, nes gėriau“.
Teisinės administracinės priežastys	„Viena dažniausių mano klientų priežasčių yra sugrįžimas iš įkalinimo įstaigų“.
	„Dar nemaža dalis benamių yra žmonės, kurie išėjo iš įkalinimo įstaigų, Ypatingai jei žmogus ilgą laiką kalėjęs, virš metų“.
Atsitiktinės priežastys	„Gali būti ir netikėta nelaimė – namai sudegė, gamtos nelaimės ir pan. “.
	„Dabar atsiranda deportacijos iš užsienio šalių“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Priežasčių dėl ko tampama benamiu yra labai daug ir jos gana įvairios. Dažniausiomis priežastimis respondentės įvardino priklausomybes ir darbo netekimą.

Apibendrinant pagal dažniausiai respondenčių paminėtas priežastis išskirtos:

1) nedarbas. „Jei žmogus ilgą laiką dirbo, išlaikė save, bet neteko dabo ir negalėjo jo susirasti iš anksto, atsitinka taip, kad jis nebegali sumokėti mokesčių ir už skolas praranda būstą“. Respondentės sakė, kad jei nepraranda būsto, kai netenka darbo, nesugebėję susimokėti mokesčių, prisikaupia skolų ir tada atsiranda antstoliai. „Nors žmogus vėliau ir susiranda darbą, bet antstoliai išskaičiuoja didelę dalį pinigų, jis fiziškai nepajėgia išsinuomoti kitos vietos, nei išsimaitinti“. Tada jam tenka ieškoti: prieglaudos nakvynės namuose, nakvynės pas giminaičius, bet kai neturi giminaičių ar kur prisiglausti, tai jau žingsnis link benamystės.

2) Priklausomybės. „Yra nemaža dalis tų, kurie turi bėdų su alkoholiu (alkoholis kaip priežastis kodėl jie tapo benamiu, o jau po tapsmo benamiu, jie malšina skausmą, nori užsimiršti kas jie dabar

yra)“. Respondentės minėjo, kad daugelis benamių įvardina, jog viena iš alkoholio vartojimo priežasčių yra šaltis, emocinis skausmas.

3) Skyrybos. Daugelis respondenčių paminėjo, kad gana dažnai vidutinio amžiaus žmonės netenka būsto po skyrybų. „Visai nemaža dalis yra skyrybos arba nutrūkę santykiai su artimaisiais“.

4) Psichikos sutrikimai – „kai žmonės nesuvokia, neturi tų įgūdžių arba pasirenka tokį benamišką gyvenimą“. Pasirodo labai svarbūs yra žmonių įgūdžiai laiku susimokėti už paslaugas, būti atsakingu, kad reikės susimokėti už paslaugas, todėl reikia dirbti ir pan. Taip pat respondentės minėjo, kad žmonės, kurie turi negalią reikia pagalbos ugdant įgūdžius: „Tada žmonės turintys negalią gyvena socialiniame būste, bet nelabai suvokia tą tvarką, gal pamiršta sumokėti už viską ir tada prisikaupia skolų, už tai yra iškeldinami“.

5) Augimas vaikų globos namuose. Respondentės minėjo kaip priežastį tėvų neturėjimą: „Didelė priežastis yra tėvų neturėjimas ir augimas globos namuose, nes paprastai tie žmonės vienaip ar kitaip turi labai silpnus įgūdžius, o kartais jų apskritai neturi“. Yra žinoma, kad kai kurie iš benamių būna iš vaikų namų – jie tiesiog išmetami į gatvę suėjus tam tikram amžiui. „Kita grupė gal būtų vaikai, kurie yra užaugę vaikų globos namuose. Jie gal ir bando nuomotis būstą, bet trūksta įgūdžių, pagalbos susitvarkyti su užgriuvusiais mokesčiais“.

6) Sugrįžimas iš įkalinimo įstaigos. „Iš kalėjimo įstaigų sugrįžusiems nėra kur eiti, nes giminaičiai ir artimieji išsižada. Kai pas žmogų nėra darbo patirties, kai žmogus nežino kaip reikia elgtis, tai todėl ir išsivysto ta benamystė“. „Dar nemaža dalis benamių yra žmonės, kurie išėjo iš įkalinimo įstaigų, ypač jei žmogus ilgą laiką kalėjęs, virš metų. Jis jau grįžęs nebežino tam tikrų dalykų, kas pasikeitė ir jam labai sunku prisitaikyti“. „Viena dažniausių mano klientų priežasčių yra sugrįžimas iš įkalinimo įstaigų, o jeigu jis ten prabūna ilgą laiką, tai tas ryšys su šeima yra nutrūkęs, galbūt kol žmogus yra įkalinimo įstaigoje žmona susiranda jau kitą, vyras išeina iš įkalinimo įstaigos, tai jau jam ir nėra kur sugrįžti“.

7) Deportacija iš užsienio šalių. Vienintelė respondentė paminėjo, kad dabar atsiranda deportacijos iš užsienio šalių ir tai viena iš benamystės priežasčių: „Žmonės pradėję kurti savo gyvenimą užsienyje, būna deportuoti ir sugrįžę į gimtąją šalį nieko nebeturi“.

8) Gamtos nelaimės. Vienintelė respondentė paminėjo gamtoje įvykusias nelaimes, tokias kaip: cunamiai, ugnikalnių išsiveržimai, katastrofos. Mokslininkų teigimu, dėl globalinio atšilimo, pasaulyje daugėja gamtinių katastrofų. Jos sugriauna ne tik žmonių namus, bet ir nusineša daugybę gyvybių.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų benamystės atsiradimo ir priežasčių įvardijimas. Apie benamystės reiškinio atsiradimą Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos taip pat vieningai atsakė, kad benamystė šalyje jau 20 metų, tai maždaug po nepriklausomybės atkūrimo (žr. 10 lentelę).

Apie skirtumus, kurie buvo prieš 20 metų ir dabar benamystės ir skurdo kontekste reikėtų padaryti tyrimą, kodėl gi yra vieningai įvardijamas laikotarpis prieš 20 metų, būtent po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos pateiktos 10 lentelėje.

10 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamystės atsiradimą

Kategorija	Patvirtinantis teiginys *
Po nepriklausomybės atkūrimo	„Benamystės reiškinyss atsirado ir labiau išryškėjo po LT nepriklausomybės“.
	„Dirbu šešti metai, iki tol teko tik studijuoti, bet, manau, po nepriklausomybės“.
	„Atsirado po nepriklausomybės atkūrimo“.
	„Benamystė atsirado prieš 20 metų“.

* Patvirtinantis teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Benamystės priežasčių respondentės išvardino taip pat įvairių.

Kada atsirado šis terminas, atsirado projektai, dauguma kai pradėjo dirbti tuo klausimu, tada ir pastebėjo, jog problema yra didelė. Benamystę verčia pažodžiui – be namystė. Po nepriklausomybės, jų manymu, dauguma socialiai silpnų asmenų neteko būstų. Dažniausiai paminėtos priežastys - priklausomybės, nedarbas, įgūdžių stoka, aplinka (šeima), gyvenimo būdas, ligos (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamystės priežastis

Kategorija	Patvirtinantis teiginys *
Socialinės ekonominės priežastys	„Ilgalaikis nedarbas“.
	„Nedarbas“.
Asmeninės priežastys	„O juk tai ir yra pagrindinės, manau, priežastys - priklausomybės, įgūdžių stoka, aplinka (šeima), gyvenimo būdas, ligos ir t.t.“.
	„Priklausomybės“.
Šeimyninės priežastys	„Benamystės priežastys gali būti įvairios, tai neigiamos aplinkybės šeimoje (skrybos, sutuoktinio mirtis)“.
Teisinės administracinės priežastys	„Būsto praradimas dėl įsiskolinimų“.
Atsitiktinės priežastys	„Pastebima dar viena benamių kategorija – seneliai buvo benamiai, tėvai – benamiai, vėliau ir vaikai tampa benamiais. Uždaras ratas“.

* Patvirtinantis teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Apibendrinant pagal dažniausiai respondenčių paminėtas priežastis išskirtos:

- 1) priklausomybės;
- 2) skrybos;

- 3) įgūdžių stoka;
- 4) „uždaras ratas“;
- 5) psichikos sutrikimai;
- 6) nedarbas;
- 7) augimas vaikų globos namuose.

Viena darbuotoja pateikė labai teorines priežastis: socialinės ekonominės, asmeninės šeimyninės, teisinės administracinės, atsitiktinės priežastys. Teorinis, mokslinis atsakymas neatspindi socialinio darbuotojo patirties darbe su benamiais, nors patirties turima apie 8 metus, o tai gali reikšti neigiamą požiūrį į darbą, neįsigilinimą į problemą, į esmę.

Galima daryti išvadą, kad benamystės reiškinys Lietuvoje buvo pastebėtas po Nepriklausomybės atkūrimo, t.y. prieš 20 metų. Įdomu, kad po interviu su Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotoja, pastebėta, jog tikrai dalis benamių yra tapę todėl, kad tėvai buvo benamiai. Tai reiškia, kad žmogus gimęs benamystės sąlygomis, didelė tikimybė, kad ir pats bus benamis, todėl čia svarbu užkirsti kelią jaunimo ir vaikų benamystės paveldimumą. To nepaminėjo Carito nakvynės namų darbuotojos.

Dar vienas įdomus faktas, Vilniaus Carito nakvynės namų darbuotoja kaip benamystės priežastį paminėjo deportaciją iš kitų šalių, tai reiškia, kad žmonės praradę ar pardavę visą turtą išvažiuoja ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų užsienyje. Nemokėdami kalbos, įsidarbina nelegaliai, o paskui būna deportuoti į gimtąją šalį, kurioje jaučiasi svetimu, nes neturi jokio būsto ar vietos prisiglausti. To nepaminėjo Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos.

Apibendrinant rezultatus pastebėta, kad benamystės priežasčių daugiau ir įvairesnių įvardino Carito nakvynės namų darbuotojos, nors jų darbo stažas su benamiais mažesnis nei Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų. Įvardintos priežastys įrodė gilesnį ryšį su benamiais. Tai gali reikšti, kad Carito nakvynės namų darbuotojos daugiau bendrauja su benamiais ir stengiasi išsiaiškinti jų benamystės priežastis, taip norėdamos ištikrųjų sumažinti šalyje benamystę. Galima daryti prielaidą, kad jaunesnė socialinių darbuotojų karta jaučia didesnę atsakomybę dėl benamių ir šalies gerovės.

Respondentėms buvo užduotas **antras** klausimas: „Kokius žmones Jūs priskirtumėte benamių kategorijai? Kaip manote, kiek yra benamių mūsų šalyje (pagal 2011 m. būstų surašymą)?“. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti ar socialiniai darbuotojai yra informuoti arba domisi benamystės paplitimu šalyje. Taip pat buvo įdomu ar bendraujant ir dirbant su benamiais išryškėja susiskirstymas į grupes, kategorijas.

Carito nakvynės namų darbuotojų benamystės apibrėžimo ir skaičiaus šalyje įvardijimas. Tik viena respondentė apytiksliai žinojo benamių skaičių Lietuvoje, kitos sakė domėjosi, bet nerado skaičių. Daugelis atsakė, kad labai sunku suskaičiuoti kiek tiksliai yra benamių, nes jie gyvena visur ir

vieni registruojasi savivadybėje, kiti nakvynės namuose, o dalis net nesiregistruoja niekur. Vieni deklaruoja gyvenamąją vietą vienam mieste, o dirba ir gyvena kitam mieste, taip pat ir benamiai prieš daugelį metų gyvenamąją vietą buvo deklaravę vienam mieste, bet išvyko ieškoti laimės į didmiesčius, todėl kaip gyventoją jau galima priskirti prie didmiesčio skaičiaus.

Carito nakvynės namų darbuotojos įvardijo nemažai benamio apibrėžimų. Dauguma įvardijo benamį, kaip žmogų neturintį būsto ar neturintį pinigų būstui išsinuomoti (žr. 12 lentelę). Tai yra apibrėžimas, kuris nurodytas oficialioje Lietuvos statistikos departamento interneto svetainėje. Tačiau po šių apibrėžimų sekė ir įdomesnių benamio apibūdinimų ne Lietuvoje, o Europos Sąjungos šalyse:

- suaugę vaikai gyvena pas tėvus;
- žmonės, kurie nuomojasi būstą;
- žmonės, kurie savo valia išeina gyventi į mišką ar sąvartyną;
- žmonės, kurie gyvena nesaugiuose būstuose arba būstai yra perpildyti (netinkamomis sąlygomis – namas be langų, be šildymo, be sanitarinių sąlygų). Lietuvoje šiuo atveju būtų sakoma, kad žmogus turi kur gyventi, nes turi nuosavybę ir disponuoja ja teisėtai.

Didelė dalis benamių glaudžiasi nakvynės namuose ir kitose paramos įstaigose.

12 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų benamystės apibrėžimo įvardijimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
ES šalyse taikomi benamio apibrėžimai	Turintys pastogę	„Nakvynės namai, kur mamos su vaikais, kur jaunimas glaudžiasi kitose įstaigose – žmogus gyvena ne namuose dėl kažkokių priežasčių, ne vien mūsų klientai“.
		„Jei žiūrint labai turtingų šalių praktika, tai ir tie žmonės nuomininkai, kurie nuomojasi būstą, neturi sutarčių, juos bet kada gali išmesti“.
		„Dar kaip pas mus duodamas socialinis būstas, taip pat ne paslaptis, kad dažnai nėra nei tinkamos sąlygos ten gyventi ir nesaugu“.
		„Čia reikia pagalvoti ką priskirti, nes pas mus lietuvoje benamiai, tai tas kuris gyvena, gatvėje ar kokiame rūsyje, bet šiaip tai jų yra daug daugiau“.
		„Galima ir plačiau, tik jau mūsų sąlygomis skambėtų nepadoriai: vaikai gyvena su tėvais ir pan.“.
		„ES šalyse galima išskirti plačiau benamio apibrėžimą, todėl, kad benamiais vadinami žmonės, kurie turi kur gyventi, bet gyvena nesaugiose sąlygose (nėra šildymo, durų, langų, vandens)“.
ES šalyse ir Lietuvoje taikomi benamio apibrėžimai	Neturintys pastogės	„Čia reikia pagalvoti ką priskirti, nes pas mus lietuvoje benamiai, tai tas kuris gyvena gatvėje ar kokiame rūsyje, bet šiaip tai jų yra daug daugiau“.
		„Benamiai Lietuvoje yra tas, kuris negali sau leisti išsinuomoti buto, negali sau leisti nusipirkti būsto ir neturi šeimos pas kurią galėtų gyventi“.

* Patvirtinantis teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Kelios respondentės save priskyrė benamių kategorijai, todėl kad viena suaugusi ir gyvena su tėvais, o kita atvažiavusi iš kito miesto ir Vilniuje nuomojasi būstą. Praradusi darbą antroji respondent būtų priversta važiuoti gyventi pas tėvus į kaimą arba likti mieste, bet gyventi prieglaudoje, nes neturėtų už ką susimokėti mokesčių ir nuomos.

Įdomu tai, kad Carito nakvynės namų vadovė neigiamai kalbėjo apie Valstybės skiriamus socialinius būstus, įvardijo kaip dalį būstų nesaugių – netinkamos sąlygos gyventi. O dėl deklaracijos, sakė, kad prieš kelis metus buvo sugalvota Vilniuje dirbančių žmonių, kurie nėra registruoti Vilniuje, gyvenamąją vietą deklaruoti Gedimino pr. 24, kad mokesčiai sugrįžtų ne į gimtąjį miestą, o į miesto savivaldybę, kurioje žmogus dirba. Bet vėliau prasidėjo, kad registruoja bet ką, taip pat ir benamius.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų benamystės apibrėžimo ir skaičiaus šalyje įvardijimas. Pokalbio metu paaiškėjo, kad nei viena Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotoja nežino benamių skaičiaus šalyje, net apytiksliai. Tai liudija neparašyti atsakymai į šį klausimą. Tai gali reikšti, jog socialiniams darbuotojams trūksta žinių apie benamystės paplitimą Lietuvoje.

Išanalizavus interviu metu gautus rezultatus išskirtos šios kategorijos ir jas patvirtinantys respondentių teiginiai (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų benamystės apibrėžimo įvardijimas

Kategorija	Patvirtinantis teiginys *
Neturintys patogės	„Benamiai – asmenys, neturintys gyvenamosios vietos ir lėšų bent minimaliam būstui įsigyti arba išsinuomoti (LR Statistikos departamentas)“.
	„O benamiai - asmenys, neturintys būsto, pastogės, gyvenantys kur papuola“.
	„Benamiai Lietuvoje įvardijami tie, kurie neturi būsto ir pinigų jį išsinuomoti“.
	„Benamius aš priskirčiau tuos žmones, kurie įeina į Lietuvoje taikomą benamio sąvokos apibrėžimą“.

* Patvirtinantis teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Apibendrinant galima teigti, kad Vilniaus miesto nakvynės namų socialinės darbuotojos benamystės apibrėžimą įvardijo kaip būsto neturėjimą ir negalėjimą būsto išsinuomoti. Tai rodo labai siaurą supratimą apie benamystę ir jos rizikos supratimą.

Respondentėms buvo užduotas trečias klausimas: „Kokia Jūsų nuomonė apie benamių kaip socialinės grupės struktūrą? Ar galima suskirstyti benamius į tam tikrus tipus, pogrupius?“. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti ar tarp benamių pastebimas susiskirstymas į tipus ar pogrupius pagal kriterijus. Taip pat buvo įdomu patikrinti socialinių darbuotojų žinias apie benamių susiskirstymą.

Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamių susiskirstymą į grupes, tipus. Visos Carito nakvynės namų darbuotojos atsakė, kad benamius galima suskirstyti į grupes, nes visuomenė

yra susiskirsčiusi į sluoksnius, tai panašiai ir benamiai. Teoriškai benamiai, taip pat yra skirstomi į grupes. Carito nakvynės namų darbuotojos dažniausiai grupuoja benamius pagal gyvenamąją vietą, o viena darbuotoja mąsto, kad galima būtų skirstyti pagal pajamas. Be to, pabrėžė, kad kiekvienas benamis yra skirtingas higienos įpročiais, asmeninėmis savybėmis.

Carito nakvynės namų vadovė sakė, kad daugelis žmonių turi mintyse nusipiešę benamio paveikslą: girtas, apšepęs, smirdantis, suplyšusiais rūbais ir dažniausiai sukinėjasi aplink kontenerius. Bet ištikrųjų yra tvarkingai apsirengusių, nusipraususių žmonių, kurie gyvena nakvynės namuose, bet moka antstoliams ir nebeužtenka būstui išsinuomoti ar nusipirkti, todėl lieka pigiausias variantas nakvynės namai.

Apibendrinant Carito nakvynės namų darbuotojos skirstytų benamius pagal gyvenamąją vietą:

- miškiniai, kurie niekada neis gyventi į nakvynės namus ir niekada neateis į dienos centrą. Jie gyvena miškuose, pasistato savo trobeles, namelius, buveines.
- Sąvartynų benamiai, kurie gyvena ir užsidirba pinigų sąvartynuose.
- Gatvės benamiai, kurie nedalyvauja socialinės pagalbos sistemoje ir ne visada nedalyvauja todėl, kad nenori joje dalyvauti, paprastai jie nežino, kad gali valgyti benamių valgykloje, nemokamai pasidaryti dokumentą, pavyzdžiui, tai būna žmonės, kurie gyvena rūsiuose, laiptinėse, miesto užkampiuose.
- Nakvynės namų benamiai, kurie gyvena nakvynės namuose arba kitose institucijose, galbūt pensionatuose. Dažniausiai tie, kurie gyvena nakvynės namuose, tai jie žino visą sistemą: kur yra valgyklos, kur galima gauti rūbų, kaip susitvarkyti dokumentus ir gauti pašalpą.

Viena darbuotoja pastebėjo, kad nakvynės namų benamiai dar tarpusavyje susiskirsto į grupes pagal priklausomybes: „tie kurie yra priklausomi nuo alkoholio, ir priklausomi nuo narkotikų“. Darbuotoja prilygino šį susiskirstymą „kaip šuo su kate“: „nes dažnai narkomanai apie alkoholikus sako, kad jie smirdantys, nenusiprausę, apšepę ir pan. O alkoholikai apie narkomanus sako, kad jie yra paskutiniai žmonės, viską iš visur vagia, yra labai agresyvūs“.

Viena respondentė kalbėjo, kad dienos centras benamiams šventas reikalas. „Jeigu į dienos centrą ateina žmogus nenusiprausęs, smirdantis, tai jie dar tarpusavyje vienas kitą „bomžu“ išsivadina, nors ištikrųjų yra visi panašioje situacijoje“, tai rodo tarpusavio susiskirstymą pagal higieną ir pareigą dienos centre būti tvarkingu.

Kita respondentė pastebėjo, kad patys benamiai yra geriausi informacijos perdavėjai, nes jie greičiau sužino naujausią informaciją, nei socialiniai darbuotojai: „žino kur duoda maisto bilietus, kur galima praustis, o kur negalima“.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamių susiskirstymą į grupes, tipus. Dvi respondentės neatsakė į klausimą, o kitos dvi respondentės savo atsakymus bandė pagrįsti koncepcijomis, apibūdinančiomis, bet ne savo asmenine patirtimi ar pateikti savo nuomonę.

Taigi, trečioji respondentė pateikė tokį atsakymą: „Remiantis benamystės formų koncepcijomis, socialinėje erdvėje konstruojami trys benamių tipai: nakvynės namų, sąvartynų ir gatvės benamiai“. Išanalizavus gautus trečiosios respondentės duomenis, pastebėta, kad atsakymas yra abstraktus, be įsigilinio, teorinis.

Ketvirtoji, jauniausioji Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotoja, pateikė apibūtinimą: „(lot. structura – sandara, išdėstymas; iš lot. struere - sudaryti)“. Ji teigė nežinanti ar galima benamius skirstyti į grupes ar tipus, nebent pagal lytį, išsilavinimą, sveikatos būklę.

Visos respondentės į klausimą apie benamių tipus atsakė remdamasis teorija, bet ne asmenine patirtimi.

Respondentėms buvo pateiktas **ketvirtas** klausimas: „Kokie yra pagrindiniai benamių išgyvenimo šaltiniai? Kokios jų pajamos ir išlaidos?“. Šiuo klausimu labiau siekta išsiaiškinti benamių pajamų šaltinius: ar tai tik pašalpos, ar darbo užmokestis, o gal kita veikla. Socialiniai darbuotojai rūpinasi benamio gerove, todėl norėdamas jam padėti, bendrauja su benamiu. Benamis atskleisdamas savo pajamų šaltinius socialiniam darbuotojui, įrodo pasitikėjimą.

Carito nakvynės namų darbuotojai apie benamių pajamas ir išlaidas. Carito nakvynės namų socialinės darbuotojos pabrėžė, kad visų pirma benamių pajamos yra socialinė pašalpa (350 litų), kurią gauna, jei benamis yra registruotas darbo biržoje. Antras pajamų šaltinis buvo įvardintas kaip butelių, metalo pridavimas už pinigus. Iš interviu metu gautų duomenų buvo išskirtos dvi kokybinės kategorijos: teisėta veikla ir neteisėta veikla.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateiktos 14 lentelėje.

14 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamių pajamas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Teisėta veikla	Antrinių žaliavų rūšiavimas	„Verčiasi kaip gali: priduoja butelius, metalą ir pan.“.
		„Tada yra kitokie būdai: antrinių žaliavų rūšiavimas, tada yra perpardavinėjimas“.
		„Kiti užsidirba „eidami per trasas“, jie taip patys vadina antrinių žaliavų rūšiavimą ir pridavimą“.
	Pašalpos	„Pagrindė tai pašalpa, ta 350 litų“.
		„Socialinė pašalpa, neįgalumo pašalpa, pensijos.“.
	Darbas	„Tada būna, kad jie tam tikras prekes įsigyja urmu ir turguje pardavinėja su verslo liudijimais, du vyrus tokius žinome“.
Neteisėta veikla	Vagystės ir apgaulės	„Visai sukasi, yra ir kurie vagystėmis užsidirba“.
		„Tada aišku dalis yra ir vagystės ir machinacijos. Yra tekę girdėti, kad mūsų gyventojas apsuko, kitą gyventoją“.
	Neoficialus darbas	„Aišku ir neoficialus darbas“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Apie išlaidas Carito nakvynės namų darbuotojos sakė, „kad benamių yra labai skirtingų, todėl ir neįmanoma pasakyti kur jie išleidžia tuos pinigus, tačiau kiek mato ir kiek pačios bendrauja su benamiais, tai visų pirma jie susimoka už nakvynės namų paslaugas (50 litų arba 70 litų)“, tada respondentės priskyrė maistą, cigaretes, alkoholį, kavą, kartais transporto išlaidas. Rūbų benamiai neperka, nes gauna iš labdaros. Nors ir gauna maisto bilietus, bet vieno karto per dieną pavalgyti neužtenka, todėl ieško konteineriuose arba perka kol dar nebūna išleidę pašalpos. „Alkoholis sudaro dalį išlaidų, bet jie perka jį pigų“. Galima teigti, kad benamiams nusipirkti alkoholio turėtų būti sunku, nes jis yra pakankamai brangus. Tačiau interviu metu respondentės sakė, kad benamiai be alkoholio neišgyventų: „vartoja patį pigiausią alų ir atskiestą techninį spiritą“. Pats alkoholio vartojimo procesas yra kaip laiko praleidimo, bendravimo forma.

Carito nakvynės namų darbuotojos įvardino du vyrus, kurie būdami benamiais pradėjo perpardavinėti daiktus ir sėkmingai iškeliavo iš nakvynės namų nuomotis būsto. Tada išskyrė keletą žmonių, kurie įsidarbina ir dirba, bet nakvynės namuose gyvena todėl, kad turi daug anstolių ir negali sau leisti nuomotis kambario ir t.t. Toliau kaip pajamų šaltinius priskyrė pavienius darbus, neoficialius darbus. Taip pat sakė, „kartais darbdaviai nustebina, patys ateina ir prašo pasiūlyti darbuotoją ir apie tai norisi kalbėti viešai“. Tokių atvejų yra mažai, todėl galima teigti, kad darbdaviai turėtų būti suinteresuoti mažinti benamystę ir padėti benamiams, o ne diskriminuoti.

Carito nakvynės namų darbuotojos įvardino neatsakingų žmonių, kurie užuot nusipirkę maisto, eina į akropolį apsipirkti ir tada nieko nelieta nei maistui, nei cigaretėms, nei transportui. Taip pat įvardino, kad „yra vyrų, kurių batų dydis yra 47, tai labdaroje tokių beveik nebūna, tai tada žmogus priverstas vos ne už visą pašalpą nusipirkti batus“.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojai apie benamių pajamas ir išlaidas. Jauniausioji Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotoja apie išgyvenimo šaltinius sakė, kad „galiu kalbėti tik apie asmenis, kurie gyvena Nakvynės namuose ir tik remdamasi straipsniais, bet ne statistika“. Ji mano, kad benamių išgyvenimo šaltinis yra konteineris, lauko prekyba, o jei asmuo yra reabilituotas, vadinasi - socialinė pašalpa. Geresniu atveju priskyrė darbo užmokestį. Kaip didžiausias ir pagrindines išlaidas įvardijo susimokėjimą už paslaugas ir maistą.

Kitos darbuotojos atsakė, jog tai yra socialinė pašalpa arba darbo užmokestis.

Viena respondentė pabrėžė, kad benamių pajamos ir išlaidos yra konfidenciali informacija, o išgyvenimo šaltinius įvardijo socialines pašalpas, darbo užmokestį, neįgalumo ir senatvės pensijas.

Apibendrinant, tyrimo rezultatų į pateiktą klausimą analizė, įrodė, kad pagrindiniai išgyvenimo šaltiniai yra įvairios pašalpos, bet dažniausiai patys benamiai dar užsidirba iš antrinių žaliavų, neoficialių, pavienių darbų.

Pateiktu **penktuoju** klausimu („Kokios yra gyvenimiškos benamių vertybės, gyvenimo tikslai? (Požiūris, ateitį, praeitį ir pan.). Kokie yra šie žmonės kaip charakteriai, asmenybės?“) buvo siekta išsiaiškinti socialinių darbuotojų ryšį su benamiais ir ar jiems yra padedama: susidėti tikslus, pašalinti neigiamus veiksnius, trukdančius asmens raidai ir jo aktyviam dalyvavimui visuomenės gyvenime.

Carito nakvynės namų darbuotojos apie benamių tikslus ir vertybes. Visos respondentės interviu metu pavartojo tokių žodžių junginių: „Kiek man teko bendrauti“, „Šnekant su klientu“, „Kaip patys benamiai pasakoja, tai...“. Tai rodo, kad socialinės darbuotojos nemažai bendrauja su benamiais, apsilankančiais jų nakvynės namuose. Daugelis pabrėžė, kad beveik visų benamių problema iš benamių pasakojimų atspindi jau praeityje: „Kiek man teko bendrauti, tai juos vienija sunki praeitis“, „Tikrai labai priklauso ką žmogus yra praeityje turėjęs, koks jo išsilavinimas“. Tai gali reikšti, kad kelias į benamystę pradeda formotis daug anksčiau nei tai yra pastebima.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateiktos 15 lentelėje.

15 lentelė. **Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamių tikslus, vienijančias savybes**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Vienijanti praeitis	Benamius vienija sunki praeitis	„Kiek man teko bendrauti tai juos vienija sunki praeitis: vaikų namai, prasti reikalai šeimoje, ar bausmė įkalinimo įstaigoje“.
		„Tikrai labai priklauso ką žmogus yra praeityje turėjęs“.
Socialinių įgūdžių stoka (svajoja, bet nieko nedaro)	Benamiai svajoja apie būstą ir šeimą	„Vieni nori ramiai pragyventi, kad jų niekas nekrutintų, kiti tikrai nori susirasti darbą“.
		„Visi svajoja, yra noras išlįsti iš šitos duobės, mesti alkoholio vartojimą, susirasti darbą, sukurti šeimą“.
		„Dalis benamių sakė, kad nori turėti savo būstą, turėti žmoną, šeimą ir darbą“.
		„Sako, kad nori atsistoti ant kojų, kad nebereikėtų gyventi nakvynės namuose“.
		„Siekia atgaivinti santykius su šeima, su vaikais“.
	Benamiai dažnai neturi tikslų	„Kartais atrodo, kad žmonės tikisi, jog jiems kažkas duos, įvyks kažkoks stebuklas nieko nedarant. Kaltina viskuo valdžią“.
		„Kiek pastebiu, tai dažniausiai gyvena šia diena ir neplanuoja nieko į priekį“.
Vienijančios charakterio savybės	Benamius vienija mažos savivertės jausmas	„Nežinau kiek čia yra charakterio savybė, bet pas juos yra labai maža savivertė, jautimasis menkesniu“.
		„Man atrodo, kad savidisciplinos trūkumas, nesugebėjimas siekti tikslo, jį susiskaidyti, neadekvatūs lūkesčiai“.
		„Ką daugiausiai pastebėjome, tai savęs nuvertinimas“.
		„Kad gal žmogus save ir vertina, bet visuomenė nevertina jo ir tada persiduoda visa tai ir vis mažėja žmogaus savivertė“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Respondentės sakė, kad benamiai, kaip ir kiti žmonės yra labai skirtingi: „tai yra labai individualu, nelabai galima juos suskirstyti į charakterius. Vienijančios savybės dažniausiai išryškėja tam tikrose situacijose“. Tai dažniausiai būna agresija dėl nusivylimo savo gyvenimu ir kitų kaltinimu dėl dabartinės situacijos.

Dažniausiai į organizuojamus mokymus dienos centre benamius reikia sudominti viktorinomis, konkursais, įdomiomis užduotimis. Benamiams atliekant tam tikras užduotis, viktorinas, išryškėja savęs nuvertinimas: „Mokymų vadovai yra pastebėję, kad šių žmonių yra maža savivertė“.

Respondentė, kaip pavyzdį, pateikė po neseniai vykusią mokymų: „Jeigu užduotis atlieka išsilavinę žmonės, jie save gerai vertina, nors tą užduotį ištikrųjų atliko vidutiniškai, bet jiems atrodo, kad labai gerai. O, pavyzdžiui, benamiai mūsų, kurie dalyvavo ir atliko tas pačias užduotis, kurias atliko labai gerai ir greitai, jie nuvertina, kad vis dėl to galėjo geriau, nepasisekė“. Galima pastebėti, kad sumažėjusi savivertė, trukdo siekti tolimesnių tikslų, galbūt net įsidarbinti. Padidinti savivertę turėtų padėti socialinis darbuotojas, kuris turėtų kalbėti apie tai, padėti, atsakyti į benamiui iškilusius klausimus.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojai apie benamių tikslus ir vertybes. Viena respondentė atsakė, kad nesuprato klausimo. Kita respondentė atsakė: „Ištikrųjų šį klausimą reikėtų užduoti jiems“. Socialinį darbą tarptautiniu mastu apibrėžė Tarptautinė socialinio darbo federacija (IFSW), ji pateikia tokį socialinio darbo apibrėžimą: „Socialinio darbo profesija skatina socialinę kaitą, žmonių tarpusavio santykių problemų sprendimą, teikia galimybių ir pagalbą gerinant jų gyvenimą. Remdamasis žmogaus elgsenos ir socialinių istemų teorijomis, socialinis darbas siekia žmonių ir jų aplinkos sąveikos darnos. Žmogaus teisių ir socialinio teisingumo principai yra svarbiausi socialinio darbo principai“⁷¹.

Socialinis darbuotojas turi padėti asmeniui spręsti savo socialines problemas pagal jų galimybes ir jiems dalyvaujant, o tai reiškia, kad turi būti tam tikras ryšys tarp, šiuo atveju, benamio ir socialinio darbuotojo. Jei socialinis darbuotojas nebendruoja ir nesigilina į žmogaus problemas, tai galima teigti, kad ir negali padėti tų problemų išspręsti.

Kaip teigia V. Kanopienė ir S. Mikulionienė, „socialiniai benamių ryšiai vienas iš svarbiausių socialinės atskirties aspektų. Nedalyvavimas įprastoje socialinėje veikloje, bendravimo ryšių su šeima, giminėmis, nutraukimas, priklausymo bendruomenei jausmo praradimas didina socialinę izoliaciją“.⁷²

Interviu metu pastebėta, kad visos Carito nakvynės namų respondentės turi didesnę ryšį su benamiais, tai rodo interviu metu išsakyti pamąstymai, o Vilniaus nakvynės namų darbuotojų abstraktūs atsakymai, atmestinas požiūris ir elgsenos įrodė priešišumą arba nepasitikėjimą savo

⁷¹ Vareikytė A., *Socialinis darbas, „Profesinė veikla, metodai ir klientai“*// Mykolo Romerio Universitetas, 2010. Vadovėlis, p. 18.

⁷² V. Kanopienė, S. Mikulionienė. Lietuvos benamiai: elgsenos ir nuostatos. Socialinis darbas. 2004, Nr. 3(1), p. 53.

jėgomis ir patirtimi, o susitikimo metu nesutikimas kalbėti ir nežinojimas jokių pasiūlymų benamystei sumažinti tik įrodė apie komunikacinio ryšio nebuvimą tarp socialinio darbuotojo ir benamio.

Vilniaus nakvynės namuose benamiai ir vadinami benamiais, o ne klientais, kaip Carito nakvynės namuose. Vien kitokio apibrėžimo vartojimas įrodo kitokį, artimesnį ryšį su asmenimis.

Kitos dvi Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos į klausimą atsakė glaustai, viena iš jų atsakymą grindė teorija, Maslow žmogaus poreikių piramidės principais: „Benamiams svarbiausia patenkinti Maslow piramidės žemiausio lygmens poreikius, t.y. fiziologinius poreikius (maistas, vanduo, pastogė)“. Svarbu, kad kas pagrįsta teorija, tai yra ištirta ir visiems žinoma, o dabar daromas tyrimas reikalavo atsakymo remiantis savo patirtimi darbe tarp benamių.

Jauniausioji respondentė penktąjį klausimą įvardino sudėtingu: „Klausimas labai sudėtingas“. Vienintelė iš Vilniaus miesto nakvynės namų respondenčių pastebėjo vienijančios praeities veiksnys: „Dauguma jų augo nedarniose šeimose, asocialiose, augo vieni, be šilumos, be įgūdžių“. Respondentė išskyrė bruožus, pagal kuriuos galime atpažinti benamį: „Benamius galima atpažinti iš tam tikrų bendrų bruožų, kaip drabužių, veido spalvos, kvapo, kalbėsenos. Juos galima atskirti iš kitų žmonių elgesiu, gyvenimo būdu, įgūdžių stoka“. Klausimas reikalauja atsakymo remiantis asmenine patirtimi, o atsakymas yra tai, ką galima pamatyti patys gatvėje.

Respondentėms buvo užduotas šeštas klausimas: „Kaip benamiai vertina jiems teikiamą šalies ir ES paramą? Įdomu, ar skiriamos lėšos didėja, ar lieka nuolatinės? Jūsų manymu, jos racionaliai paskirstytos?“. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti ar benamiai atskiria (ar tai šalies, ar tai ES paramą) jiems suteikiamą paramą.

Carito nakvynės namų darbuotojos apie benamių žinias ir pamąstymus apie ES ir šalies paramą. Į šį klausimą atsakymai buvo įvairūs. Respondentės teigė, kad dauguma žino, jog gauna paramą, bet nežino iš kur (žr. 9 lentelę). Kita respondentė sakė, kad: „Apie ES paramą tai jie žino ir nelabai adekvačiai suvokia, nes jei gauname 50000 litų, jiems atrodo, kad vos čia ne rūmai turi stovėti“.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateiktos 16 lentelėje.

16 lentelė. **Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie benamių turimas ES ir šalies paramą žinias ir apie valstybės biudžeto paskirstymo racionalumą**

Kategorija	Patvirtinantis teiginys *
Ribotos benamių žinios apie ES ir šalies gaunamą paramą.	„Aš manau, kad ne visada jie žino kokią jie paramą gauna: ar jie gauna valstybės paramą ar kaip Europos Sąjungos“.
	„Kaip benamiai vertina, tai nežinau. Yra žmonės, kuriems atrodo, kad jiems turi kažką duoti, nesirūpina mumis ir t.t.“.

	„Dauguma yra visiškai nusiteikę priešišškai, skeptiškai į valstybės duodamą paramą, nes jie nori vis daugiau ir daug kas kalba, kad kitose šalyse yra daug geriau, ten visais rūpinamasi labiau. Vienu žodžiu neigiamai vertina šalies paramą“.
	„Patys benamiai nelabai supranta kokią jie paramą gauna ir dažniausiai sako, kad per mažai“.
	„Apie ES paramą tai jie žino ir nelabai adekvačiai suvokia“.
Socialinių darbuotojų nuomonė apie paramai benamiams skiriamų pinigų paskirstymą biudžete	„Nežinau ar didėja, ar lieka nuolatinės. Pirmas projektas kur dabar gauname finansavimą. Sunku įvertinti ar didėja ar mažėja“.
	„Pajamos neracionaliai paskirstytos, todėl, kad labai siauras benamystės apibrėžimas“.
	„Gal ir racionaliai, bet galėtų pasistengti labiau bent benamių atžvilgiu. Benamių yra daug daugiau, nei nakvynės vietų“.
	„Galbūt tą valstybės pagalbą reikėtų decentralizuoti ir skirti ištikrųjų pagal poreikį ir efektingumą kiek tau jos reikia. Tada mano manymu vienoje vietoje bus išleista daugiau pinigų iš biudžeto, bet kitose vietose grįš“.
	„Sunku vertinti ar lėšos didėja. Man atrodo, kad didėja, bet tiksliai nežinau“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Iš gautų duomenų analizės, galima teigti, kad benamiai jaučiasi nuskriausti: „Yra žmonės, kuriems atrodo, kad jiems turi kažką duoti, sako, kad nesirūpina mumis ir t.t.“, „Išskiria jie, kad pas mus prastos sąlygos, pas mus nakvynės namuose sąlygos tik tokios, buvau kitose šalyse, ten geriau“.

Viena respondentė sakė, kad mūsų šalyje trūksta lankstumo: „Trūksta tokio lankstumo ir požiūrio į individą“, „Galbūt tą valstybės pagalbą reikėtų decentralizuoti ir skirti ištikrųjų pagal poreikį ir efektingumą kiek tau jos reikia“, „Trūksta Lietuvoje paslaugų konkrečiam žmogui su konkrečiais poreikiais“.

Respondentė įvardino ilgą dokumentų gamybą, kaip neigiamą veiksnių šalyje. Taip pat pateikė pasiūlymą, kad: „benamiai galėtų būti kaip atskira klientų grupė socialinių paslaugų kataloge“. Tai padėtų taikyti tinkamus metodus benamystei sumažinti ar bent jau užkirsti kelią skurstantiems žmonėms prarasti būstus.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos apie benamių žinias ir pamąstymus apie ES ir šalies paramą. Į šį klausimą buvo atsakoma nenoriai, viena respondentė neatsakė, dvi respondentės atsakė trumpai: „Manau, racionaliai“, „Klausimas skirtas patiems benamiams“.

Jauniausioji Vilniaus miesto nakvynės namų respondentė į klausimą atsakė truputį plačiau: „Neteko man girdėti daug benamių nuomonių apie ES projektus, tačiau keletą jų nuomonių prieštaringos – vieni nepasitiki parama, teigia, kad ji paskirstoma neracionaliai, niekas jiems nepadeda, kiti patenkinti“. Taip pat sakė, kad paramos vertinimas priklauso nuo žmogaus asmenybės, vertybių ir t.t.

Septintuoju klausimu („Koks visuomenės požiūris į benamius? Ką patys benamiai kalba apie tai, kaip į juos žiūri visuomenė?“) buvo siekta išsiaiškinti visuomenės požiūrį į benamius ir atvirkščiai bei patvirtinti arba paneigti teiginį, kad visuomenės akimis benamiai yra paskutinėje pakopoje stovintys žmonės.

Carito nakvynės namų darbuotojų visuomenės požiūrio į benamius įvardijimas. Visuomenėje vyrauja skirtingi požiūriai į asmenis neturinčius nuolatinės gyvenamosios vietos, nuo gailėsčio ir pagalbos iki absoliutaus ignoravimo ir paniekos.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateiktos 17 lentelėje.

17 lentelė. **Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie visuomenės požiūrį į benamius ir atvirkščiai**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Visuomenės požiūris į benamius	Neigiamas požiūris į benamius	„Visuomenė į benamius žiūri, kad jie tinginiai, ko jie neina dirbt.“
		„Kaip benamiai vertina, tai nežinau. Yra žmonės, kuriems atrodo, kad jiems turi kažką duoti, nesirūpina mumis ir t.t.“
		„Visuomenės požiūris dažniausiai yra toks, kad benamius įsivaizduoja tik tuos, kurie yra prie konteinerio: smirdantys, purvini, girti, apžėlę, apšepę, tinginiai ir svarbiausia, kad patys dėl visko yra kalti“.
		„Iš benamio yra reikalaujama susirasti darbą, kad kažko siektų gyvenime, bet jei žmogus prisipažįsta darbdaviui, kad jis gyvena nakvynės namuose, jį atleidžia arba jo nepriima į darbą, diskriminuoja – tu benamis“.
		„Šiaip yra neigiamas požiūris“.
	Teigiamas požiūris į benamius	„Kartais atsiranda tokių pavienių atvejų, kai darbdavys labai supratingai į tą žiūri. Ateina ir sako: aš noriu kažkam padėti, jeigu žmogus dirbs sąžiningai, tai viskas bus tvarkoje“.
Benamių požiūris į visuomenę	Neigiamas požiūris	„Visuomenė jiems yra darbdaviai, kurie sako, kad jei gyveni nakvynės namuose, tavęs nepriims į darbą ir pan. Išankstinis nusistatymas, kuris vienas kitą papildo“.
		„Bet yra tekę girdėti kai klientas pasakoja, kai paprašo pinigų į jį žiūrima iš aukšto, arba pamato jį kitaip atrodantį, nenusiprausęs ir kvapas nekoks sklinda, tai toks vengimas. Jiems susidaro neigiamas požiūris“.
		„Ir tuo pačiu pats benamis perima tą visuomenės nuostatą, kad jis yra benamis, nieko jis negali, yra silpnas ir turiu gauti paramą“.
		„Galbūt tą valstybės pagalbą reikėtų decentralizuoti ir skirti ištikrųjų pagal poreikį ir efektingumą kiek tau jos reikia. Tada mano manymu vienoje vietoje bus išleista daugiau pinigų iš biudžeto, bet kitose vietose grįš“.
		„Sunku vertinti ar lėšos didėja. Man atrodo, kad didėja, bet tiksliai nežinau“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Apibendrinant, galima teigti, kad tiek visuomenės požiūris į benamius, tiek benamių požiūris į visuomenę yra adekvatus ir jis dažniausiai yra neigiamas. Respondentės teigimu, noras integruotis į darbo rinką, tai yra ne viskas, reikia, visuomenės pripažinimo ir pagalbos: „Pati visuomenė kelia reikalavimą eik dirbti, bet kai žmogus nusprendžia, kad jis jau pasiruošęs, ta pati visuomenė išspiria jį iš tos darbo rinkos“. Carito nakvynės namų darbuotojai pripažįsta, kad kartais tenka mokyti benamius meluoti apie savo gyvenamąją vietą darbdaviams: „Kartais tiesiog ir mokau: Jūs nesakykite kur gyvenat, pasakykit tik adresą, neaiškinkite kas čia per vieta, nes ne visi darbdaviai eis tikrinti, kas čia tokio. Galbūt ne visiems darbdaviams reikia konkretaus adreso, tai liepiu sakyti, kad gyvena Naujamiestyje ar kažkur tai“. Respondentė sako, kad mokydama benamį meluoti apie gyvenamąją vietą, linki tik gero, linki, kad žmogus įsidarbintų ir nebūtų diskriminuojamas dėl to, kad gyvena nakvynės namuose.

Kitas įdomus teiginys, kodėl visuomenėje yra žmonių, kurie neigiamai žiūri į benamius tai: „Kita problema yra, kad žmonės patys savęs neįsivaizduoja, kad jie gali būti benamiais, bet kai išgirsta istorijas kaip žmonės tampa benamiais, tai susimąsto, kad pats bet kurią dieną gali tapti benamiu ir tada yra baisu, o to ko bijom – atstumiam“. Žmonės bijodami tapti benamiu, atstumia savo baimę.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų visuomenės požiūrio į benamius įvardijimas. Viena respondentė pasiūlė pasidaryti tyrimą šiuo klausimu ir apklausti benamius, o ne socialinius darbuotojus. Kitos respondentės į klausimą atsakė: „Benamio požiūris į visuomenę yra adekvatus“, „Tyrimo neteko daryti, todėl į klausimą neatsakysiu“. Išskyla klausimas ar bendraujant su benamiais ir siekiant nustatyti kokios yra žmogaus problemos, neanalizuojamas visuomenės požiūris į benamius? Galbūt pati visuomenė išskiria benamius iš jų rato. Socialinio darbuotojo pareiga ne tik sutvarkyti benamiui dokumentus, bet ir padėti integruotis į visuomenę.

Taip pat į šį klausimą buvo pateiktas ir platesnis atsakymas: „Na galiu tik iš mokslo pusės pasakyti, kad yra ratas: benamiai teigia, kad visuomenė juos atstumia, todėl jie nieko nedaro, nes nepavyks, visuomenė mano, kad benamiai nieko nedaro, todėl yra atstumiami“. Respondentė įvardina tai kaip „abiejų šalių nesusikalbėjimą“ ir sako, kad „susidaryta nuomonė yra kategoriška ir nekintama, bet čia daugiau mūsų problema iš nežinojimo, benamių - iš nežinojimo, nenorėjimo keisti požiūrį, o ir dėl psichinės ligos“.

Taigi **aštuntuoju** kompleksiniu klausimu („Nurodykite, kokios turi būti pagrindinės benamystės prevencijos kryptys? Kaip sumažinti šio reiškinio mastus? Kokie gali būti išėjimo iš benamystės situacijos keliai, būdai?“) buvo siekta išsiaiškinti nakvynės namų socialinių darbuotojų siūlomus veiksmus sumažinti benamystei. Nuo požiūrio į benamystės problemą, priklauso ir siūlomų sprendimo būdų įvairovė, t.y. kuo gilesnis požiūris į benamystės problemą, tuo daugiau sprendimo būdų įžvelgiama.

Carito nakvynės namų darbuotojų siūlomos prevencinės kryptys benamystei sumažinti. Ypač buvo įdomu, kokios prevencinės veiklos kryptys benamystei sumažinti turėtų egzistuoti šalyje.

Nors visuomenės švietimo poveikio neįmanoma įvertinti kiekybiškai, žmonės aktyviau remia nakvynės paslaugas teikiančias organizacijas drabužiais, daiktais, bet finansavimo organizacijoms vistiek trūksta, ypač Carito nakvynės namams, nes jie iš savivaldybės finansavimo beveik negauna.

Visuomenei reikia suprasti, kad labai sunku iš benamystės sugrįžti į normalų ir pilnavertį gyvenimą, įsigyti būstą. Benamystės problemos išnyks tada, kai visuomenė įsileis benamius į tą pačią visuomenę ir į darbo rinką.

Išanalizavus interviu metu gautus rezultatus išskirtos šios kategorijos ir subkategorijos bei jas patvirtinantys respondenčių teiginiai (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. Carito nakvynės namų darbuotojų siūlomos prevencinės kryptys benamystei sumažinti

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Naujos socialinės programos	Tarpinis būstas	„Turėtų būti teikiamos stiprios paslaugos iš karto patekusiems į benamystę žmonėms“.
		„Galėtų atsirasti kažkokie tarpiniai būstai, kur žmogus neišeina dar iš nakvynės namų į nuomojamą būstą, bet pagyvena kažkur, kur pripranta prie kitų sąlygų“.
		„Dar didelė pagalba būtų pereinamasis būstas, kai žmogus gyvena ne nakvynės namuose, bet jau kažkokiam būste, kuriame turi daugiau pamokėti, yra kitokia aplinka nei nakvynės namuose, tuo pačiu ir savo įgūdžius ugdo si savarankiškam gyvenimui“.
	Programos po įkalinimo įstaigų ar vaikų namų auklėtiniams	„Taip pat galėtų atsirasti tam tikros programos tiems žmonėms, kurie išeina iš globos įstaigų, kad nebūtų taip, jog tau yra 18 metų ir tu esi išspiriamas ar sugrįžusiems iš įkalinimo įstaigų“.
	Kontroliuojama kreditų įstaigų veikla	„Kažkokiu būdu susižiūrėti ką daro mūsų greitųjų kreditų įstaigos“.
Papildomas įgūdžių ugdymas	Individualus pokalbis su benamiu	„Individualus darbas su asmeniu“.
		„Svarbiausias būdas - bendravimas su žmogumi, jo poreikių išsiaiškinimas, pagalba tiek tvarkant dokumentus, tiek ieškant darbo“.
	Nemokamos konsultacijos turint paskolą	„Pagalba žmogui tvarkantis su jo skolomis, nes didelė dalis benamių turi dideles skolas“.
		„Galėtų būti kažkokia švietimo kryptis kaip tvarkyti savo biudžetą paėmus tas paskolas“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Kelios respondentės paminėjo greituosius kreditus, dėl kurių iš žmonių yra atimami būstai. O jei ir įsiskolina, tai reikia, kad būtų žmonės, kurie teiktų nemokamas finansines konsultacijas, kaip susitvarkyti su kreditu ir neįklimpti į skolas. Respondentės pastebėjo, kad greitieji kreditai yra duodami neatsakingai, o į tai jau turi atkreipti dėmesį valstybė.

Daugelis respondenčių mano, kad labai svarbus individualus darbas su žmonėmis, kurie skursta ir su žmonėmis, kurie yra ką tik netekę būsto, galbūt vis dar turi darbą. Kaip svarbų veiksnį respondentės paminėjo iš karto patekus į benamystės aplinką, turėtų būti teikiamos stiprios ir greitos socialinės paslaugos iš karto, kad būtų užkirstas kelias benamystės pradžiai.

Viena respondentė teigė, kad „iš tikrųjų pats žmogus turi būti suinteresuotas, net socialiniai darbuotojai negali pasisodinti benamio ir sakyti: viskas dabar tu keitiesi, jų mąstymo taip greitai nepakeisi“. Vieninga visų nuomonė buvo, kad viskas turi vykti palaipsniui, o ne greitai, ypač darbe su visuomenėje pažeidžiamiausiais žmonėmis.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų siūlomos prevencijos kryptys benamystei sumažinti.

Respondentėms buvo užduotas klausimas: „Nurodykite, kokios turi būti pagrindinės benamystės prevencijos kryptys? Kaip sumažinti šio reiškinių mastus? Kokie gali būti išėjimo iš benamystės situacijos keliai, būdai?“. Į šį klausimą viena respondentė neatsakė, kitos dvi atsakė atmetinai, ketvirtoji pabrėžė, jog svarbiausia benamiui yra būstas, nes turėdamas kur gyventi, jis turi atsakomybę ne tik susirasti pavalgyti, bet ir susirasti darbą, išlaikyti būstą, susimokėti mokesčius.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijas ir subkategorijas pateiktos 19 lentelėje.

19 lentelė. **Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų siūlomos prevencinės kryptys benamystei sumažinti**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Kompleksinė pagalba	Įvairių socialinių įgūdžių ugdymas	„Sunku pasakyti, tačiau manau, kad benamiams turi būti sudarytos sąlygos gauti pastogę, švarų, tvarkingą būstą ir pamokyti jį išlaikyti“.
		„Turi būti kompleksinė pagalba išlaikyti būstą“.
		„Turi būti sudarytos sąlygos gydytis, gal net priverstinai, sudaryta daugiau sąlygų benamiams stebėti, kontroliuoti, apsišvarinti, turi būti daugiau mobilių tarnybų gatvėje“.
Nesigilinimas į problemą	Ribotas arba pesimistinis požiūris į benamystės problemą	„Tai priklauso nuo valstybės socialinės politikos“.
		„Pritariu visiems būdams, kurie numatyti socialinėje politikoje. Niekas pasaulyje nėra sumažinę“.

* Patvirtinantis teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Kuo labiau socialinis darbuotojas linkęs į pagalbą benamiui ir į pokalbį su juo, tuo daugiau jis pateikia benamystės mažinimo būdų, o iš gautų duomenų matome, kad respondentės nepateikė arba pateikė trumpus atsakymus dėl galimų prevencijų sumažinti benamystei. Dvi respondentės atsakė, kad visos vykdomos prevencijos priklauso nuo valstybės socialinės politikos, savo siūlymų neturi arba nepateikė. Galima teigti, kad pastebimas atmetinis požiūris į problemą, nesigilinimas į ją.

Tyrimo rezultato duomenimis, Vilniaus miesto nakvynės namų socialinėms darbuotojoms benamystės masto sumažinimas yra tabu. Vargu ar tai padėtų įvertinti socialinės veiklos efektyvumą dirbant su benamiais ir padedant jiems integruotis į visuomenę. Iškyla klausimas, kaip socialinį darbą dirbančiam specialistui reikia vykdyti šį darbą tarp benamių, jei neįmanoma gauti duomenų apie galimus problemos sprendimo būdus, ir kaip žinoti, ar vykdoma socialinė veikla yra tinkama, jei nėra šios veiklos efektyvumo matavimo kriterijų būtent nakvynės namuose?

Devintuoju klausimu („Kokie yra nakvynės namų pajamų šaltiniai?“) buvo siekta išsiaiškinti iš kur organizacijos gauna pajamas ir ar reikia socialinių darbuotojų pastangų tam finansavimui gauti.

Carito nakvynės namų pajamų šaltiniai. Iš gautų duomenų, galima teigti, kad žinojimas iš kur įstaiga gauna finansavimą, iš dalies gali reikšti prisidėjimą prie finansavimo gavimo ar bent susirūpinimą dėl finansavimo. Respondentės visos atsakė iš kur yra gaunamas finansavimas, todėl galima apibendrinti:

- ES struktūrinių fondų projektai;
- Vilniaus arkivyskupijos kurija;
- 2 % gyventojų pajamų mokesčio;
- Carito žvakelės, tai žvakės, kurios nepardavinėjamos, o dalinamos už auką. Dažniausiai auka būna pinigai;
- pajamos gautos už suteiktas paslaugas.

Respondentės kalbėjo, kad jei ne ES struktūrinių fondų projektų finansavimas, tai Carito nakvynės namai turėtų išsiskirstyti ir užsidaryti, nes savivaldybė žada paramą, bet kol kas nesuteikia. 2011 m. buvo gauta parama iš savivaldybės 13-18 tūkst. litų, tačiau per metus vien komunalinėms išlaidoms nakvynės namai sumoka apie 70 tūkst. litų.

Iš gautų duomenų analizės galima teigti, kad socialinės darbuotojos žino apie finansavimą ir nemažai prisideda prie jo gavimo, o tai tik įrodo kitokį, atsakingą požiūrį į darbą.

Vilniaus miesto nakvynės namų pajamų šaltiniai. Dvi respondentės į klausimą atsakė: „Neturiu duomenų“ ir „Nesidomėjau, manau, tai klausimas buhalterijos vadovui“. Viena respondentė išvis nepateikė jokio atsakymo.

Ketvirtoji respondentė atsakė: „Įstaigos lėšų šaltiniai yra šie:

- Savivaldybės biudžeto skiriamos lėšos;

- pajamos, gautos už teikiamas paslaugas;
- paramos lėšos;
- projektams ir programoms įgyvendinti skirtos lėšos.
- Įstaigos lėšos gaunamos ir naudojamos pagal asignavimų valdytojo patvirtintas išlaidų sąmatas ir laikantis Lietuvos Respublikos teisės aktais nustatytos tvarkos“.

Iš pateiktų duomenų galima daryti išvadą, kad nesidomėjimas įmonės finansavimu, reiškia, nesusidūrimą su problemomis jį gauti, t.y. jei darbuotojas nežino iš kur gaunamas finansavimas, tai jis nėra susidūręs su problema, apmąstymais kaip nakvynės namus išlaikyti ar pagerinti sąlygas, o Carito nakvynės namų darbuotojams tenka susidurti su finansavimo klausimu.

Respondentėms buvo užduotas **dešimtas** klausimas: „Jei teko domėtis ES šalių patirtimi dirbant su benamiais, ką siūlytumėte pritaikyti Lietuvos sąlygomis?“. Šiuo klausimu buvo siekta išsiaiškinti socialinių darbuotojų siūlymus kokius būdus ar metodus galima pritaikyti Lietuvoje dirbant su benamiais. Socialiniai darbuotojai dirbdami su benamiais ilgą laiką gali įžvelgti tai, ko kitos sritis specialistas net nesugalvotų. Taip pat buvo siekta išsiaiškinti ar socialinės darbuotojos domisi kitų šalių vykdoma socialine politika, ypač benamystės klausimu.

Carito nakvynės namų darbuotojų pasiūlymai dėl ES šalių gerosios praktikos pritaikymo Lietuvoje. Visų pirma, lygindamos su ES šalimis respondentės pastebėjo, kad Lietuvoje nėra politinės valios šitai grupei padėti, tuo labiau, kad ji siaurai suprantama, t.y. skirtingas benamio apibrėžimas Lietuvoje ir ES šalyse.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateiktos 20 lentelėje.

20 lentelė. **Carito nakvynės namų darbuotojų pastebėta geroji užsienio patirtis dirbant su benamiais**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Kompleksinė pagalba	Trūkumas švaros paslaugos	„Prie tokio dienos centro turėtų būti dušai kur žmonės galėtų nusiprausti, persirengti“.
		„Turėtų būti savitarnos skalbyklėlės“.
		„Vilniuje labai trūksta prausimosi paslaugų“.
	Paslaugų išplėtimas	„Paslaugų išplėtimas: gyvena po kelis, butai tarpiniai, su dienine priežiūra“.
		„Keli socialiniai būstai galėtų tapti tarpiniais būstais ir ten socialinis darbuotojas galėtų ateiti“.
		„Nakvynės namų pakopos dar galėtų būti, kaip Švedijoje“.
	Medicinių paslaugų trūkumas Lietuvoje	„Su mūsų benamiais, tai jei jis neturi draudimo, jis gauna ta pirminę pagalbą, kad nenumirtų“.
		„Žmogus galbūt ir toliau lieka benamis, bet jis yra švaresnis ir turi mažiau užkrečiamų ligų, į jį reikia mažiau investuoti kai jis pakliūna į ligoninę“.

		„Labai svarbi yra medicininė pagalba, yra užsienyje centrai, kuriuose yra sutvarstomos kojos ir neleidžiama plisti infekcijoms, o Lietuvoje nelabai rasi“.
Užsienio šalių geroji patirtis	Duodamas būstas ir pereinamojo laikotarpio būstai	„Amerika daro: duoda būstą ir taip lengviau žmogų integruoja į visuomenę“.
		„Danija – viena iš nedaugelio šalių, kuri propaguoja „benamis-būstas“ ir pan.“.
		„Švedija – „step by step“ (laiptų sistema norint integruoti žmogų į visuomenę)“.
		„Daugiausiai esu susipažinusi su Danijos praktika. Tai labiausiai ten patiko tas pereinamasis būstas, įstrigo benamių užimtumo ugdymas“.
	Medicinos ir priklausomybių gydymo paslaugos	„Danijoje sveikatos centrai buvo įspūdingi, aišku lietuvoje jau būtų per didelė prabanga, bet Danijoje atėjus į dienos centrą yra kabinetas, kuriame yra medicinos seselė ir psichologas“.
		„Yra sutariama kiek jam reikia alkoholio, ir mažinimo principu ir jis gali vartoti tik tiek kiek yra užregistruota pas soc. darbuotoją“.
	Benamių užimtumo ugdymas užsienio šalyse	„Benamiai augina, rūpinasi augalais ir po to tais pačiais augalais puošia miestą“.
		„Benamiai ten turi avilius, surenka medų ir jį parduoda. Augina vištas, triušius“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Respondenčių siūlymas buvo, kad šalyje būtų daugiau mobilių komandų, kurios prižiūrėtų gatves ir gatvėse gyvenančius benamius, o kad žiemą nebūtų tiek sušalusių žmonių galėtų pasirūpinti karštu gėrimu ar sriuba: „kaip „Gerosios vilties“ dalina švirkštus narkomanams, taip galėtų žiemos metu dalinti karštą arbatą, sriubą ar galėtų nukreipti žmogų, kur jis galėtų eiti prašyti pagalbos“.

Respondentės taip pat minėjo medicininės etikos trūkumą Lietuvoje: „Buvo atvejų kai iš ligoninės atveža ir tiesiai prie nakvynės namų išleidžia, nors tas žmogus net paeiti negali, o pas mus sąlygų tokiam žmogui išvis nėra. Medicinių paslaugų jis negali gauti, nes neturi draudimo“. Šalyje turi būti užtikinamos medicininės paslaugos žmogui tiek, kiek jam to reikės, tačiau šiuo atveju galima teigti, buvo pasielgta atvirkščiai. B. Jordan teigia, kad žmonėms turi būti užtikrinama medicininė apsauga priklausanti nuo jos poreikio⁷³.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų pasiūlymai dėl ES šalių gerosios praktikos pritaikymo Lietuvoje. Daugiausiai respondentės vieningai pabrėžė: „Patalpų dezinfekcija“, „Dezinfekuotos patalpos“, „Patalpų kasdienę dezinfekciją“. Dezinfekcija reikalinga daugeliu atvejų, bet svarbiausia, kad neplistų ligos benamių tarpe.

⁷³ Jordan B., *Social Policy for the twenty – first century*.//Cambridge, 2006, p. 103.

Vienos darbuotojos parašytoje mintyje buvo įžvelgta nuoskauda ar pyktis dėl savo ekonominės situacijos arba dabartinio darbo užmokesčio: „jeigu darbuotojas stovės beveik ant to paties laiptelio (finansine prasme), kaip benamis, ledai nepajudės“.

Viena respondentė teigė, kad užsienio šalių patirtis rodo benamystės mažėjimą, bet pati valstybė turi būti suinteresuota benamystę sumažinti: „Užsienio šalių patirtis rodo, kiek teko domėtis, jog didelę dėmesį skiria valstybė, organizacijos benamystės reiškiniui mažinti. Yra sutektos pajėgos, skiriamos lėšos, pagaliau, investuojama į darbuotojus, kurie dirba su šia grupe“.

Respondentėms buvo pateiktas vienuoliktas klausimas: „Ar pakankamai yra teikiama informacijos apie galimas nakvynės vietas? Iš kur benamiai sužino apie nakvynės vietas?“.

Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie informacijos apie nakvynės vietas pakankamumą. Respondentės sakė, kad informacijos pakanka, bet nakvynės vietų yra tikrai per mažai, ypač Vilniaus mieste: „Pakankamai, nes tų nakvynės namų nėra tiek daug. Mažesniuose miestuose po vienus, o kitur išvis nėra“.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateiktos 21 lentelėje.

21 lentelė. **Carito nakvynės namų darbuotojai apie žinomumą galimų nakvynės vietų**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Informacinio pobūdžio priemonės	Lankstinukai, plakatai	„Mes esame nakvynės namuose išsikabinę lapus kur gali benamiai nakvoti“.
		„Viešai atodo kaip ir pakankamai, nes yra savivaldybės išleisti lankstinukai kur benamiai gali kreiptis pagalbos“.
Valstybinės tarnybos	Informuoja socialiniai darbuotojai, policijos pareigūnai	„Dažniausiai sužino iš socialinio centro, vieni iš kitų, iš policijos“.
		„Iš ŠPC, valstybinėse įstaigose pasako“.
		„Paprastai turbūt sužino iš socialinių darbuotojų, iš policijos pareigūnų, iš stoties darbuotojų“.
		„Informacijos suteikia socialinės paramos centras“.
Informacija iš „lūpų į lūpas“	Benamiai sužino vieni iš kitų	„Geriausiai jie perduoda informaciją iš lūpų į lūpas“.
		„Dažniausiai vistiek sužino ir labiausiai pasitiki informacija gauta ir vieni iš kitų“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Pokalbio metu visos respondentės laikėsi vieningos nuomonės, kad geriausia informacijos priemonė apie nakvynės vietas yra patys benamiai: „O vieni iš kitų tai turbūt veiksmingiausia, nes

labiau pasitiki vieni kitais ir galbūt paaiškina viską paprasčiau“, „Vienas klientas pasakojo, kad ilgą laiką gyveno rūsiuose, gatvėje, bet vėliau iš vieno benamio sužinojo, kad galima pas mus pagyventi“, „Geriausiai jie perduoda informaciją iš lūpų į lūpas“.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie informacijos apie nakvynės vietas pakankamumą. Respondentėms buvo pateiktas klausimas: „Ar pakankamai yra teikiama informacijos apie galimas nakvynės vietas? Iš kur benamiai sužino apie nakvynės vietas?“. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti ar tikrai pakanka informacijos apie nakvynės vietas, iš kur benamiai sužino ir ar informacija yra skleidžiama tikslingais metodais.

Gauti atsakymai į klausimus: „Pakankamai“, „Pakankamai info“, „Sužino iš darbuotojų, lankstinukų ir t.t., „Informacijos pakanka, bet ne visi benamiai turi galimybę su ja susipažinti, nes dažniausia ji skelbiama internete“, „Pakankamai“, leidžia teigti, kad informacijos yra pakankamai. Tik teiginys: „Trūksta informacijos gatvėje“ įrodo, kad informacijos yra nemažai, bet jos trūksta ten kur labiausiai reikia, t.y. per televiziją ar internete, vargu, ar benamiai pamatys šią informaciją.

Dvyliktuoju klausimu („Kaip manote kokie yra pasikeitimai socialinės politikos srityje Lietuvai įstojus į ES?“) buvo siekta išsiaiškinti socialinių darbuotojų žinias apie pasikeitimus socialinės politikos srityje Lietuvai įstojus į ES.

Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie pasikeitimus Lietuvai įstojus į ES. Iš gautų duomenų analizės, pastebėta, kad respondentėlių nuomonė apie įstojimą į ES yra teigiama, kelios respondentės galvoja, kad jei nebūtume įstoję į ES, tai Lietuvoje nebūtų stengiamasi spręsti benamystės problemos: „Nes visai Europos Sąjungai yra pateikiami duomenys ir jei apie tavo šalį pateikia duomenis, pagal kuriuos tu esi gale, nes nieko nedarai socialinėje srityje“. Sprendžiant iš respondentėlių atsakymų, tai įstojimas į ES Lietuvai įnešė didelį indėlį į šalies socialinę politiką.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateiktos 22 lentelėje.

22 lentelė. **Carito nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie pasikeitimus socialinėje politikoje Lietuvai įstojus į ES**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Pasikeitimai socialinėje politikoje Lietuvai įstojus į ES	Teigiami pasikeitimai socialinėje politikoje Lietuvai įstojus į ES	„Lietuva labiau įsipareigoja spręsti tas socialines problemas ES akivaizdoje, lėšų skirti“.
		„Daugiausiai pinigų skiriama iš ES, todėl tikrai manau viskas krypta į teigiamą pusę“.
		„Atrodo, kad benamių mažėja, nes finansavimas didėja, bet protas sako, kad dėl kitų ekonominių priežasčių, benamių daugėja, atsiranda naujų benamių“.
		„Jei ne Europos Sąjunga, tai būtų ne kas“.
	Ribotos žinios apie įvykusius pasikeitimus	„Nelabai žinau, nes kai atėjau dirbti jau viskas taip ir buvo“.
		„Nežinau“.

* Patvirtinantys teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Viena respondentė atsakė, kad: „Kažkas keičiasi, galbūt atsiranda naujos paslaugos, galbūt tarpinstitucinis bendradarbiavimas aktyvėja, bet čia klausimas ar dėl to, kad esame ES, ar dėl to, kad ateina nauja socialinių darbuotojų karta, nes jie yra iniciatyvesni ir labiau supranta kas yra socialinis darbas“. Tyrimo metu pastebėta, kad jaunesnio amžiaus socialinės darbuotojos daug komunikabilesnės ir didesnę dėmesį skiria pokalbiui su benamiu.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų nuomonė apie pasikeitimus Lietuvai įstojus į ES. Dvi respondentės neįvardino jokių pasikeitimų Lietuvai įstojus į ES: „Lietuvai įstojus į ES, jos socialinė politika yra deramai įkorporuota į bendrą ES soc. politiką“, „Priderinta prie ES“. Jų nuomone Lietuvai įstojus į ES, Lietuvos socialinė politika buvo priderinta prie teisingai vykdomos ES socialinės politikos, plačiau apie konkrečius pasikeitimus.

Viena respondentė didelių pasikeitimų nemato ir nejaučia: „Kol kas didelių pasikeitimų aš nematau. Padidėjo socialinė pašalpa 20čia litų, minimalus atlyginimas ir viskas“. Iš frazės: „Visa kita pačių skęstančiųjų reikalas“, galima spręsti apie nusivylimą.

Ketvirtoji respondentė įžvelgė kelis pasikeitimus socialinės politikos srityje Lietuvai įstojus į ES: „Medicinos paslaugų apmokėjimas kitose šalyse, šeimos pašalpos, jei tėvai gyvena skirtingose šalyse, galimybės gauti bedarbio pašalpas ES šalyse“.

Tryliktojo klausimu („Ką žinote apie ES vykdomas strategijas skurdui ir benamystei mažinti?“) buvo siekta išsiaiškinti ar socialinės darbuotojos domisi ES vykdomomis strategijomis benamystei ir skurdui sumažinti.

Carito nakvynės namų darbuotojų žinios apie ES vykdomas strategijas skurdui ir benamystei mažinti. Trys respondentės atsakė panašiai: „Kažkurią net gi gal skaičiau, bet neprisimenu realiai apie ką“, „Šiaip esu ir skaičiusi ir domėjusis, bet dabar tiksliai negaliu pasakyti“, „Nežinau nieko, nesidomėjau“.

Duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateiktos 23 lentelėje.

23 lentelė. **Carito nakvynės namų darbuotojų žinios apie ES vykdomas strategijas skurdui ir benamystei mažinti**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys *
Nuomonė apie ES finansavimą benamystei mažinti	Finansavimas didėja	„Lietuva labiau įsipareigoja spręsti tas socialines problemas ES akivaizdoje, lėšų skirti“.
		„Daugiausiai pinigų skiriama iš ES, todėl tikrai manau viskas krypta į teigiamą pusę“.
		„Atrodo, kad benamių mažėja, nes ES finansavimas didėja, bet protas sako, kad dėl kitų ekonominių priežasčių, benamių daugėja, atsiranda naujų benamių“.
		„Jei ne Europos Sąjunga, tai būtų ne kas“.
Žinios apie ES vykdomas strategijas	Ribotos žinios apie vykdomas strategijas	„Nelabai žinau, nes kai atėjau dirbti jau viskas taip ir buvo“.
		„Nežinau“.

* Patvirtinantis teiginiai yra interviu metu respondentų pateiktų atsakymų ištraukos. Pagal kokybinio tyrimo metodologijos tradiciją, šių teiginių tekstas negali būti keičiamas ir turi būti cituojamas tiksliai taip, kaip tai pasakė respondentas.

Carito nakvynės namų vadovė sakė, kad ji žino dabar įgyvendinamą strategiją Europa 2020. Pagrindinius strategijos darbus paminėjo: „Sumažinti jaunimo nedarbą. Skirti paramą ne maistu“.

Viena respondentė paminėjo, kad pati nemėgsta skaityti oficialių dokumentų, teigė, kad geriausia informacija yra tai, ką papasakoja kolegos: „Pati labai nemėgstu skaityti tų oficialių dokumentų, nebent kolegos ką nors papasakoja“.

Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų žinios apie ES vykdomas strategijas skurdui ir benamystei mažinti. Dvi respondentės į klausimą neatsakė.

Trečioji respondentė parašė kelias nuorodas į interneto svetaines, kuriose galima paskaityti apie ES vykdomas strategijas skurdui ir benamystei sumažinti, taip pat parašė: „Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija - 2010 metai. Daugiau nieko naujo nežinau“. Respondentė strategiją įvardino, bet kokie tikslai ar bent apie kokias sprendžiamas problemas strategijoje kalbama, neatsakė.

Ketvirtoji respondentė įvardino strategiją „Europa 2020“: „Strategija „Europa 2020“: užduotis – sumažinti skurdą bei atskirti“. Taip pat parašė trumpą ištrauką iš Europos konsensuso konferencijos apie benamystę.

Remiantis tyrimo rezultatų duomenimis galima teigti, kad trūksta žinių ir informacijos patiems socialiniams darbuotojams apie ES strategijas benamystei ir skurdui sumažinti. Mokymo įstaigos turėtų į socialinio darbo mokymo programas įtraukti daugiau informacijos apie ES ir LT vykdomas strategijas skurdo ir benamystės tema.

APIBENDRINIMAS

1. Mokslinės literatūros duomenų analizė padėjo tiksliau suformuluoti baigiamojo darbo tikslus bei uždavinius, vertinimo kriterijus ir tyrimo etapus. Nagrinėjant užsienio ir Lietuvos šaltinius, ypatingas dėmesys buvo skirtas autorių požiūriui į:

- benamystės atsiradimo ištakas,
- tapsmo benamiu priežastis ir procesą,
- ES ir LR kuriamas strategijas skurdiui ir benamystei sumažinti,
- benamių egzistavimo problemas su kuriomis susiduria kiekvieną dieną,
- Vilniaus nakvynės namų veiklą.

2. Išnagrinėjus literatūros šaltinius, buvo pastebėta, kad skirtingose šalyse vyrauja skirtingas benamystės apibrėžimas.

- Benamystės problemos buvo minimos įvairiuose šaltiniuose jau nuo XVI amžiaus, kaip permanentinis socialinis reiškinyss pradėjo rasti kartu su kapitalistinės visuomenės plėtra ir atgyvenusių feodalinių santykių irimu. Tyrimo metu gauti duomenys nurodo, kad Vilniaus nakvynės namų socialiniai darbuotojai linkę galvoti, kad benamystė Lietuvoje atsirado po Nepriklausomybės atkūrimo.

- Benamystės sąvoka vertinama skirtingai. Lietuvoje benamystės sąvoka yra gana siaura, tvirtinama, kad benamis yra tas žmogus, kuris neturi gyvenamosios vietos ir pinigų jam išsinuomoti. ES šalyse apibrėžimas yra platesnis, į jį įtraukiami žmonės gyvenantys nesaugiuose, perpildytuose būstuose, įvairūs nuomininkai, net gi suaugę žmonės, kurie vis dar gyvena su tėvais.

- Mokslinėje literatūroje aprašomos pagrindinės benamystės problemos – skurdas, nedarbas, skyrybos, priklausomybės ir kt. Autoriai analizuoja benamystės mažinimo metodus – socialiniai būstai, socialinė pagalba tvarkant savo finansus, integracija į darbo rinką, didesnės pašalpos. Nedaug autorių analizuoja „tarpinio būsto“ programą, kuri galėtų būti efektinga, jei socialiniai darbuotojai aktyviau dirbtų su benamiais.

3. Išanalizavus mokslinę literatūrą ir atlikus tyrimo duomenų analizę paaiškėjo, kad:

- benamystės sąvoka yra aiškinama ir traktuojama skirtingai beveik visose ES šalyse; benamystės apibrėžimas nėra tikslus;
- jei benamis nėra užsiregistravęs darbo biržoje, tai jam suteikiamos medicininės paslaugos yra gana ribotos;
- socialiniams būstams gauti yra didelės eilės, todėl atsidūrus gatvėje gauti socialinį būstą beveik neįmanoma;
- nėra lankstumo šalies vykdomoje politikoje remti skurstančiuosius, kurie dar gyvena savo nuosavame bute.

Rekomenduojama:

- plėsti galimybes įsigyti nuolatinį būstą, didinti prevencijos tikslais teikiamą paramą bei lanksčiai remti žmones, gyvenančius savo namuose, atsižvelgiant į jų poreikius;

- LR įstatyminėje bazėje įtvirtinti šias teises benamiams:

- gauti visas medicininės paslaugas kiek tik reikės,
- suteikti įgaliojimus dalyvauti priimant arba balsuojant dėl jų gyvenimui įtakos turinčių sprendimų priėmimo,

- visada gauti apgyvendinimą ar apnakvindinimą,

- steigti daugiau socialinių būstų,

- gauti pilnavertės socialinio darbuotojo paslaugas.

4. Atlikus tyrimą galima palyginti dviejų organizacijų, teikiančias nekvynės paslaugas, socialinių darbuotojų nuomones, siūlymus ir pastabas:

- Vilniaus Carito nakvynės namų darbuotojos sutiko duoti interviu, o Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos nesutiko duoti interviu, atsiuntė atsakymus elektroniniu paštu.

- Atsakymai į pirmuosius klausimus įrodė Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų socialinės kompetencijos nebuvimą arba nenorėjimą atskleisti dėl neaiškių priežasčių. O Vilniaus Carito nakvynės namų darbuotojos į klausimus atsakė išsamiai.

- Atsakymų išsamumas, rėmimasis patirtimi įrodė Vilniaus Carito socialinių darbuotojų atsakomybę dėl benamių integracijos į visuomenę ir gilinimąsi į benamystės priežastis, į žmogų. Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojų atsakymai buvo paviršutiniški, konkretūs, teoriniai. Atsakymuose neatsispindėjo per daug metų turėjusi būti sukaupta patirtis.

- Vilniaus miesto nakvynės namų darbuotojos beveik nepateikė siūlymų benamystei sumažinti, o Vilniaus Carito nakvynės namų darbuotojos pateikė nemažai ir atkreipiančių dėmesį pasiūlymų sumažinti benamystei, pagerinti benamių integracijos į visuomenę sąlygas.

5. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija tiesiogiai neatsakinga už benamių užimtumo užtikrinimą. Šios užduotys yra pavestos miesto savivaldybėms ir rajonų seniūnijoms. Šios, pagal savo kompetenciją ir poreikius, pasirenka priemones benamių užimtumą įgyvendinti ar ne.

Rekomenduojama:

- perimti Danijos patirtį, vykdant benamių užimtumo programas nacionaliniu mastu. Tai padėtų greičiau benamiams atgauti įgūdžius ir sugrįžti į darbo rinką;

- tikrinti benamių asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą ir informaciją apie deklaruotą gyvenamąją vietą, benamių valgyklose, susibūrimo vietose ar medicininės apžiūros metu. Tai padėtų nustatyti, kiek benamių neužregistruota, padėti jiems užsiregistruoti ir pateikti išsamesnę statistiką apie benamystės mastus.

6. Nakvynės paslaugas teikiančios įstaigos vykdo laikiną benamių apnakvindinimą. Šių įstaigų paskirtis aprūpinti drabužiais ir būtiniausiais daiktai, suteikti apgyvendinimą, suteikti individualaus ir grupinio, socialinio bei psichologinio konsultavimo paslaugas, padėti žmonėms ugdytis gyvenimiškus įgūdžius, padėti žmonėms ugdytis profesinius įgūdžius, užsiimti prasminga laisvalaikio veikla su labiausiai socialiai pažeistais žmonėmis“.

Rekomenduojama:

- didžiuosiuose miestuose padidinti apnakvindinimo vietų skaičių, ypač šaltuoju metų laiku;
- stebėti nakvynės paslaugas teikiančių įstaigų, ypač valstybinių, vykdomas funkcijas ir socialinių darbuotojų pagalbą benamiams;
- suteikti galimybę užsiimti laisvalaikio veikla su socialiai pažeistais asmenimis.

7. Visuomenės požiūrį į benamius formuoja valstybė, viešosios organizacijos, žiniasklaida, užsienio šalių patirtis, religija, mokslo įstaigos. Lietuvos Respublikos piliečiai neigiamai žiūri į benamius žmones, dažniausiai kaip į tinginius, girtuoklius, smirdančius ir aplink kontenerius vaikščiojančius asmenis. Toks atstumiantis požiūris parodo visuomenės benamystės sąvokos nesupratimą, abejingumo laipsnį ir nesuvokimą apie galimybę bet kada atsidurti benamio vietoje.

- Sąmoningos ir atsakingos visuomenės formavimui būtinas jos informavimas ir švietimas. Šią užduotį atlieka viešosios įstaigos, valstybinės įstaigos, socialinės draugijos, internetinės svetainės, mokslo įstaigos.

Rekomenduojama:

- Valstybinėms ir viešosioms institucijoms siūloma bendradarbiauti, kuriant projektus, akcijas skatinančias gerbti benamius ir nemenkinti jų, konferencijas ir pranešimus, skirtus šviesti visuomenę kaip tvarkyti savo finansus turint paskolą ir mažas pajamas;

IŠVADOS

1. Benamystė Lietuvoje ir kitose ES šalyse apibrėžiama skirtingai. Lietuvoje benamystės sąvoka yra gana siaura lyginant su ES šalių pateikiamu benamystės apibrėžimu.

Apklausti socialiniai darbuotojai iš Vilniaus nakvynės namų organizacijų skirtingai vertina poreikį keisti vykdomą nacionalinę politiką, mato skirtingas prevencines priemones benamystei sumažinti, taip pat pateikia skirtingą benamystės apibrėžimą. Vilniaus Carito nakvynės namų organizacija pateikia gilesnį ir išsamesnį benamystės apibrėžimą ES šalių lygiu, o Vilniaus miesto nakvynės namų pateikiamas siauras ir gana paviršutiniškas apibrėžimas.

2. Benamystei formuojantis sąveikauja įvairių priežasčių grupės. Dažniausiai minimi socialiniai, ekonominiai, teisiniai, šeiminiai, asmeniniai veiksniai. Konkretios benamystės priežastys pagal svarbą yra šios: nedarbas ir skurdas, konfliktai šeimoje ir skyrybos, įvairios priklausomybės, grįžimas iš įkalinimo įstaigos ir „paveldima“ benamystė iš kartos į kartą. Naujausios, tyrimo metu išsiaiškintos priežastys: deportacija iš kitų šalių, didėjantis stichinių nelaimių ir katastrofų skaičius ir savanoriška benamystė, kai žmonės išvyksta gyventi į kitas šalis neturėdami ten jokio būsto, ieškoti geresnio ir lengvesnio gyvenimo.

3. Pastaraisiais metais visoje Europoje buvo plėtojama vis daugiau nacionalinių, regioninių ir vietos strategijų su aiškiais tikslais bei konkrečiais objektais siekiant sumažinti ir net išvis panaikinti benamystę. Nors ir didelė dalis jų leidžia pasiekti nemažą pažangą užkertant kelią benamystei ir padedant susirasti prieglobstį, kai to prireikia, tačiau remiantis Eurostat duomenimis vistiek visame pasaulyje skursta ir neturi namų daug žmonių, tai reiškia, kad vykdomos strategijos tik iš dalies yra efektingos.

4. Dar prieš Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą buvo pradėta kova su skurdu ir benamyste, kai 2000 metais buvo parengta Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija, kurioje suformuluoti šiandieninei Lietuvai pritaikyta skurdo samprata, apibrėžiami skurdo matai, apžvelgiamas skurdo paplitimas bei jo ypatybės Lietuvoje, apibūdinamos skurstančių gyventojų grupės. Išanalizuoti skurdo rizikos lygio rodikliai Lietuvoje atskleidė, kad skurstančiųjų ne tik nemažėja, bet daugėja, tai įrodo, kad kuriamos strategijos nėra efektingos.

5. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Vilniaus miesto ir Carito nakvynės namų pastebėjimai dėl benamystės sumažinimo yra labai skirtingi. Iš gautų rezultatų duomenų analizės, galima teigti, kad Vilniaus miesto nakvynės namų socialiniai darbuotojai neturi jokių pastebėjimų benamystei sumažinti, o Carito nakvynės namų darbuotojai turi nemažai pasiūlymų kaip būtų galima sumažinti benamystę.

6. Tyrimo rezultatai rodo, kad sumažinti benamystę, neužtenka žmogų integruoti į darbo rinką. Ilgą laiką žmogus išbuvęs be namų, praranda įgūdžius.

7. Remiantis tyrimo rezultatais, nustatyta, kad benamiams labai trūksta medicininių paslaugų ir jų užtikrinimo.

8. Remiantis tyrimo rezultatų duomenimis galima teigti, kad labai trūksta žinių ir informacijos patiems socialiniams darbuotojams apie ES strategijas benamystei ir skurdui sumažinti.

Išnagrinėjus mokslinę užsienio ir Lietuvos literatūrą, LR, ES šalių vykdomą politiką ir strategijas, nakvynės paslaugas teikiančių įstaigų veiklą ir tarpusavio bendradarbiavimą, visuomenės požiūrį, Europos šalių benamystės problemos sprendimų praktiką, socialinių darbuotojų dirbančių nakvynės paslaugas teikiančiose organizacijose nuomones, patvirtina iškeltą tyrimo hipotetinį teiginį, kad Lietuvoje yra nepakankamai efektingai sprendžiamos benamystės problemos ir tai leidžia daryti prielaidą, kad šios problemos nėra aktualios politinėje dienotvarkėje, kiek reikalauja dabartinė situacija.

SIŪLYMAI

1. Siūloma priimti Lietuvos Respublikos benamių medicinos ir psichologo paslaugų ir higienos užtikrinimo projektą.

- Nacionaliniuose įstatymuose padidinti benamiams suteikiamų paslaugų spektrą.
- Valdžios institucijos turėtų skatinti ir remti nevyriausybinį organizacijų darbą.

2. Rekomenduojama vykdyti benamių apgyvendinimą ir integravimą į visuomenę bei darbo rinką „tarpinio būsto“ programa.

Įsteigti atskirą valstybinę instituciją, kuri būtų atsakinga už benamių apgyvendinimą ir integravimąsi į visuomenę bei darbo rinką. Šios institucijos įsteigimo tikslas – prisiimti atsakomybę už benamių užimtumo skatinimo ir apgyvendinimą, nesidalijant kompetencija su kitomis institucijomis.

- Tikrinti benamių asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, medicininės apžiūros metu arba benamių susibūrimo vietose.

- Suteikti visas medicinos paslaugas benamiams, neleisti plisti ligoms. Medicinines paslaugas teikti nemokamai.

- Skirti daugiau lėšų valstybės biudžete benamių ir skurstančiųjų problemoms spręsti. Šios lėšos turi būti paskirstomos tarp medicininės paslaugas teikiančių įstaigų ir nakvynės namų, ne tik savivaldybės nakvynės namams, bet ir kitoms organizacijoms, kurios teikia nakvynės paslaugas.

- Socialinėje sistemoje įvesti „tarpinio būsto“ programą.

- Didinti galimybes įsigyti nuolatinį būstą ir lanksčiai remti žmones, gyvenančius savo namuose, būtinai atsižvelgiant į jų poreikius.

3. Kurti benamių užimtumo projektus padėsiančius labiausiai pažeidžiamiems visuomenės žmonėms susigąžinti įgūdžius būti atsakingu, mokiu, paslaugiu, darbščiu žmogumi.

4. Nakvynės namuose gyvenančius gali būti kuriamos specialios mokymo ir užimtumo programos, ir įtraukiant į šį darbą pačius asmenis.

5. Atlikus tyrimus skurstančiose šeimose, kurios motyvuotos keisti savo gyvenimą, socialinius būstus steigti ir atskirose vietose, kur gyvena ne asocialūs asmenys, tai neleistų sugrįžti atgal į tą pačią padėtį, o skatintų siekti tobulėti.

6. Valstybinėms ir viešosioms institucijoms siūloma bendradarbiauti, kuriant projektus, akcijas skatinančias gerbti benamius ir nemenkinti jų, konferencijas ir pranešimus, skirtus šviesti visuomenę kaip tvarkyti savo finansus turint paskolą ir mažas pajamas.

7. Mokymo įstaigos turėtų į socialinio darbo mokymo programas įtraukti daugiau informacijos apie ES ir LT vykdomas strategijas skurdo ir benamystės tema. Lietuva įstojus į ES, kuri iš dalies formuoja Lietuvos socialinę politiką, todėl tai yra vienas svarbiausių tikslų: šviesti visuomenę apie ES įtaką, nuorodas kaip ES formuoja LT socialinę politiką.

LITERATŪRA

Užsienio kalba:

1. Nancy A. Boxill, Phd editor, Homeless children: The Watchers and the waiters. Haworth: Haworth press, 1990.
2. Barry Jay Seltser and Donald E. Miller, Homeless families, the struggle for dignity. United States of America: University Illinois, 1993.
3. Jordan, B., Social Policy for the twenty – first century. Cambridge: Cambridge UP., 2006.
4. Martha R. Burt, Carol L. Pearson, Ann E. Montgomery, Homelessness: Prevention, Strategies, Effectiveness. New York: Nova science publishers., 2007.

Interneto svetainės užsienio kalba:

5. „Europa 2020“ strategija,
<[http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-anutshell/priorities/index lt.htm](http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-anutshell/priorities/index_lt.htm)>[žiūrėta 2013 01 29].
6. Oficiali benamių futbolo čempionato interneto svetainė,
<<http://www.homelessworldcup.org>> [žiūrėta 2013-01-29].
7. European Consensus Conference of Homelessness, Brussels,
<<http://feantsa.horus.be/code/EN/pg.asp?Page=1301>> [žiūrėta 2013-01-29].

Lietuvių kalba:

8. Dromantienė, L. Socialinės Europos kūrimasis. Vilnius: MRU leidykla, 2008.
9. Giddens, A. Sociologija. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2005.
10. Kanopienė, V., Mikulionienė, S. Lietuvos benamiai: elgsenos ir nuostatos.// Socialinis darbas. 2004, Nr. 3(1),
11. Petružytė, D. Atliekų rinkėjų subkultūra. Grupės ir aplinkos Nr.1. – Kaunas: VDU leidykla, 2009.
12. Praspaliauskienė, R. Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaigos – XIX a. pirmosios pusės elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje. Vilnius: „Žara“ leidykla, 2000.
13. Rupšienė, L. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda: KU leidykla, 2007.
14. Sadauskas, J. Benamiai, kaip socialinės atskirties grupė. Socialinis darbas. 2008, Nr. 7(1).
15. Vareikytė, A. Socialinis darbas, Profesinė veikla, metodai ir klientai. Vilnius: MRU leidykla, 2010.
16. Vosyliūtė, A. Varguomenė: gyvensena ir vertybės. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2004.

17. Lietuvos gyventojų surašymai: patyrimas ir žvilgsnis į 2011-uosius, Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2007.
18. Maniukaitė, G., Visuomenės silpnieji ir atstumtieji: vertybių konflikto ypatumai Lietuvoje, Vilnius: VU leidykla, 2007.

Interneto svetainės lietuvių kalba:

19. „Kas šeštas europietis – ties skurdo riba“,
<<http://www.europarl.europa.eu>>[žiūrėta 2012-11-12].
20. Kocai, E., Benamystė kaip socialinis reiškiny, Mokslinė elektroninė biblioteka,
<http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil_053_062.pdf>[žiūrėta 2012-09-24].
21. Oficiali Lietuvos statistikos departamento svetainė,
<<http://www.stat.gov.lt>>[žiūrėta 2012-11-12].
22. Oficiali Europos Sąjungos svetainė,
<http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/rights_values/index_lt.htm>[žiūrėta 2013-01-30].
23. Oficiali Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos svetainė,
<www.socmin.lt>[žiūrėta 2012-11-14].
24. Oficiali Vilniaus arkivyskupijos Carito interneto svetainė,
<<http://vilnius.caritas.lt>>[žiūrėta 2013-03-05].
25. Oficiali Vilniaus arkivyskupijos Carito nakvynės namų interneto svetainė,
<<http://www.vilnius.caritas.lt/caritas-padaliniai/nakvynes-namai/tikslai.html>>[žiūrėta 2013-03-05].
26. Oficiali Vilniaus miesto nakvynės namų interneto svetainė,
<<http://www.vmn.lt/about>>[žiūrėta 2013-03-05].
27. Skurdo mažinimo priemonės ir pilietinės visuomenės vaidmuo,
<http://www.nisc.lt/lt/files/main/BY_LT_Brosiura_final.pdf>[žiūrėta 2013-01-29].
28. Stanytė, S. „Benamystė tarp teorijos ir kitų pasvarstymų“,
<http://exploringsocialwork.blogspot.com/2012/11/benamyste-tarp-teorijos-ir-kitu_29.html>
29. Tarptautinių žodžių žodynas, <<http://www.tzz.lt>>[žiūrėta 2013 01 14].
30. 2010-ieji – Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi metai. Santrauka.
<ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7472&langId=lt> [žiūrėta 2013-01-29].

Lietuvos Respublikos įstatymai, teisės aktai ir kiti rašytiniai dokumentai

31. Europos socialinė chartija (pataisyta), 1988.
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=42260>[žiūrėta 2013 02 04].

32. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ Nr. A1-93.// Valstybės žinios 2006, Nr. 43-1570.

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274453&p_query=&p_tr2>[žiūrėta 2013-02-04].

33. LR Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl gyvenamosios vietos deklaravimo ir duomenų tvarkymo taisyklių ir gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitos taisyklių patvirtinimo“ Nr. (29)4R-52, // Valstybės žinios 2008, Nr. 44-1673.

< http://www.gyvreg.lt/html/gvt_dekl_info.html >[žiūrėta 2013 02 04].

Andruškevičiūtė I. **Benamystės problema Lietuvos ir Europos Sąjungos socialinės politikos kontekste**/ Politikos mokslų magistro baigiamasis darbas. Vadovė Doc. dr. Diana Janušauskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų institutas, 2013. – 81 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos benamystės problemos, benamystės sąvokos ribų sudėtingumas ir skirtingas apibrėžtinumas ES šalyse. Taip pat išanalizuotos Lietuvos ir ES šalių vykdoma politika benamystės klausimu.

Pirmoje darbo dalyje tiriama užsienio ir Lietuvos autorių mokslinė literatūra, kurios pagalba patikslinamos darbo užduotys, patvirtinamas temos pagrįstumas, tyrimo tikslo pakankumas. Taip pat analizuojamos benamystės priežastys ir tapsmo benamiu procesas, atskleidžiama benamystės sąvokos problema bei benamių klasifikacija.

Antroje dalyje ištiriamos ES socialinės politikos ištakos ir raida benamystės kontekste, taip pat analizuojamos ES vykdomos strategijos skurdui ir benamystei sumažinti. Išanalizuojami ir palyginami 2009 m. ir 2010 m. Eurostato pateiktų skurdo rizikos lygio rodikliai.

Trečioje baigiamojo darbo dalyje analizuojama LT socialinė politika benamystės kontekste, jos ištakos ir raida, Lietuvoje vykdomos strategijos ir projektai benamystei mažinti. Taip pat pateikiami ir palyginami Lietuvos statistikos departamento skurdo rizikos rodiklių 2010 m. ir 2011 m. duomenys.

Ketvirtoje darbo dalyje pristatomi empirinio tyrimo rezultatai: apibūdinamas Vilniaus miesto nakvynės namų ir Vilniaus Carito nakvynės namų darbo pobūdis, veiklos tikslai ir pagrindinės užduotys, įvertinama socialinių darbuotojų nuomonė, kuri atskleidžia skirtingą požiūrį ir skirtingą benamystės problemos vertinimą organizacijose.

Raktiniai žodžiai (Key words): benamis, benamystė, nakvynės namai, ES socialinė politika, LT socialinė politika.

Andruškevičiūtė I. **Homelessness in the social policy context of Lithuania and European Union** / Master's Thesis in Political Science. Supervisor Assoc. Prof. dr. Diana Janušauskienė. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Science, Mykolas Romeris University, 2013. – 81 p.

ANOTATION

The problem of homelessness, the complexity of the limits of homelessness concept and the difference in defining it in the EU countries are analysed in this Master's thesis. The policy on homelessness carried out in Lithuania and EU countries is also dealt with in it.

In the first part of the thesis, the literature of foreign and Lithuanian authors on the subject is explored. It helps to make the tasks of the work more precise, to corroborate the validity of the theme, to state the sufficiency of the target explored. The causes of homelessness and the process of becoming a homeless are analysed as well, the problem of the concept of homelessness and the classification of the homeless are disclosed here too.

The second part explores the sources of the EU policy and its development in the context of homelessness, and the EU strategies that are in progress to diminish poverty and homelessness are described. The indices of poverty risk level as reported by the EUROSTAT in 2009 and 2010 are analysed and compared.

The third part of the thesis deals with the Lithuania's social policy in the context of homelessness, its sources and development, the strategies and projects in progress in Lithuania to diminish homelessness. Also, the indices in years 2010 and 2011 on poverty risks are presented and compared according to the data of the Statistics Department of Lithuania.

The fourth part presents the results of the empiric research: the character of work, the goals of the activities and the main tasks in the Vilnius Lodging House and the Vilnius Caritas Lodging House are described.; the opinion of social workers is appraised. It reveals different point of view and different estimation of homelessness problems in the organisations.

Key words: a homeless, homelessness, a common lodging house, the EU social policy, Lithuania's social policy.

Andruškevičiūtė I. **Benamystės problema Lietuvos ir Europos Sąjungos socialinės politikos kontekste** / Politikos mokslų magistro baigiamasis darbas. Vadovė Doc. dr. Diana Janušauskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų institutas, 2013. – 81 p.

SANTRAUKA

Benamystė aktuali viso pasaulio mastu, o benamystės sumažinimas arba panaikinimas yra visų šalių viena svarbiausių socialinės politikos užduočių. Anot Europos Komisijos benamystė – šiuo metu yra pati opiausia skurdo ir socialinės atskirties problema. Benamystės problema visiems gerai matoma ir aiški, tačiau visuomenės požiūris dar labiau pagilina šią problemą.

Šio baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti benamystės reiškinių ir benamystės problemos sprendimo būdus, remiantis Vilniaus miesto ir Carito nakvynės namų atvejais bei ES šalių gerąja patirtimi.

Darbe analizuojama užsienio ir Lietuvos mokslinė literatūra, kuri padėjo suformuluoti darbo uždavinius ir įsitikinti darbo temos pasirinkimo pagrįstumu.

Nakvynės paslaugas Vilniuje teikiančių įstaigų veiklos rezultatų analizė, Europos šalių benamystės problemų sprendimų geroji patirtis, nakvynės namų socialinių darbuotojų nuomonės, leido patvirtinti iškeltą tyrimo hipotetinį teiginį, kad Lietuvoje yra nepakankamai efektingai sprendžiamos benamystės problemos ir tai leidžia daryti prielaidą, kad šios problemos nėra aktualios politinėje dienotvarkėje, kiek reikalauja dabartinė situacija.

Darbo siūlymuose rekomenduojamas Lietuvos Respublikos benamių medicinos ir psichologo paslaugų bei higienos užtikrinimo projektas, pateikiamos rekomendacijos Valstybinėms ir viešosioms institucijoms, siūloma bendradarbiauti, kuriant projektus, akcijas skatinančias gerbti benamius ir nemenkinti jų, konferencijas ir pranešimus, skirtus šviesti visuomenę kaip tvarkyti savo finansus turint paskolą ir mažas pajamas. Taip pat rekomenduojama „tarpinio būsto“ programa, sprendžiant benamystės klausimus ir benamių integraciją į visuomenę palaipsniui. Siūloma atsižvelgti į užsienio šalių gerąją praktiką ir vykdyti bei skatinti benamių užimtumą. Taip pat siūloma tikrinti benamių asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, medicininės apžiūros metu arba benamių susibūrimo vietose.

Andruškevičiūtė I. **Homelessness in the social policy context of Lithuania and European Union** / Master's Thesis in Political Science. Supervisor Assoc. Prof. dr. Diana Janušauskienė. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Science, Mykolas Romeris University, 2013. – 81 p.

SUMMARY

Homelessness is urgent all over the world and the diminishing or annihilating of it is one of the most important tasks of social policy in all countries. According to the EU Commission homelessness at present is the most important problem of poverty and social separation. The problem of homelessness is clear and well-seen to everybody but the standpoint of the society still deepens it.

The purpose of this thesis is to analyse the phenomenon of homelessness and the ways of solution of homelessness problem referring to the cases of the Vilnius Lodging House and the Vilnius Charity Lodging House and the best experience of the EU countries.

The foreign and Lithuanian scientific literature analysed in the thesis helped to formulate the tasks of the work and make certain of the validity of the theme.

The analysis of the activity results of the organisations providing sleeping services in Vilnius, the best experience of European countries in solving homelessness problems, the opinions of the social workers of the lodging houses made it possible to confirm the hypothetic statement of the research that in Lithuania homelessness problems are solved not effectively enough. Thus a presumption can be made that these problems are not as urgent on the political agenda as the present situation requires.

The work proposals include such recommendations as the project to ensure medical and psychological services and necessary hygiene for the Lithuanian homeless; recommendations are submitted to state and public institutions what concerns cooperation in arranging projects inducing to respect the homeless and not to belittle them; there should be more conferences and reports designed to educate the society how to deal with one's finances when having a loan or a small income. A programme on a "temporary home" is also recommended while solving the problems of homelessness and gradual integration of the homeless into society. It is recommended to take into account the best foreign practice and to carry into effect and stimulate the employment of the homeless. It is also recommended to check the document confirming the identity of a homeless during medical examinations and in the gathering areas of the homeless.

PRIEDAI

PRIEDAS 1

Skurdo rizikos lygis (po socialių pervedimų) 2008–2010 m. (proc.). Šaltinis – Eurostatas

	Total			Male			Female		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
EU-27	16.4	16.3	16.4	15.5	15.4	15.6	17.4	17.1	17.0
Euro area	15.9	15.9	16.1	14.9	14.9	15.3	16.9	16.8	16.9
Belgium	14.7	14.6	14.6	13.6	13.4	13.9	15.9	15.7	15.2
Bulgaria	21.4	21.8	20.7	19.8	19.8	19.0	22.9	23.7	22.3
Czech Republic	9.0	8.6	9.0	8.0	7.5	8.0	10.1	9.5	10.0
Denmark	11.8	13.1	13.3	11.7	12.8	13.1	12.0	13.4	13.4
Germany	15.2	15.5	15.6	14.2	14.7	14.9	16.2	16.3	16.4
Estonia	19.5	19.7	15.8	16.5	17.5	15.4	22.0	21.6	16.2
Ireland	15.5	15.0	16.1	14.5	14.9	15.9	16.4	15.1	16.2
Greece	20.1	19.7	20.1	19.6	19.1	19.3	20.7	20.2	20.9
Spain	19.6	19.5	20.7	18.3	18.3	20.1	21.0	20.6	21.3
France	12.7	12.9	13.3	11.8	11.9	12.6	13.4	13.8	13.9
Italy	18.7	18.4	18.2	17.1	17.0	16.8	20.1	19.8	19.5
Cyprus	15.7	15.3	15.8	13.5	13.4	14.3	17.8	17.1	17.2
Latvia	25.6	25.7	21.3	23.1	24.2	21.7	27.7	27.0	21.0
Lithuania	20.0	20.6	20.2	17.6	19.1	20.7	22.0	21.9	19.8
Luxembourg	13.4	14.9	14.5	12.5	13.8	14.6	14.3	16.0	14.4
Hungary	12.4	12.4	12.3	12.4	12.8	12.6	12.4	12.1	12.0
Malta	15.0	15.3	15.5	13.6	14.7	15.0	16.4	15.9	16.0
Netherlands	10.5	11.1	10.3	10.5	10.8	9.7	10.4	11.3	10.8
Austria	12.4	12.0	12.1	11.2	10.7	10.7	13.5	13.2	13.5
Poland	16.9	17.1	17.6	17.0	16.9	17.4	16.7	17.4	17.7
Portugal	18.5	17.9	17.9	17.9	17.3	17.3	19.1	18.4	18.4
Romania	23.4	22.4	21.1	22.4	21.4	20.7	24.3	23.4	21.4
Slovenia	12.3	11.3	12.7	11.0	9.8	11.3	13.6	12.8	14.1
Slovakia	10.9	11.0	12.0	10.1	10.1	11.7	11.5	11.8	12.2
Finland	13.6	13.8	13.1	12.7	12.9	12.4	14.5	14.7	13.8
Sweden	12.2	13.3	12.9	11.3	12.0	11.4	13.0	14.5	14.3
United Kingdom	18.7	17.3	17.1	17.4	16.7	16.4	20.0	17.8	17.8
Iceland	10.1	10.2	9.8	9.5	9.3	9.8	10.7	11.1	9.8
Norway	11.4	11.7	11.2	9.9	10.1	10.1	12.9	13.2	12.2
Switzerland	16.2	15.1	15.0	14.5	13.5	13.8	18.0	16.7	16.2
Croatia (1)	17.3	17.9	20.5	15.4	16.0	19.7	19.0	19.7	21.3

(1) Break in series, 2010.

Source: Eurostat (online data code: ilc_li02)

PRIEDAS 2**Interviu su Vilniuje teikiančių nakvynės paslaugas įstaigų socialiniais darbuotojais**

Siekiant ištirti benamystės priežastis, nakvynės namų veiklą, socialinių darbuotojų, kurie dirba Vilniaus nakvynės namuose, siūlymai mažinti benamystei. Interviu pravestas su:

- Vilniaus arkivyskupijos Carito nakvynės namų keturiais socialiniais darbuotojais;
- Vilniaus miesto nakvynės namų keturiais socialiniais darbuotojais.

1. Kaip jūs manote, kada benamystės reiškinys atsirado ir tapo aktualus mūsų šalyje? Kokios, Jūsų manymu, pagrindinės benamystės priežastys?

2. Kokius žmones Jūs priskirtumėte benamių kategorijai? Kaip manote, kiek yra benamių mūsų šalyje (pagal 2011 m. būstų surašymą)?

3. Kokia Jūsų nuomonė apie benamių kaip socialinės grupės struktūrą? Ar galima suskirstyti benamius į tam tikrus tipus, pogrupius? (Kiterijai – nakvynės vieta, užsiėmimas, gyvensena ir t. t.)

4. Kokie yra pagrindiniai jų pragyvenimo šaltiniai? Kokios jų pajamos ir išlaidos?

5. Kokios yra gyvenimiškos benamių vertybės, gyvenimo tikslai? (Požiūris, ateitį, praeitį ir pan.). Kokie yra šie žmonės kaip charakteriai, asmenybės?

6. Kaip benamiai vertina jiems teikiamą šalies ir ES paramą? Įdomu, ar skiriamos lėšos didėja, ar lieka nuolatinės? Jūsų manymu, jos racionaliai paskirstytos?

7. Koks visuomenės požiūris į benamius? Ką patys benamiai kalba apie tai, kaip į juos žiūri visuomenė?

8. Nurodykite, kokios turi būti pagrindinės benamystės prevencijos kryptys? Kaip sumažinti šio reiškinio mastus? Kokie gali būti išėjimo iš benamystės situacijos keliai, būdai?

9. Kokie yra nakvynės namų pajamų šaltiniai? (Parama iš Lietuvos institucijų, parama iš ES institucijų)

10. Jei teko domėtis ES šalių patirtimi dirbant su benamiais, ką siūlytumėte pritaikyti Lietuvos sąlygomis?

11. Ar pakankamai yra teikiama informacijos apie galimas nakvynės vietas? Iš kur benamiai sužino apie nakvynės vietas?

12. Kaip manote kokie yra pasikeitimai socialinės politikos srityje Lietuvai įstojus į ES?

13. Ką žinote apie ES vykdomas strategijas skurdi ir benamystei mažinti?

Duomenys apie respondentą:

Amžius.....

Profesija (išsilavinimas).....

Darbo stažas su benamiais.....